

• Dumitru Macovei

Adrian JICU

Carnetele lui Mirel

pagina 3

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Colecția de leac

pagina 4

Elena CIOBANU

Amarul unei faime

pagina 9

Carmen MIHALACHE

Vulnerabilități mărturisite

pagina 11

Violeta Savu în dialog cu Marius Crăiță-Mândră:

„Pot fi relative răul, binele,
frumosul, urâtul,
dar adevărul este unic.“

paginile 12 – 13

Gheorghe IORGA

Sfidarea secundarului.
Kafka iese
din cameră...

pagina 19

Fragmentarium

CUCUTENI 5000 REDIVIVUS. Reprezentând „științe exacte și mai puțin exacte”, manifestarea din 23-24 oct. și-a propus să nu coboare ștacheta calității comunicărilor și dezbaterilor. Organizat de Universitatea Tehnică a Moldovei (printre colaboratori, și Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău), simpozionul internațional se află la a XV-a ediție și antrenează cercetători din prima linie a științei și culturii de pe cele două maluri ale Prutului.

ROMEO ȘI JULIETA LA MIZIL. Ediția a XIV-a a Festivalului de Poezie și Epigramă 2020-2021 invită pe „tinerii români... de orice vârstă (peste 14 ani) și de pretutindeni” să se înscrie (până pe 15 dec.) la cele două secțiuni, pentru adulți și pentru elevi. Marele Premiu „George Ranetti” pentru Poezie va fi girat de „Literatura de azi”.

DE ZIUA EDUCAȚIEI. Referindu-se la inerentele mutații pedagogice provocate de școala online, prof. univ. dr. Venera-Mihaela Cojocariu, de la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, constată că „noi suntem imigranți digitali”. Directoarea Departamentului de Consiliere Profesională a fost invitata Danielei Vasile la emisiunea „Născut în România” (RRC, 4 oct.).

MISĂRI ÎN LITERATURA ROMÂNĂ. „Bacovia, Ion Barbu rămân preferații liceenilor, care azi au alte gusturi față de cei din 1990. În condițiile în care imaginea ține locul descrierii, pierd teren Sadoveanu și Creangă, rezistând doar Rebreanu și Slavici, eventual” (Gh. Lăzărescu, cu o radiografie precisă la „Acoladele” de la RRC).

O NOUĂ EMISIUNE. Se numește „Tribuna culturală”, este în spațiul postului Radio-Easy Bacău și o realizează jurnalistul Gabriel Pop. Prima ediție: vineri, 16 oct. Viată lungă!

RECUNOAȘTERI SCRITORICEȘTI. Dumitru Brăneanu și Emilian Marcu au primit *Diploma de merit* din partea Primăriei Dumbrăveni, județul Suceava (primar, Ioan Pavăl; secretar, Mihai Chiriac), localitate din biografia eminesciană recentă. Primul a mai fost distins cu *Diploma de excelență* „pentru delicatețea versurilor sale”, în cadrul Galei Premiilor Literare și Filosofice, care a încheiat *Colocvile revistelor de cultură și de științe umaniste*, ediția a VII-a, de la Târgu-Mureș.

UN NOU CETĂȚEAN DE ONOARE AL JUDEȚULUI BACĂU. Titlul a fost primit de colegul nostru de redacție Ioan Dănilă, „în semn de recunoaștere și prețuire pentru remarcabilul rol în dezvoltarea și îmbogățirea patrimoniului educațional și cultural băcăuan”.

Ad multos annos! pentru Radu Cosasu, Maria Grigoriu, Vasile-George Puiu, Mihai Bejanariu, Otilia Lupu, Alexandru Dumitru, Ioan Enache, Ștefan Hagimă.

AI. IOANID

d'ale lui Ciosu

Simpozionul Național „Vasile Pârvan”

• 08 - 09 octombrie 2020 •

Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău a organizat în perioada 08 - 09 octombrie 2020 o nouă ediție a Simpozionului Național „Vasile Pârvan”, manifestare de tradiție a instituției noastre. Așa cum am obisnuit specialiștii și publicul larg în ultimii ani, manifestarea a fost organizată în parteneriat cu Arhivele Naționale Bacău. Din păcate, din cauza reglementărilor legale privind starea de alertă, numărul participanților din acest an a fost unul redus, colaboratorii din afara Bacăului preferând, în contextul COVID-19, să participe doar cu lucrări publicate în volumul XLIX al revistei *Carpica*. Cu toate acestea, au fost prezentate comunicări științifice cu subiecte de istorie locală și națională.

Acest eveniment de tradiție al instituției noastre poartă egida reputatului arheolog Vasile Pârvan (1882-1927), membru al Academiei Române, născut în județul Bacău, la Perchiu, com. Huruiești, cel care a fost intermeiorul arheologiei moderne românești. Academicianul Alexandru Zub, unul dintre istoricii care au studiat viața și opera lui Vasile Pârvan, afirma despre acesta următoarele: „Destinul lui Pârvan a fost, oricum, să intrigue mereu. Acceptat cu entuziasm de unii, respins cu putere de alții, el n-a lăsat pe nimeni impasibil și s-a impus posterității ca un factor important, a cărui forță de iradiere nu și-a istovit încă resursele”.

Simpozionul Național a debutat în data de 8 octombrie, la ora 11.00, cu un *Cuvânt de deschidere*, susținut de prof. Mariana Popa, manager al Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău. Lucrările simpozionului au continuat cu Conferința științifică susținută de dr. Alin Spănu (Universitatea din București) intitulată „**Propaganda externă ungară contra Tratatului de Pace de la Trianon (1925-1926)**”. În condițiile în care recent au avut loc manifestări dedicate împlinirii unui secol de la semnarea Tratatului de la Trianon, un tratat contestat de către partea maghiară, conferința a analizat modul în care el a fost receptat și motivele pentru care nu a fost și nu este recunoscut ca un act diplomatic de către Republica Ungară.

În continuare, au urmat lansări de carte, fiind prezentate următoarele volume: **Tezaurul monetar de aur (sec. XIX)**, 2020, prezentat de autorul volumului, dr. Anton Coșa, muzeograf Secția Arheologie-Istorie din cadrul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău; *Carpica*, vol. XLIX, 2020 (anuarul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău), prezentat de prof. dr. Nicoleta Zărnescu, Colegiul Național „Ferdinand I” Bacău; *Acta Bacoviensia*, nr. XV, 2020 (anuarul Arhivelor Naționale Bacău), prezentat de prof. Viliică Munteanu, președinte al Asociației Generale a Arhivistilor din România – Filiala Bacău.

Lucrarea semnată de prof.dr. Anton Coșa prezintă un tezaur monetar de aur descoperit întâmplător în apropierea de Tg.-Ocna în anul 2019. Acesta cuprinde un număr de 234 monede străine: britanice, rusești, otomane și austriece, respectiv austro-ungare.

Anuarul *Carpica* include articole de specialitate de istorie națională și locală ale unor renumiți specialiști din țară, dar și ale unor muzeografi, cadre didactice din mediul universitar și preuniversitar. Subiectele abordate sunt diverse, de la arheologie până la istorie contemporană, dar și de heraldică, numismatică, istoria învățământului etc.

Anuarul *Acta Bacoviensia* este o publicație care însumează articole de istorie națională și locală, dar și numeroase contribuții în domeniul arhivistic.

Au fost prezentate teme interesante referitoare la diverse aspecte ale arheologiei și istoriei naționale, precum și teme legate de heraldică, numismatică, monumente din județul Bacău. Nu vom face decât să enumerăm titlurile comunicărilor prezentate, cei care doresc amănunte despre materialele respective având posibilitatea de a le consulta în anuarul *Carpica*, XLIX, 2020:

Paul-Marian Boeru (Slănic-Moldova), *Atacurile slavilor și aviorilor la Dunărea de Jos, secolele VI-VII. Perspective arheologice* (înregistrare);

Prof. univ. dr. Ioan Dănilă (Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău), *Accente spirituale horgeștene* (înregistrare);

Valentin Ioan, *Învățământul primar băcăuan în perioada 1941-1942* (înregistrare);

Prof. Emanuel Bălan (Liceul „Vasile Conta” Târgu Neamț), *Cutremurele de pământ în spațiul Moldovei în perioada secolelor XV-XX*;

Prof. Costin Ciit (Huși), *Sate și moși ale familiei Luca din secolul al XVIII-lea. Documente inedite*;

Simona Hărmănescu (Muzeul Ruginoasa), *Brățeni și Ruginoasa*;

Ing. Dorel Băiță (Onești), *Un jeton al societății pentru exploatarea pădurii Doftoana „Carl Neuschloss & Sohn”*;

Prof. Cornelia Cucu (Bacău), *Aspecte privind implicarea cadrelor didactice băcăuane în activitatea societăților culturale și filantropice (sfârșitul sec. XIX-începutul sec. XX)*;

Prof. Mihaela Băitan (Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”), *Aspecte ale vieții în tranșee pe frontul românesc în timpul Primului Război Mondial*;

Dr. Alin Spănu (Universitatea din București), *Activitatea Biroului Informații de la Corpul 4 Armată român (1917)*;

Angela Oanea (Arhivele Naționale Bacău), *Secvențe din istoria Orfelinului „Principele Mircea” (1917-1946)*;

Prof. Andrei Tudor (Colegiul Național „Vasile Alecsandri” Bacău), *1919. Revoluția bolșevică a lui Béla Kun*;

Cristina Tanașă (Arhivele Naționale Bacău), *Pandemia de gripă din 1956-1958 în Regiunea Bacău (cunoscută ca Gripa asiatică din 1956-1958)*;

Prof. Viliică Munteanu (Fundazia Cultural-Științifică „Iulian Antonescu”, *Marcarea a 100 de ani de la semnarea Tratatului de Pace de la Trianon*;

Prof. dr. Anton Coșa (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău), *Heraldica Palatului Arhiepiscopal Romano-Catolic din București*;

Dr. Dimitrie-Ovidiu Boldur (Direcția Județeană pentru Cultură Bacău), *Monumentul istoric „Conacul Veninoia, azi școală” de la Petricica-Strugari, județul Bacău*;

Tincuța Bernevic (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău), *Muzeul în pandemie*.

Trebuie remarcat și faptul că o serie de intervenții au fost realizate, în contextul pandemiei cu COVID 19, prin intermediul unor înregistrări video, iar întreaga manifestare a fost transmisă online pe Facebook.

Marius-Alexandru ISTINA

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat), Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •
• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •
• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

Mirel Bănică nu e ceea ce se cheamă un autor de succes. Și-a făcut însă loc în Colecția „Plural” a Editurii POLIROM, unde l-am descoperit cu *Nevoia de miracol*, un studiu aplicat despre fenomenul pelerinajelor contemporane, și apoi cu *Bafta, Devla și Haramul*, o lucrare solidă și dezinhibată despre „cultura și religia romilor”, pe care le-a cercetat empatic și meticolos, încercând să le înțeleagă fără prejudecăți.

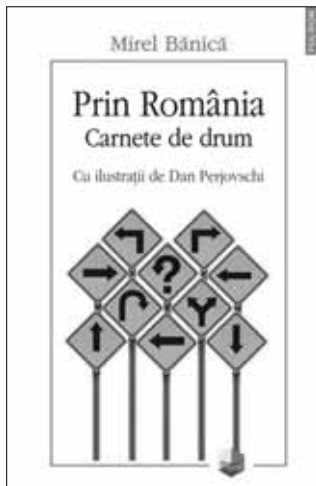
În 2020, el recidivează cu un volum greu încadrabil: amestec de note de călătorie, observații antropologice și etnografice, reportaj și proză de idei. Toate sub un titlu voit modest, care nu trebuie să înșele, fiindcă *Prin România. Carnete de drum* e o carte pasionantă, care se citește cu bucuria descoperirii, dar și cu creionul și cu harta la îndemână. Rețeta pare simplă. O călătorie de 45 de zile, prin țară, pe un traseu prestabilit, de 3350 de kilometri: București, Amara, Slobozia, Călărași, Adamclisi, Mangalia, Babadag, Tulcea, Măcin, Brăila, Vaslui, Iași, Botoșani, Suceava, București, Dedulești (Vâlcea), Sibiu, Sebeș, Călnic, Băile Felix, Oradea, Arad, Timișoara, Drobeta-Turnu Severin, Hobița, Târgu-Jiu, Rovinari, Slatina, București. Și alte câteva pagini despre Cluj-Napoca, Roman și Sfântul Gheorghe. O aventură izvorâtă, așa cum mărturisește în *Cuvântul către cititor*, dintr-o nevoie lăuntrică, în care intră deopotrivă mirare, curiozitate și pasiune.

Antropologie și arheologie comunitară

Mirel Bănică face un soi de arheologie culturală și turistică, alegând obiective atipice, ignorate, dar pe care le consideră exemplare pentru încercarea de a reconstitui ce a fost și ce mai este, ce-am avut și ce-am pierdut și în ce măsură știu românii să se raporteze la propriul trecut. Rezultatul este o savuroasă expediție mentală, cititorul fiind purtat la munte și la mare, la sat și la oraș, în toate provinciile românești, de un ghid priceput. Pentru că nu mă sfiesc s-o spun: o asemenea carte bate orice clip de promovare a tradițiilor și a turismului românesc pe care l-am văzut după Revoluție.

Cu adevărat remarcabilă este capacitatea lui Mirel Bănică de a surprinde esențialul, de a nu se lăsa înșelat de ambalajul turistic și de a trece dincolo de prozaismul unei călătorii. Iar asta demonstrează o educație solidă, de om citit și umblat prin lume, deprins să distocieze între formă și fond, răbdător, dispus să sfideze discursul comun. Obișnuit cu anchetele pe teren și, foarte important, capabil de a crea punți pentru a-i convinge pe oameni să se confeseze; pentru a activa astfel memoria individuală și pe cea comunitară; pentru a filtra istoria mare prin istoria mică, de la firul ierbii. Acolo unde se simte cel mai bine cum și cât s-a schimbat România.

Conceptută ca o călătorie de cunoaștere, cartea oferă imaginea „României la treizeci de ani de la căderea regimului comunist”. O imagine nefardată, surprinzătoare, chiar pentru noi, cei care trăim în mijlocul acestor realități. O Românie încă rudimentară, cu stereotipuri și prejudecăți rasiale, religioase și culturale. O Românie cu orașe în plină ascensiune, unde se respiră aer de Europa, dar și cu *shrinking cities*, adică localități condamnate la extincție lentă, cum este inclusiv Brăila natală. O Românie pitorească, cu tot ce pre-

supune asta. Cu modele și antimodele, cu oameni cărora le pasă, dar și cu gloate inerte, incapabile să înțeleagă ce li se întâmplă. O Românie glossy și kitsch, unde vechiul și noul coabitează în forme excentrice sau absurde. E lumea piețelor cu „ultimii basarabeni”, a micilor producători agricoli și meșteri populari striviți de globalizare, a mămăicilor care vând produse cu adevărat naturale, a micilor sfărăitori pe grătarele patriei, a second-handurilor și a chinezăriilor, a manelelor care bubuie pretutindeni, de la hoteluri de fiță la magazinele obscure. O

© Lilliana Dumitriu – Primăvară

Carnetele lui Mirel

Adrian JICU
jicquadrian@yahoo.com

România pe care românii o iubesc cu disperare și patimă, așa cum îi mărturisesc muncitorii pe care îi întâlnește pe o terasă, care îl roagă să o prezinte așa cum e, cu bune și cu rele, fiindcă e țara lor și nu au alta...

Nostalgie & autoironie

Într-un anume fel, scrisul lui Mirel Bănică are ceva din antropologia lui Vintilă Mihăilescu, din sociologia lui Vasile Ernu, din gazetăria lui Viorel Ilișoi și din proza de călătorie a lui Marius Chivu. Iar ca formulă mi-a amintit de *acasă pe drum. Patru ani teleleu*, splendidul album-reportaj semnat de Elena Stancu și Cosmin Bumbuț, în 2017. Cu precizarea că locul fotografiilor a fost luat de ilustrații realizate de Dan Perjovschi și că autorul nu a călătorit cu o autotură (devenită casă mobilă), ci cu un neaoș Logan. Însă dincolo de aceste posibile filiații, carnetele de drum sunt infuzate de melancolie. De regretul că sub ochii noștri se stinge o lume, iar noi nu știm cum să reactionăm: „Brăila este un oraș care moare, se scufundă încet, dar sigur, în propriul său trecut. Comunismul a încercat să o readucă la viață după ce a pierdut statutul de capitală a comerțului cu cereale, ducând-o pe căi industriale ce nu i se potriveau. [...] Un patrimoniu arhitectural de excepție care este macerat lent de timp, imposibil de salvat din cauza lipsei banilor și a unei

viziuni globale de acțiune. Cu toate acestea, Brăila păstrează în continuare un farmec nebulos și desuet, de bătrână doamnă îngropată în dantele și catifele fine, demodată”. Asistăm pasivi, sugerează autorul, la pierderea irecuperabilă a unui patrimoniu, deopotrivă material și imaterial, cu o resemnare mioritică din care nu vrem/nu putem să ieșim. Din acest unghi, cartea poate fi citită și ca un strigăt de disperat, ca un avertisment pentru cine mai are ochi de văzut și urechi de auzit.

Bănică are nu doar știința de a face observații adânci și de a interpreta nuanțat, ci și umor. Tonul nu e profetic-acuzator, ci învăluit în nostalgie. Paginile sale sunt infuzate de reflecții și comentarii (auto)ironice, dincolo de care se simte durerea unor pierderi ireparabile, pe care puțin le înțeleg cu adevărat. Autorul nu-și ascunde dezamăgirea față de ceea ce se întâmplă cu noi. Ne distrugem, cu nonsalanță, identitatea. Iar asta se întâmplă la tot pasul, de la orașele mari, cu pretenții, până în cele mai neînsemnate localități din țară. Palate și conace lăsate în paragină, case memoriale și muzee nevizitate din cauza nepriecării și a delăsării autorităților, faliment economic și capitalism improvizat, turism pe persoană fizică (a se vedea plajele private), axat pe profit rapid cu investiții minime etc. „Tunuri” care au creat o nouă clasă socială: îmbogății post-revoluție, prezenți pretutindeni, din Dobrogea în nordul Moldovei și de la Vaslui la Timișoara. Cu aceleași apucături de șmecherăși locali, cu mașini puternice, nemțești și cu însoțitoare tinere și botoxate. O faună exemplară pentru a defini ce s-a petrecut în România în cei 30 de ani de libertate.

Cine nu-și respectă trecutul nu are viitor

Cam așa s-ar putea traduce mesajul cărții. Asta este, de fapt, teza: grija pentru patrimoniu și investițiile în cultură stimulează economia, care, la rândul ei, se răsfrânge benefic asupra calității vieții: „Municipalitatea Oradea a înțeles și urmează rețeta deja verificată în Sibiu: investiția în patrimoniu și cultură consolidează identitatea orașului, apoi atrage nu doar investiții economice, ci și oameni de calitate, tineri capabili să lucreze. Iar în România viitoare, tinerii vor fi mai greu de găsit decât peștele de aur în râurile de munte”. Există așadar speranță, câtă vreme în unele comunități lucrurile se mișcă. Iar Sibiu, Oradea sau Sfântul Gheorghe sunt dovezi că se poate și că raportarea onestă la trecut ne poate asigura un viitor decent.

Prin România. Carnete de drum este, în ultimă instanță, o pledoarie pentru normalitate. Pentru acceptarea celui alt, pentru decență, pentru grija față de ceea ce am moștenit. E despre responsabilitatea comunitară și despre asumarea memoriei colective. De către oameni care fac ceea ce trebuie, cu pasiune. Iar Mirel Bănică este unul dintre ei.

—Vă citesc cu plăcere și interes (deconectare, gimnastică intelectuală, repede ochire asupra vieții) aforismele în volum, dar îndeosebi în publicații. „*Flacăra* lui Adrian Păunescu” deschide rubrica/pagina „*Racul*” cu rândurile Dv.; în „*Plumb*”, acestea sunt „*Cristale de fum*”; în „*Ateneu*”, le spuneți „*Perdafuni*”, în vreme ce Nicolae Dabija, în „*Literatura și arta*”, le evaluează just: „*Aforisme de nota 10*”. Sunteți, pe bună dreptate, răsfătați.

Vasile Ghica: — Criza lecturii, după cum se știe, a devenit la noi o altă pandemie, la fel de nocivă ca și cea a săcâitorului virus Covid 19. Ei bine, grație siluetei reduse, aforismul se strecoară mai ușor și are încă cititori. Nu sunt răsfățați și nici nu vreau să-mi plictisesc receptori.

— Constat că aforismul este, prin concizie și obiectivitate, un gen internaționalizat. De aici ați primit stimulul de a organiza, iată, patru ediții festive.

Vasile Ghica: — Această specie liliputană se bucură de mare succes în lumea contem-

Vasile Ghica:

„Sunt însetat de dialog”

porană. La noi însă, conducerea U.S.R. și unii dintre redactorii-șefi ai revistelor și editurilor nu agreează aforismul. Spun chiar că el nu există. Îi contrazic antologiile realizate de italieni și sârbi (difuzate în multe țări), premiile obținute de aforiști români în confruntări internaționale de prestigiu (Torino, Beirut, Beijing), cărți publicate în străinătate, colaborări la reviste etc. Da, de aici a rezultat și curajul de a iniția un festival internațional, pentru românii de pretutindeni. Nu intrăm în detalii, dar fac precizarea că ne animă două scopuri majore: creșterea calitativă a creațiilor noastre și cultivarea interesului pentru lec-

tură al elevilor. Impresionat de creativitatea elevilor noștri, scriitorul libanez Naji Naaman a editat la Beirut o carte cu desene după aforisme, în condiții grafice excelente, în șase limbi, în 3000 de exemplare, și a difuzat-o în multe țări.

— Descopăr ziceri ale Dv. în reviste (una, studentească, vă pune cugetarea — „Când ai aceeași viteză cu el, nu observi cum trece timpul” — lângă alta a lui W. Churchill: „Trăim din ce primim, dar ne creăm viața din ce dăruim”) sau în cronici literare. Ionel Necula vă citează în „*Plumb*” cu o rețetă de succes: „Vrei să-ți faci singur dreptate?

Scrie-ți memoriile!” Dv. vă spovediți în oglindă și evitați riscul de a fi mitraliat cu întrebări străine. Narcisism frumos ambalat, cum ar zice unii, sau pură confesiune, cum aș spune și eu?

Vasile Ghica: — Sunt însetat de dialog, dar neavând un partener permanent (aviz amatorilor, așteptăm provincia), am început să-mi pun singur întrebări, unele destul de incommode. Țin foarte mult la volumul meu „*Spovedanii în oglindă*”, apărut în 2017. Serialul din „*Flacăra* lui Adrian Păunescu” nu mă satisface. Îi voi schimba profilul sau voi renunța la el.

— Luna viitoare vă despărțiți de septuagenariat. Cu ce vă lăudați? Ce vă reproșați?

Vasile Ghica: — Nu mă laud, dar trebuie să spun că am avut foarte mult noroc în receptarea textelor mele. Uneori se poate vorbi despre miracole, nu de merite din partea mea. Dau un singur exemplu: Asha Bhosle, mare cântăreață și actriță din India, a luat un aforism de-al meu, de pe un site gratuit, și l-a așezat, ca titlu, pe un album muzical (a precizat și autorul), album vândut în zece milioane de exemplare. Îmi reproșez că am publicat prea multe texte, dar mi-am reparat oarecum greșeala selectând recent, la sânge, esența din toate volumele în două antologii, care cred că mă reprezintă. Este vorba despre „*Aforismele mele*” (Editura „*Detectiv literar*”, București) și „*În căutarea răsului pierdut*” (Editura „*Literatura și arta*”, Chișinău).

— Vă multumesc și vă urez, în numele redacției, un frumos „*La mulți ani!*”

Dialog de
Ioan DĂNILĂ

Despre Marcel Lupșe s-a scris. Nu mult, dar cu rost, esențial. Cuvintele povestesc ce creează artistul. Mi-am dorit mult să văd expoziția *Descânt*, întâi la Bistrita, la Alba Iulia, apoi la Cluj și iată că am, în sfârșit, bucuria de a privi lucrările lui Marcel Lupșe chiar în orașul lui Bacovia, la Galeria „*Karo*”, pe strada Oituz, la câteva case depărtare de cea în care mi-am trăit copilăria. În 4/17 septembrie 1881 se naște Bacovia; în 4 septembrie 2020 Constantin Tinteanu, Gavril Tărmure și Mihai Chiuvaru prezentau câteva din piesele de valoare ale artistului bistrițean — pictură, desen, obiect.

Nu demult, la împlinirea a 139 de ani de la nașterea lui George Bacovia, văzusem o fotografie pe casa în care s-a născut poetul. Pe firmament puteai citi *Magazin de plante medicinale*.

Acum, când strâng în camera sufletului bogățiile toamnei, mărturisesc câteva gânduri pe care picturile și cununiile de ierburi le-au trezit din letargie. Îmi vine în minte luna mai a unui an când, împodobită de rochia albă de mireasă, am purtat cel mai dulce și efemer buchet de flori de primăvară, culese din pădure, din stratul de lângă casă și m-am cununat în fața unei *Porti de Rai*, aidoma celei realizate de artist în anul 1997, pe care o adăpostește colecția Museikon. Adunate în mănunchi, flori de lavandă, de sănzienie ori busuioc sunt legate cu o pânză albă, o fașie ruptă ce ține legate firele, așa cum se leagă mâinile celui plecat în Marea călătorie.

O să mă opresc puțin din exercițiul de admirație pentru a spune că picturile lui Lupșe (artist cu peste 200 de expoziții), nu au nuanțele de „sfârșit continuu” pe care Ion Caraion le găsea în lirica bacoviană și nu sunt doar „o nouă primăvară pe vechile dureri” (*Nervi de primăvară*). Anotimpul culesului nu e sombru la Marcel Lupșe, e ca un răsărit de soare. Florile lui nu sunt pătrunse de frigul morții, violetul lui nu poartă apăsătoare tristeți, iar albul este imaculat. Florile lui cheamă la vindecare, nu se descompun, nu putrezesc; încremesc într-o melancolie blândă și refuză să fie desfrunzite de sevă.

turnul cu ceas

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Colecția de leac

Universul ierburilor de leac pare mic, dar poate lua nenumărate forme și contururi. Ierburile de sub cruce, cu cromatica roșu/ maron, ori cele de pe cruce, colorate în mov, verde, alb/ negru, dau ritmului ideatic personalitate aparte, semnificație de ancoră și zbor primei reprezentări și ultimei, de serenă — eternă așezare pe o cruce albă. *Cuib ferecat* (2019) cam tot o cruce albastră este. *Palimpsest cu crini*, *Buchet cu*

aqua forte, scriorica prinsă în cui cu fire uscate, *Tuș pe hârtie* - paginile de caiet pe care meșterul Marcel le împletea în ferestrele lui 1989, *Buzduganul grăului*, *Buzduganul florilor de in* și cel *venețian* mă poartă cu gândul la *Portile Raiului*, în care norii de pe cer trec direct pe lemn, legând lumile între ele.

Seria *Păpădiilor* complete, adică sfere imortalizate asemeni sufletului rămas captiv în împlinire sunt parcă,

evantai de mătase. În *Dansul îngerilor II*, negrul se topește în mov și din el răsare o păpădie mov cu creștet albit. *Inflorescență* aparține anului 2017. E o păpădie verde, ciobită, ce face notă discordantă seriei. *Dansul îngerilor IV* e bleu, cu nervuri negre și steluțe albe, cu irizații mov. *Efemer!* trainic, *Păpădia III* din 2019 povestește despre legături urzite pe o corolă sau cum să îți întreaga inflorescență păpădiei. *Mici ierburi sburătoare*, îmi rămâne mie gândul că dacă voi respira peste voi, vă veți scutura și vi se va reda libertatea de a vă desfășura în mii de ace, bolduri argintii.

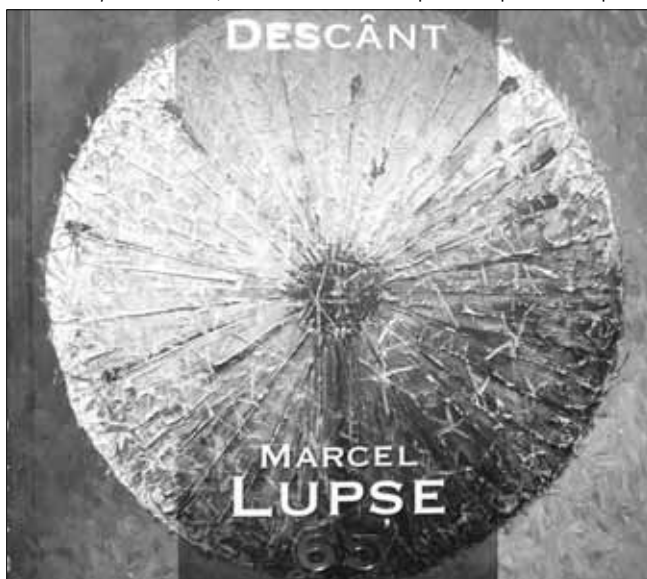
Legate în mici snopi, te inspiră ierburile de leac albe, mov, roz — încă vii, cu ale lor raze luminoase; mănunchi simplu de tulpini, sau cu două capete, cu mijlocul cuprins în cingătoare ca un os înflorit. Flori de *des-cânt*, sărbătoare a sufletului, *larba fiarelor* cu ploaia de lacrimi roșii, *Angelica* în roșu și negru, *Pasiflora* ce seamănă cu *Scaul* pictat de după zăbrele și aceleași gratii ce sunt în fața *Florilor împărătești*, pe lemn, înscine cu o legătoare roșie, te farmecă ca să nu fie de deochi....

În fond, temele perene — pe care le ia Marcel Lupșe ca reper — sunt doar câteva, mereu aceleași, de mii de ani. El a scris cu ulei pe pânză, în 2010, *Pururi râvnind iubirea*, căreia i se alătură *Suferința naște frumusețe*, iar clopoțelii ciclamen închiși/deschiși înaintea cerului și vântului rămân amintire în umbra resemnat — oflăită din *Tristis anima mea* (2012). Uscat, conservat, friabil. Peste un an, în *Tristis anima mea*, zăresc o cheie ce va să deschidă perdeaua ritualică multicoloră.

Nu știu dacă creatorul acestor simbolice esențe de culoare și aromă s-a pierdut în *Labirintul verde* intens de la Tescani, dar știu sigur că s-a regăsit în *Păretar*, *Florile Mariei*, *Florile Domnului* și *Treime vindecătoare*.

Ierburile de leac, legate cu cordelule albastre sunt Lupșe din fiecare an, aceleași de patruzeci de ani, dar mereu altfel. Cel care, însoțit de senin se sărbătorește ceas de ceas, aducând și dăruind fericire. Nouă.

Ozana KALMUSKI-ZAREA

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XXVII)

Dumitru Alistar – romanistul

„Mulți învățători și profesori, absolvenți ai Școlii Normale de Băieți ori ai Institutului Pedagogic de 3 Ani din Bacău, vorbesc admirativ despre dascălul lor de *umanoare*.” Așa îmi începeam în ziua de 23 mai 2003 dialogul cu dna Rodica Tudorache, fiica unui filolog complet pe care l-a avut Bacăul: Dumitru Alistar (1914, Râpi – azi, Mihail Kogălniceanu – jud. Vaslui – 1974, Bacău). Interviu apărut în monografia publicată împreună cu profesorul emerit Marin Cosmescu într-un an aniversar și totodată comemorativ: 2004. Cei ce i-au stat în preajmă lui D. Alistar – colegi de cancelarie, inspectori școlari (a fost o vreme directorul Școlii Normale de Învățători

din Bacău, fără a mai vorbi despre aceeași responsabilitate la nivelul liceelor „Ferdinand I” și „Vasile Alecsandri” sau al Facultății de Filologie), elevi și studenți – au păstrat nealterată imaginea luminoasă a dascălului de limba franceză ori de literatură universală.

Perioada de profesorat la normalistii băcăuani completează fericit biografia intelectuală a „ilustrului cărturar moldovean”, cum este etichetat în 2004. Două argumente: tatăl său a fost un vrednic învățător (sub bagheta lui a urmat cursurile primare), iar în satul Râpi a văzut lumina zilei Mihail Kogălniceanu, cel care apare ca fondator al învățământului pedagogic băcăuan. Mai mult decât atât: în 1860, acesta înaintea un raport către Al. I. Cuza de înființare a Universității din Iași. (La 26 oct./7 nov. vor fi inaugurate cele patru facultăți: drept, filozofie/litere, științe și teologie. Cel dintâi rector a fost Ion Strat, din Gioseni, jud. Bacău.)

Deși specialitatea lui era limba și literatura franceză, doctoratul l-a susținut cu o temă de graniță: „Contribuții la studiul influenței limbii

franceze asupra limbii române literare în prima jumătate a secolului XIX”. În tot ce a făcut, s-a pus în slujba romanisticii, fie ca traducător din italiană, franceză, spaniolă și portugheză, fie ca activist al științelor limbii (în 1968, a fost delegat la Congresul Internațional de Lingvistică, ținut la București). A scos revista „Patrat” (cu Andrei Mocanu, Ioan Grigoriu și Th. Fecioru), a scris cursuri universitare și a condus filiala locală a Societății de Științe Filologice. Prin căsătorie (în 1940, cu Olga-Elena Vlahuță – nepoata scriitorului –, secretară la Liceul Comercial Bacău), va dobândi o descendență pur literară. O demonstrează măcar aceste două versuri pe care le trimite spre cititorul însetat de frumos: „Te-ntoarnă, cu căldura vieții toată./ Spre cântec, spre plăcere, spre lumină”.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Telescoala „Ateneu”

Poșta rubricii

Nu credeam că vom fi nevoiți să întreprindem etapele metodei acționale în abordarea textului literar, dar o facem pentru că am primit semnale adunate într-un necesar feedback cu cititorii. Primii care ne-au scris au fost studenții ai profilurilor Filologie și Pedagogia învățământului primar și preșcolar, dar și profesorii sau elevi, care au găsit potrivit continuarea efortului făcut de TVR 2 și Ministerul Educației și Cercetării, prin emisiunea „Telescoala”, adresată elevilor din clasele a VIII-a și a XII-a. Prima ediție a noastră (din luna aprilie), care s-a ocupat de personajul literar, a preluat firul deschis de profesoara (nu profesorul) de limba și literatura română Claudia Osiceanu în emisiunea din 24 martie și a propus o grilă de caracterizare a oricărui personaj literar, folosind textul (de această dată, integral) al narațiunii „Toto”, de Magda Isanos. Au apreciat opțiunea pentru povestire Constantin Călin, criticul literar născut în Udeștiul lui Eusebiu Camilar (soțul autoarei), care ne-a oferit și date suplimentare despre familia Isanos. (Cărți de Eusebiu Camilar, Magda Isanos și Elisabeta Isanos au fost prețate de C. Călin.) De folos ne-au fost și scrisorile unor elevi din clasele a VIII-a și a XII-a, care au folosit algoritmul de caracterizare a unui personaj literar în pregătirea examenelor de evaluare națională, respectiv de bacalaureat.

Metoda acțională în abordarea textului literar, prezentată în trei episoade până acum, a fost găsită drept „interesantă și originală” (universitarul Neagu Perianu, din Galați), „utilă și accesibilă” (prof. Ioan Ticalo, din Râșca de Suceava). Gh. Boaghe (din Bechet, jud. Dolj) și-a amintit alte două răspunsuri ale lui Ion Gheorghe, intervievat de dumnealui în anii ’70: „Da, poezia are raționalitatea ei”, iar „iraționalul este doar aparent într-un text poetic”.

„Povestirea *Toto* ar trebui să facă parte din literatura pentru copii, pentru că produce delectare pentru minte și suflet”, ne scrie Mihaela Drăgan, din Irlanda. Ca absolventă a Liceului Pedagogic din Bacău, abia aștept clipa când Ministerul Educației de la București va repune la locul ei limba română în programa viitorilor educatori și învățători.”

Cât privește poezia-suport pentru aplicarea metodelor alternative, *Rică nu știa să zică*, am primit confirmarea opțiunii noastre din partea profesorilor. Ei ne-au explicat că o vor folosi/au folosit-o la predarea momentelor subiectului (în clasa a VI-a). Când s-a analizat textul lui C. Negruzzi „Sobieski și românii”, s-a apelat la cunoștințele anterioare ale elevilor, încă de la grădiniță sau din ciclul primar, ca și cum atunci ar fi identificat momentele subiectului: „Rică” (expozițiunea), „nu știa” (intriga) etc. Din punctul de vedere al evenimentelor lecției, acesta este numit „actualizarea cunoștințelor însușite anterior” (în ora precedentă, într-un capitol anterior sau într-o altă clasă din ciclul gimnazial/primar). Fără podoare didactică, modelul de organizare a momentelor subiectului din poezia Mălinei Căjal este un fel de respiro în clasele de liceu. Eroul apare – ni se precizează – și în alte ipoteze: „Un personaj maiorescian: Rică Venturiano” (Doru Scărlătescu, în „Bucovina literară” 1-3/2020), în numele de alint al unui bine-cunoscut portar (Răducanu) sau într-o reclamă auzită la Radio-România Actualități, care începe cu „recitarea” poeziei despre consoana „r”. (În lunile care conțin „r” este indicată fortificarea organismului.)

Pagină realizată de
Ioan DĂNILĂ

Întâlnirile de la Vărațic

Aflată la a doua ediție, manifestarea organizată de Revista de Cultură „13 Plus” (condusă de criticul literar Petre Isachi) și de filiala Bacău a Uniunii Scriitorilor din România a fost altceva decât cea din 2019. Nu doar pentru că totul s-a derulat într-o intimitate intelectuală impusă de criza sanitară, ci și pentru că programul a fost mai bogat. Au fost lansate cărți „O zi din viața lui Teofil Avram”, de Viorel Savin; „Lumea văzută dintr-un fotoliu”, de Ioan Neacsu; „Zilele Muzicii Contemporane”, de Ozana Kalmuski-Zarea; „Amneziile Doamnei Voltaire”, de Theodor George Calcan; „Prezentul artistului”, de Alex Oko; „Jocul de-a adevărul. Din poezia lui Ștefan Dincescu”, de Petre Isachi) și proiecte artistice personale/ de grup, s-au rostit exerciții de admirație și s-au propus dezbateri. Una dintre ele, „Visul – dimensiunea libertății absolute”, a provocat interesante opinii formulate de autorii cărților citate mai sus, la care s-au adăugat Ștefan Munteanu, Mihai Botez-Stăncaru, Ioan Dănilă, dar și elevi din clasele terminale ale Colegiului de Artă „George Apostu” și ale Colegiului Economic „Ion Ghica”. De fapt, a fost o continuare/completare a altor două teme imaginate de organizatori: „Sincretismul artelor” și „Iluția comunicării”.

• Igor Svernei – *Eclatant*

Centenarele lunii

- Teodor Costăntinescu (3 oct., Bacău) – pictor scenograf la teatre din București, Pitești, Craiova și Bacău
- Ion Coteanu (6 oct., București) – lingvist, membru al Academiei Române; a introdus în științele limbii termenii *protoromână* (limba română „de la început”) și *idiostil*.
- H. Aroneanu (17 oct. 1881, Cleja – 24 oct. 1920, Bacău) – medic; militant socialist
- Vladimir Hanga (21 oct., satul Cucova, com. Valea Seacă, jud. Bacău – jurist, doctor docent (în drept și în științe economice), profesor la universitățile din București, Cluj-Napoca și Arad, autor de importante lucrări de specialitate, dar și de cultură generală
- Adrian Fochi (26 oct., Cernăuți), „eminentul folclorist” (Petru Caraman); a inventariat în 1964 cele 930 de variante ale baladei „Miorița”.
- Andrei Ciurunga (28 oct., Cahul) – „poetul cumplitului Canal” (Ion Buzasi)
- S-a adoptat, la 31 oct. 1920, *Legea privind înființarea școlilor românești de studii superioare la Paris și la Roma*.

„Conexiuni culturale”, rediviva

O nouă ediție a manifestării inițiate de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău (manager, Florin Zăncescu) a avut loc de această dată pe Valea Muntelui, la Biblioteca Comunală „Păstora Teodoreanu” din Brusturoasa. Elevi (acum și ai Școlii Populare de Arte și Meserii Bacău, prin clasă externă de muzică tradițională condusă de Gheorghe Roșu) și invitați au îmbinat fericit cântecul vocal și instrumental cu informația culturală. De pildă, s-a anunțat că localitatea figurează în antologia „Miorița” a lui Adrian Fochi din 1964 cu varianta Mold. DXXIX (529), p. 901. La 28 aug. 1932, Constantin Brăiloiu a cules un fragment din baladă de la „Ruxanda lui Ion a Cătrinei Rusului”, de 61 de ani. Am promis să revenim acolo, pentru a da de ecouri peste timp.

Textul poetic nu instituie o relație de încredere cu lectorii săi. E cel mai adesea alunecos, creează suspiciuni interpretative – ca și cum poezia ar clama o hermeneutică proprie, și nu pentru că nu există una, ci pentru că nu-i este suficientă! –, disimulează, surprinde. E ca un câmp de luptă sub ceața necunoașterii, așa cum îl vedea generalul Clausewitz, organizat după închipute intenționalități ale autorului (despre care doar Dumnezeu Sfântul o fi știind ce vrea să spună și, uneori, profesorul de română care dictează comentariul literar). În fapt poemul e încâpățânat în raport cu autorul său și refuză să se așeze după închipute maniere, să își ajute sonoritățile după anumite măsuri, să rostească (explicit sau implicit) adevăruri tulburătoare și paradoxale care pot seduce. Iar atunci când poezia refuză să se așeze cum trebuie în tiparele minții din care dă să se nască, poetul de regulă adaugă. Cel mai greu îi este poetului să mai ia din ceea ce spune. Să suprime. Să cultive o poezie a banalului, a golului, a lipsei, a absentei. Nu neapărat închipuindu-și drept ideal pagina goală a lui Mallarmé, dar măcar încercând să ajusteze prin suprimare tot ceea ce devine rezidual.

Spre deosebire de cele anterior spuse, pe Maria Dobrescu am cunoscut-o cultivând chiar poezia banalului pe care o descoperise la Constantin Abăluță. Cumva o întâlnim în umbra lui Abăluță, suprimând

Adrian LESENCIU

Poezia golului

fapta și lăsând obiectele mici să se petreacă într-un cadru al unei cumplite căderi în gol. O poezie a minorului și a golului este cea care îl caracterizează pe Abăluță, și tot una a golului, altfel prezentat, este și cea pe care o propune Maria Dobrescu. Dacă în primul caz fapta minoră, înghind ființa, lasă amprenta unei tulburătoare căderi în sine, în cel de-al doilea vorbim despre distanțare, însingurare. Iar această cultivare a golului la Maria Dobrescu începe chiar cu primul său volum, *Mireasa de sare*, publicat în 2012, și nu încetează (ba, din contră, se acutizează) după șapte ani, în *Poeme cu Filip* (Râmnicu-Sărat, Editura „Rafet”, 2019, prefată de Călin Sămărghitan, 78p.). Acest volum e, așadar, tot un volum al absentei cultivate, dar al unei absente definitive, ilogice, fără speranța de remediere, ca o rană nevindecată: „distanța sapă tot mai adânc rana/ toamna nu-i un balsam potrivit/ pentru tăcerea mea” (37, p.55), cu care începi să te obișnuiești, dar care continuă să se deschidă interior, să se mărească și să supureze în liniște. Liniștea e aparența tăcerii – în orizontul lucrurilor mici tăcerea e deja preamțul, e starea necesară contemplării

vidului, a absentei, care nu conduce neapărat la liniștea interioară, ci mai degrabă sporește angoasa, durerea. Tăcerea este expresia fizică a așezării asumate în poezie, încercarea de suprimare a sunetului inutil, a tot ceea ce ar putea lăsa voga impresie de confuz, prolix, redundant, chiar fals. În exercitiul lucrului interior cu poezia care se vindecă, Maria Dobrescu se poate prezenta ca poetă a tăcerilor, nicidecum încercând să cultive liniștea. Iată debutul frust în tăcerea-exercițiu: „merg pe străzi neconștute/ și tac/ tăcerea dezvăluie/ un oraș ruginit/ care se clatină în liniștea mea” (1, p.9). În liniștea inte-

rioară dinspre care pornește, tăcerea zguduie, clatină, dărâmă, fisurează, subminează calma așezare a micilor lucruri. Această stare de tăcere care subminează este de fapt starea creatoare. Din liniștea interioară tăcerea asumată își pornește în surdina mecanismele *poiesis-ului*, sfârșind a se autocrea. *Autopoieza* din *Poemele cu Filip* e generată de tăcerea iscoditoare: „nu trebuie/ să putrezim în amintiri/ privindu-ne pe furis/ tăcerea se face călăuză” (5, p.13). Tăcerea-călăuză iscodeste cotloanele umbrite și se transformă pe sine în distanță, așteptare, singurătate, gol. Filip însuși e golul, absenta. Iar cum golul nu începe decât în haina poemului – alte forme ale cunoașterii au eșuat în a-l cuprinde – îl vom găsi pe Filip locuind același poem care l-a născut din tăcerea în mișcare. Iată-l, așadar, în malaxorul tăcerii subversive: „Filip, mai îți mîntie grădina cu ciocării?/ eu mă plimb și azi prin ea pentru că umbra ta/ e trainică pe-acolo/ și mi se așază/ domol în orbite/ acum tu ești egal cu tot/ ce nu se mai întâmplă” (3, p.11); „avem cu toții o poveste/ singurătatea asta are/ și ea o poveste/ Filip, mă întrebi/ de ce căutam mereu

drumuri închise/ suntem (două) duminici lungi/ într-un poem despre iarnă” (11, p.19); „încerc să evadez/ timpul devine prea strâmt/ mi-e dor, Filip,/ să mai locuiesc într-un gând/ de-aș putea/ m-aș rătăci/ într-un poem/ cu tine” (33, p.51)

Deși Filip, personajul-martor (un altul în poemele de început poartă numele Mira și lasă impresia unui alter-ego, deși această interpretare nici nu ajută poemul, dar nici nu-l stîrbește), prezent în toate poemele, pare să fi trăit cândva, să fi îmbrăcat carcasa de carne – iluzia acestei proiectii este remarcabil vîndută de Maria Dobrescu, căci ce poate fi poezia dacă nu ea însăși iluzie, fantasmă, substanță norină, ușor de transformat în forma ce încapă în privirea lectorului? –, dar căutarea lui e pe atât de iluzorie pe cât poezia însăși este. Filip este al absentă, Absenta însăși, purtând un prenume masculin, se materializează, se umple cu conținut semnificat în actul lecturii, nu în cel al scrierii. Maria Dobrescu vinde încă o dată iluzia golului ambalată în numele fals sugerând carnalul, iar prin această disimulare creează poezie. Adică sugerează, rămânând prizoniera celor nespuse, netrăite, neasumate, mereu și mereu amânate: „Filip, habar n-am/ ce e dincolo de iarnă/ rămân prizoniera/ unei plecări/ amânate mereu” (55, p.77).

Se afirmă când sunt analizate vânzările de carte sau tirajele că se citește puțin sau din ce în ce mai puțin. Nu este adevărat. Se citește. Cititorii contemporani sunt atrași de romane și îndeosebi de cele care răspund unei nevoi sau unei stări de spirit. Analizându-le comportamentul față de achiziția de carte, am observat că unele titluri înregistrează tiraje fabuloase în străinătate și am fost curiosă să află de ce. Astfel, mi-am cumpărat un roman scris de Raffaella Giordano pe coperta căruia apărea mențiunea „peste un milion de exemplare vândute pe amazon.fr”. Informația mi-a stârnit curiozitatea și am cumpărat romanul *Noua ta viață începe când înțelegi că ai numai una*, apărut la Didactica Publishing House. Este un titlu lung, format dintr-o frază care atrage cititorul, deoarece transmite un mesaj simplu: trăiește-ți viața sau clipa, întrucât totul este trecător. Îndemnul nu este nou. Îl folosise în Antichitate Horatius: *Carpe diem!* Însă autoarea franceză Raffaella Giordano își îndeamnă cititorul să-și construiască întreaga viață pe analiza sentimentelor, a trăirilor dincolo de rutina care distruge.

Omul contemporan este profund ancorat în ambiția de a-și construi o carieră de succes, încât uită uneori să mai fie el însuși. Pornind de la acest aspect al vieții cotidiene, Raffaella Giordano scrie un roman terapeutic. Acesta își propune să corecteze un tip de comportament, un stil de viață, să-l ajute pe cititor în diminuarea agresivității care se poate manifesta prin limbaj, atitudine, gesturi și în reprimarea autorității excesive sau a tendinței de a deține controlul absolut într-o relație. Acest nou tip de literatură îl ajută pe cititor în rezolvarea unor probleme la nivelul relațiilor fie dintre părinți și copii, fie dintre doi adulți care vor să-și regăsească echilibrul în căsnicie sau care vor să-și învingă anumite temeri în găsirea unui partener potrivit.

Personajul principal este Camille, o tânără de 38 de ani, a cărei căsnicie ajunge într-un impas. Cunoscându-l pe Claude, un „rutinolog”, viața ei începe să

Gabriela GÎRMACEA

Romanul terapeutic

se schimbe. Camille iese din încorsetarea cotidiană acceptând noi experiențe propuse de rutinolog pentru a-și găsi împlinirea alături de sot și copil. Așadar, personajele trăiesc o criză existențială, pentru că și-au construit viața după o rutină care ar fi trebuit să le aducă un confort, dar care, încet-încet și sigur, distruge. Alături, personajele au o părere foarte bună despre sine și, dacă ocupă o funcție în fruntea unei companii, nu își mai înțeleg semenii, deoarece lucrul îi absorbe și uită că există o viață personală căreia trebuie să-i dedice timp. Acesta este un scenariu pe care Raffaella Giordano îl folosește și în cel de-al doilea roman: *Chiar și leii pot mânca salată*.

Personajele se confruntă cu dificultatea de a lua decizii pentru a-și schimba stilul de viață. Astfel, autoarea atrage atenția asupra fricii de a ieși din rutină, de a accepta alte persoane în viața personală sau de a extinde numărul de cunoștințe, de a socializa, de a trăi bucurii în preajma celorlalți. Preocupate de a-și construi o carieră, personajele învață că istețimea se poate situa deasupra puterii, că fericirea vine din lucrurile simple și gesturile mărunte, înțeleg să-și exprime în loc să-și reprime emoțiile din teama că ceilalți ar putea găsi astfel un punct vulnerabil.

În al doilea roman, Raffaella Giordano aduce în atenția cititorului personaje care provin din diferite medii sociale, au variate dificultăți în plan personal și sunt supuse unor experimente psihologice din care reînvață că răul care li se întâmplă trebuie depășit prin înțelegerea aproapelui și orientarea spre un alt stil de viață sau spre alte activități, că bunătața nu le face vulnerabile, ci este o calitate pe care trebuie să o arate în relațiile cu cei din jur, că altruismul le face bine și că este important să-

și conștientizeze calitățile și defectele. Aducând alături personaje cu diferite dificultăți, autoarea își propune să stimuleze empatia cititorului, pentru a-l determina să descopere astfel o soluție la o problemă care-l preocupă.

Acțiunea romanului terapeutic este construită cu ajutorul verbelor: *a simți, a vrea, a putea*. Primul verb arată că personajele sunt circumscrise unor situații pe care le percep la nivel senzorial, conștientizează o experiență pe care ar vrea să o depășească, însă acest lucru este posibil prin intermediul rațiunii. Al doilea verb arată decizia, însă dorința de a schimba percepția senzorială a experienței prin rațiune aduce o îndoială: *Oare po?* Verbul *a putea* sugerează forța fizică, morală și intelectuală de a înfăptui ceva. Și astfel apare îndoiala în mintea personajelor care vor să se schimbe ceva în existența lor, pentru că un anumit lucru le nemulțumește, dar se tem, întrucât există ceva ascuns care nu le ajută: teama de ceea ce va aduce noul. Rutina zilnică aduce un anumit confort mental, dar, în același timp, înăbușă creativitatea, bucuriile simple, afectivitatea. Confortul mental al personajelor a dus la blocarea unor mecanisme psihologice de apărare, iar personajul are nevoie de o serie de contexte care să-l ajute să-și depășească frica.

La nivelul relațiilor, personajele învață lecția de a conștientiza ceea ce pot schimba și cum să o facă: prin încredere în sine și în ceilalți, prin cultivarea curiozității de a cunoaște și de a se implica în experiențe noi, de grup. Astfel, romanul terapeutic îl ajută pe cititor să se detașeze de cotidian, să empatizeze cu unul dintre personaje și să aducă schimbări în comportamentul personal, văzând soluția oferită ca potrivită pentru situația sa.

Personajele lui Raffaella Giordano sunt puse să acționeze pentru a-și reactiva unul dintre cele mai mari blocaje: creativitatea. Plasate în contexte creative pentru a accepta ieșirea din rutina distrugătoare, personajele trebuie să facă față amintirilor sau noilor contexte de viață, adică să găsească punctul vulnerabil și să-și asume temporar alte roluri. Astfel, personajul-inițiator, Romane din *Chiar și leii pot mânca salată*, după ce a identificat situația problemă, definită drept *burnerie*, stabilește o strategie de rezolvare și își va plasa cursanții în diferite contexte pentru a produce anihilarea fricii și dezvoltarea curajului de a experimenta, de a avea inițiative, de a crea. *Burneria* este un tip de comportament care arată dorința de a deține controlul absolut al unei situații sau de a-și exercita puterea asupra celor din jur, ego-centrismul.

Romanul terapeutic propune cititorilor săi experiențe de viață și soluții pentru rezolvarea problemelor emoționale, de comportament sau de mentalitate. Acesta a apărut din nevoia adulților de a face față unor dificultăți ale vieții contemporane. De aceea, personajele acestui nou tip de roman vor fi individualizate prin frici și emoții, iar psihologul devine o necesitate în viața lor. Discursul epic este construit linear, simplu, urmează o logică a înlăturării faptelor, cititorul fiind astfel supus unei inițieri în aflarea soluției, pentru ca astfel să poată descoperi ceea ce poate schimba în existența proprie. Subiectul romanului este captivant, lectura – ușoară, deconectantă și plăcută, o alegere pentru momente de relaxare sau pentru vacanță.

Mesajul romanului lui Raffaella Giordano constituie o pledoarie pentru redescoperirea valorilor umane într-un context destul de sinuos, când cititorii căută soluții la dificultățile lor existențiale. Autoarea își invită cititorii să se autoevalueze și să mediteze la sensul profund al unor cuvinte ca: bucurie, atitudine, destin, emoție, iubire sau înțelegere.

temeiuri în acvaforte

Marius MANTA

O zi din viața
lui Teofil Avram

Am scris în mai multe rânduri despre fețele urâte ale contemporaneității. În lumea hibridă pe care o traversăm dinspre un capăt spre celălalt, ne întâlnim cu neobișnuitul de altădată care, acum, e ridicat la rang de lege. Mă gândesc uneori că omul căzut în istorie a încercat măcar în parte să se salveze fie prin frumos, fie printr-o nedisimulată capacitate de compasiune; altfel spus, încă mai era un om viu, cu privirea îndreptată către orienturile părăsite.

Personal, nu sunt nici pe departe un fan al apocalipselor anunțate din oră în oră, nu îmi plac scenariile neconforme cu realitatea, dar pur și simplu mă regăsesc adesea nevoit, alături de cel de lângă mine, să strâng din dinți în fața unei lumi guvernate după idealuri false ori idealuri de-o clipă, ce apără mai degrabă interese injuste, probând la orice pas o nesimțire aparte, în contra firii umane. Cu certitudine, prins social în asemenea chingi, omul de-amu' ar putea exclama: trăim o nouă eră! Amestecând deopotrivă principii și criterii, ne învățăm unii pe alții cum să devenim mai „toleranți”. Termenul se împartează totuși de înțelesurile sale de la început, fiind cumva resemnificat. Să nu uităm: la urma urmelor, postmodernismul (din care ar trebui să ne încăpățânăm să ieșim) a adus cu sine realitatea unei decanonizări ce nu cunoaște oprire. Haosul, aleatoriu, fragmentul devin certitudinile în existența aceluiași om contemporan. Fatalmente, a fi tolerant implică azi cel mai adesea părăsirea drumului drept, de dragul unor repere facile, fără probitate morală. Omul fără rădăcini e un om cu o existență ce nu rodește, dezinteresat de soarta celui lăsat, aflat în afara posibilității de a se întâlni chiar cu el însuși. Adevărata libertate conjuge existența omului în raport cu Binele, Frumosul și Adevărul, dar aceasta implică o cultură înalt morală. Altfel spus, o revenire. Doar astfel omul ar putea să pășească dincolo de cele șase aspecte nefaste ce sunt legate de realizarea conceptualizărilor specifice erei post-adevăr: indeterminare, fragmentare, decanonizare, lipsa de sine și de profunzime, nereprezentabil, hibridizare. Ținând cont

de experiența neagră a strigătului continuu (să nu uităm de Munch!), omul ar fi fost determinat, în mod creativ, cu ajutorul firesc al instrumentelor aflate în slujba pedagogiei moderne, să integreze valorile și principiile antice, clasice, în marea operă a devenirii sale. Nevoia de a exemplifica ar putea rămâne și pe mai departe piatra de încercare pentru raționamentele întrebuițate, toate fiind guvernate de un simț adecvat al proporțiilor. Să nu ne amăgim însă: analiza și consolidarea până la ultima consecință a categoriilor estetice au născut nu de puține ori monștri, deoarece individul s-a dovedit a fi mai întâi de toate un purtător de logos, ci mai degrabă un slujbaş în subordinea teoriilor la zi, căci arta urmează societatea, devenind o mașinărie complexă, a cărei funcționalitate trebuia – și este! – măsurată în unități intelectual-reprezentative. Dar în mod cert, omul nu a aparținut și nu aparține doar lumii exterioare.

Cele scrise până aici nu sunt gânduri de-o clipă, ci se leagă de biografia mai mult sau mai puțin fictivă a lui Teofil Avram, protagonistul ultimului roman semnat de Viorel Savin și apărut în 2020 la Editura „Paralela 45”. Așa cum ne-a obișnuit, având toate atuările

celui ce stăpânește la perfecție arta scrisului, autorul găsește registrele cele mai potrivite în care să plaseze un personaj aflat în luptă cu propriul destin. Chiar dacă este plasat printre „realități provinciale”, Teofil Avram amintește de apariții etalon din literatura universală: el reface „în mic” epopeea reînnoirii acasă, încercând să evite alienarea într-un sistem... fără sistem, guvernate doar de politica nesimțirii, a partizanatelor de-o clipă și pre-determinărilor de ordin financiar. Poate nu greșesc dacă așa considera că, deși într-o paradigmă nouă, Teofil Avram vine cumva în linia personajelor cu statut de intelectual al romanelor din anii '60, '70. Ca și odinioară, la rândul său, Teofil Avram supraviețuiește și pare să se salveze grație unor principii pe care le respectă, grație încrederii dos-toievskiene că „frumosul va salva lumea” (Introspectiv, avea să mărturisească: „Urâtul nu poate fi ucis decât de frumos. Dar de unde atâta frumos?” se întreabă, neîmpăcat”). Sigur, despre tragic și iubire, despre josnicie și onoare, despre stadiile maladiului în societate vor fi scris și alții – printre ei: Marin Preda („Cel mai iubit dintre pământeni”), Augustin Buzura („Orgolii”), Nicolae Breban („Animale bolnave”), Romulus Guga („Nebunul și floarea”), Augustin Buzura („Absentii”), George Bălăiță („Lumea în două zile”, surprinzând volatilitatea ființei umane, dar și anamorfoza structurilor profunde), Alexandru Ivasiuc („Cunoaștere de noapte”, dar mai ales „Interval” conceptualizează indirect limita ca formă a sănătății și revin asupra înstrăinării individului de sine însuși), Constantin Toiu („Galeria cu viță sălbatică” – discursul personajului se transformă într-o formă de psi-

hanalizare a conștiinței tulburate a insului prins în capcanele unui regim sociopolitic bolnav), Petru Popescu („Prins” – Bucureștiul, un oraș-capitală unde te poți simți mai singur decât într-un loc foarte aglomerat/pretălcuire a post-modernității), Dumitru-Radu Popescu („F”), Dumitru Țepeneag („Zadarnică e arta fugii” – o formă de schizofrenie narativă în care personajele retrăiesc diferit aceleași evenimente), Virgil Tănase („Apocalipsa unui adolescent de familie” – oniric, politic, surprins în lungul unor pasaje esistice, generate de ascultarea muzicii la patefon, pasaje ce stabilesc că singurătatea e o consecință a aceluiași sistem totalitar), Sorin Titel (în special cu al său experiment literar „Lunga călătorie a prizonierului”). Revenind, interesant este cum, fără a face trimitere în niciun fel – mai mult, fără a pasișea ceva din construcția ori maniera niciunui personaj din lista de mai sus –, Teofil Avram se înscrie printre caracterele de forță ale literaturii noastre, problematizând până la ultima consecință nefirescul unei lumi întoarse pe dos. Tot interesant este felul în care Viorel Savin asază chiar în gura vinovaților stări-de-fapt dintre cele mai amare: după ce îl informează că i s-a deschis un dosar pentru șantaj, avocatul Cătănă (o fantoșă grosieră ironică a lui Pilat din Pont) explică „fețele adevăratei”: „Care adevăr? Sunteți naiv? Adevărul pe care îl reclamă cei slabi? Sau adevărul celor puternici, care din totdeauna se confundă cu capriciile lor?” În altă parte, Președintele: „Ceea ce nu înțelegi, bineînțeles că spre paguba dumneavoastră, [...] este că morala nu are nimic de a face cu «legea». Iar «legea» nu are nimic de-a face cu «politica». Iar eu, dacă vreau să rezist și să urc până la vârf, sunt obligat să fac doar «politică mare». Adică, la coș cu morala și mare atenție la lege! Care, în caz că nu-i bună, trebuie ajustată în folosul tuturor”. Poate că e momentul să apreciez și arta dialogurilor bine tocmită, realitate ce vine cel mai probabil din experiența dramaturgului Viorel Savin. Apoi, Președintele e personaj al cărui rol echivalează în fapt cu un caraghioslăc ce amintește peste timp de

mecanicitatea aproape absurdă a personajelor lui Caragiale. El ocupă locul de/în frunte, jos, în lungul străzilor patrulând tot soiul de „ghiolbani de tranziție”. Cu diplome mai degrabă contrafăcute ori luate pe repede-înainte (precum Mitru, intelectual de două parale) ori fără diplome – veți vedea intervenția unui personaj grobian (aflat după Revoluție, la o... „coadă”), lumea aceasta nu construiește nicio poveste, nu poate să se salveze prin ceva. Ce să faci – nici nu mai știi dacă doar Teofil „crede cu îndărătnicie” că la 22 Decembrie 1989, eveniment la care el însuși a participat activ, s-a produs nu o Revoluție a vechiului sistem, ci doar o banală Evoluție a acestuia. Fenomenul este lesne de înțeles și se explică prin teoria sociologică a darwinismului social! Sigur, romanul primește în paginile sale trimiteri dintre cele mai directe la Securitatea de dinainte, dar și la formule ce circumscriu un ascuns opresiv ale prezentului, considerente-etichetă care vorbesc despre „calitatea” diriguitorilor. Scena politică nu este nici ea ocolită. Spuneam că e o lume fără nicio poveste: în tot cazul, e total diferită față de cea de odinioară: „Doamne, ce emoții, ce spectacol, câtă invidie urmată de cele mai nebușești închipiri, după ce Grig – dar numai duminica dimineața, pe la ora opt, ca să-l vadă toată lumea –, traversa orașul de la Oborul de vite spre Fabrica de Hârtie Steaua Roșie, pe motocicletă sa cu atașul doldora de scule pescărești nemaivăzute și cu căte o blondă pe șaua din spate, îmbrățișându-l strașnic de mijloc”.

Ziua aceasta din viața lui Teofil ascunde un program de viață, închide mărturia unor gânduri așezate, dar mai ales... încă dimensionează posibilități. E și un vot închinat demersului cultural și poate unei încrederi care abia mai palpăie. Viorel Savin găsește echilibrul între exterior și culoarele interioare: evenimentele se desfășoară cinematic, aparițiile sunt când absurde și frivole (intervențiile polițiștilor, scena de la final cu întonarea imnului național), când aproape utopice (izbucnirea „în contra sistemului” a subinspectorului Oliniuc). Trebuie să mărturisesc, m-a surprins cu totul plăcut scena din parc, acolo unde personajul opreste nevrednicia lumii în privirea unui copil.

„O zi din viața lui Teofil Avram” e pur și simplu o carte reușită, un volum care se simte că a apărut fără vreun chin suprafiresc; până la urmă e unul dintre (cel mai probabil!) multe acte justițiare pe care le-ar îngădui, și le-ar dori Viorel Savin.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

SAECULUM

Pro Saeculum XIX, 5-6 (145-146), 2020

O bună secțiune istorică (*Trianonul și catolicismul*, de Petre Țurlea, *Ordinul „Pobeda” și cavalerii lui*, de Tiberiu Ionescu), comentarii filologice (de Ioan-Dumitru Denciu) și de folclor (semnate de A. Gh. Olteanu și Victor Ravini),

interviuri („Unora, inevitabil, le simți răsuflarea în ceafă, pe când alții au fost fără să fie”, zice N. Gheran, provocat de Rodica Lăzărescu, iar Maria Nițu descoperă un autor de literatură pentru copii – Petre Crăciun), spicuiuri din corespondența Iordan Dăcu – Constantin Eretescu, realizate de Iulian Chivu, și din jurnalul lui Gh. Nazare („Tovarășul Stalin a interzis colinda și Steaua”), de Lina Codreanu, un portret al Ioanei Postelnicu (de Cornel Galben) și o anti-„Revistă a revistelor” (de Dora Lazăr) sunt câteva dintre multele tentații ale revistei foșșănene. (I. D.)

Cassian Maria SPIRIDON

rămîne pulberea

copleșit de lacome popoare de himere
privești la Prealnaltul
acolo

astrelor sunt netulburată străjă
au eternitatea copleșită
de prezentul care nu se mai termină
au clipa încremenită
încit și valurile mării

uită să-și urmeze calea
boabele de spumă sînt părăsite

în zbor

în așteptare

nisipul se usucă

plină de fapte și vise e viața
nesfîrșită-n eoni este secerătoarea
ne culcă în huma primitoare
din care am fost plămădiți
rămîne pulberea
din care se nasc sorii

Octombrie 2020

Numărul propune o revenire în Bacăul de altădată, odată cu prezentarea câtorva imagini din colecția de fotografii „Mihai Ceucă”. Am notat cu bucurie câteva dintre ideile lui Mihai Buznea, care vine cu o serie de constatări amare legate de așa-zisa evoluție a unui individ ce presupune mai presus de orice propriile orgolii. Lina Codreanu explorează „cu degetul pe harta inimii” volumul compozit al Vasiliicăi Grigoraș „Simple adorații”, volum ce însumează cincisprezece texte cu o arhitectonică simplă și personală. Mergând mai departe, ne bucură prezența Mioarei Bahna cu câteva orfevrării Holia Zălieru – „Orpheon sau muzeul de ceară”, apărută la Editura PIM, așadar în Iași, carte ce se bucură de o prefață semnată de Constantin Ciopraga. Grigore Codrescu ne propune un microeseu structurat de-a lungul câtorva „note în pandemie”: „Literatură Petruș Andrei o revizitează cu succes pe marea europeană Hortensia Papadat-Bengescu”. Constantin Dram tocmește un portret-caleidoscop imaginărilor marca Ionel Pintilii, pentru ca Vasilica Grigoraș să surprindă cu instrumentele criticului „chipul lăuntric al Rodicăi Dascălu”. Ionel Necula, cumva așteptat, dedică un material ultimului volum al lui Constantin Trandafir – „Constelația de aur a scriitorilor români” („Pleiade”, Satu Mare, 2020), în care vede „o istorie concentrată a evoluției fenomenului literar românesc, de la Dosoftei la triada Mircea Eliade, Ionescu și Cioran, cu escale mai generoase la efigiile unanim recunoscute din patrimoniul nostru spiritual...” Prezent în actualitate ca întotdeauna, Ioan Dănilă ne împărtășește câte ceva din „Dumbrăveniul eminescologic”. Cu totul inedită intervenția pluridimensională a lui Ioan-Florin Stanciu. Petre Isachi prinde în chingi corecte „Extazul și riscul impredictibil al debutantului” (cu referire la Adrian Matei – „Mugur și floare”, Focșani, 2020). Sorina-Roxana Constandache consideră cu argumente implicite că *Alecsandriada* poate fi văzută ca o amprentă culturală specifică Bacăului contemporan. Ioan Țicalo prezintă o carte „mare”, pe care o avem și noi în lucru: Theodor Codreanu, „Scriitori basarabeni”. Penultima pagină a revistei îi aduce în același loc pe Dumitru Brăneanu („De la un gând, la altul”), Ozana Kalmuski-Zarea („Starea de cânt”), Doru Ciucescu („Tăblițele de la Sinaia – zece adevăruri de necontestat”). La urmă, un grupaj extrem de reușit: texte de Victor Munteanu.

Marius MANTA

Un loc periculos

Aștept aici să-mi dea cineva bună ziua
și nu-mi dă.

Ai să te vestejești așteptând!

băzâie tîntăroaica țete.

Ai venit să mă muști, țete! mă apăr eu.

Treceam pe lângă mlaștina asta și mi s-a părut că
ai nevoie de un răspuns. De ce nu-mi zice nimeni
o vorbă, înțeleapto?

Sunt plecați toți, om bun, care încotro,
cu tot cu animale, cu păsări,
cu lucrurile de prin case.

Și cu gândurile? Și!

Dar tu de ce ai rămas, ființă a nopții?

Eu voi stinge lumina în mlaștină, om bun,

apoi mă voi întoarce la ai mei.

Nu vei mai bea sânge, floare zburătoare ce ești?

Nu. Ultimul va fi al tău, om bun.

Aurore și sloiuri

Cine-s cei doi văslași de pe norul
alb ca spuma laptelui?

Adam și Eva, părinții noștri!

Și încotro merg ei atât de tăcuți și de aspri?

Ei nu merg nicăieri, ei stau pe cer

ca să-i vedem noi, ei vin din sloiurile timpului
și din grădinile aurorelor.

Strigă-i și-ți vor răspunde!

Adame, tată, Evo, mamă!

Cine ne strigă? se aude ecoul.

Noi, fii voștri! Nu mai avem fii,
nu mai suntem aceiași!

Norul se clatină și corabia lui pornește.

Toți ceilalți nori se trag

într-o parte și-n alta,

ca Marea Rosie atunci demult,

iar văslașii ne fac semne

că știu unde merg

și să nu ne facem griji pentru ei.

Văsele strălucesc ca aurul

iar pe catargul norului

se odihnesc astrologii.

Un urât obicei

Aștept să vină seara,
să se cicatrizeze lumina
să nu mai văd rănile zilei
și s-o aud strigînd: ridică-mă,
ține-mă în brațele tale,
nu mă lăsa uitării și neantului
și veșnicei alunecări în pântecul lui
întunecos!

Aștept să vină seara să intru
în celula temniței mele și să simt
cum se micșorează încet-încet
până când nu voi mai avea loc
să îngenunchez și să mă rog.
Dimineata se vor întreba toți
cum am evadat, dar eu voi fi acolo,
mistuit de pământ, iar ei
nu vor vedea brațele mele
întinse în afară.

„Pâinea rușinii”

Stam într-o zi de vară
și-mi tulburam ochii cu lumina feroasă
care trecea printre crengile prunilor,
veninul florilor urca în petale,
departe de toate cele din jur
și departe de orice depărtare
mă subțiam ca un fum,
numai gândul mai rămăsese de mine
până seara am stat așa
rezemat de umbrele pomilor,
sunetele zburau singure,
eliberate de înțelesuri
știam că nu i se poate întâmpla oricui
minunea asta și un val cald de rușine
mă cuprindea la gândul
că nu pot face nimic ca s-o merit,
până când târziu am înțeles
că era o răsplată pentru că
înainte cu o zi i-am dat apă să bea
unui asin aflat pe patul de moarte.

De unul singur

Vestitorul vestește
vestea cea bună
către toate lumile vii.
O strigă cu mâinile pâlnie
la gura sa sfântă.
Întors acasă, ai săi
îl întreabă unde ai fost,
vestitorule?
Să vestesc am fost!
Și nouă de ce nu ne-ai spus
încă? Vouă v-am spus
înaintea tuturor, surzilor!

Un pas înainte

După moartea călăului
pe eșafod și-a făcut culcuș
un cerșetor,
el și-a dormit liniștit
toate nopțile sale,
toți ocoleau locul acela,
știindu-l demult,
fără să-și dea seama
că eșafodul doar se mutase
cu un veac mai în față,
în așteptare.

Mihaela
OANCEA

dependent

de micile ei acuirii ale spatelui/
de biotopul curiozităților încă nedefinite
cu variații de salinitate
aidoma apelor salmastre/
sedus de aerul salubru respirat simultan
și mai cu seamă de diminețile alpestre
începute sub semnul unui macaron de zmeură –
realități indispensabile
ca nitroglicerina administrată sublingual –

sculptorul și-a urcat de ceva timp
teama de moarte
pe soclu

știi

cât de ușor vom glisa între praguri
izbiți de pereții unei spirale marine
aidoma peștilor bezmetici la reflux

purtai pe țâpale sarea depusă de nori
zâmbeai și-aveai curajul
de a fi nebun

acum desenez cu palma udă
o punte
peste falia dintre noi

sincronism

la ieșirea din garderoba
cinematografului
Isabelle privește jetonul –
pentru o clipă
simte atingerea puloverului
de cașmir
și aroma lui de tabac

în aceeași clipă
într-una din lumile multiple
îndrăgostiții
se-mbrățișează pe bulevardul Voltaire
convinși
că vor avea mereu la picioare
Parisul

contradicție

hrănindu-și stranii curiozități
fiița de seară o cercetează din ochi
pe cea de dimineață:
în loc să-și culce capul pe pernă
și-l înfășoară cu ea

încearcă o bucurie știrbă
ca atunci când începi un puzzle
cu o bucată de cer

ar vrea măcar să-i suradă
fiindcă singurătatea
nu e deloc o pată de cafea/
emblemă vremelnică pe cămașă

fiița de dimineață trage storurile
necăjită de lumina
ce inundă camera insistent

culori

acel mâine are trupul secționat –
Isabelle vede
cum șurubul ce ține totul laolaltă
începe a se desface

nimeni nu-i poate spune
ce fel de strigăt va desena luna
în următoarele nopți –
uneori aleargă prin peșteri de caolin
și plânge roșu saturn/
alteori e substanța inflamabilă
ce țipă verde-albăstrui

sub ogiva gotică – umbra violetă
a unei flori galbene

plâns fără martori

lumina se surpă
amăgitor se agață de trup
ca o ventuză

în curând
privirea se răstoarnă
cu deznădejde rece –

doar luna nu se desface
în bucăți

praguri autopslate

ne plângem
că atât de multe se petrec
nu îndeajuns de curând
nici îndeajuns de târziu
până când
speranța ajunge să se strecoare
printr-o canală nazală
în lupta ce despică zilnic
zborurile noastre albe
deși ne străduim cu osârdie
să uităm – da, să uităm
că în cele din urmă
suntem cu toții
nemicitor de singuri

păpuși ninot

strigătele
se ramifică mașinal

o mână le răsucesce ca un tirbușon
în plămâni tăi – cu învelișul umed
sunt împrăstiate
de la o generație la alta

Isabelle le consideră păpuși ninot
ce trebuie incendiate

dacă n-ar fi crezut povestea lui

Isabelle n-ar mai fi vrut nicidecum
să întârzie diminețile

nu s-ar mai fi lăsat fascinată
în deplină singurătate
limitele/tărmurile/
marginile embrionare autopslate
n-ar mai fi prins noapte de noapte
în nervurile ei
visele celor adormiți

dacă n-ar fi crezut
nici n-ar fi visat împreună
dar ce păcat însă
că oamenii uită
uită că uneori
visează fascinant de absurd!

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Amarul unei faime

„Dacă nu-mi poți da iubire sau pace, atunci dă-mi o faimă amară”, spunea Anna Ahmatova într-un poem care a inspirat-o pe Anne Stevenson în alegerea titlului biografiei sale despre Sylvia Plath, *Bitter Fame* (1989). Mai în vârstă cu doar vreo trei luni decât protagonista controversatei sale cărți, Anne Stevenson a murit luna trecută, la vârsta de 87 de ani. Dacă ar fi trăit, Sylvia Plath ar fi avut exact aceeași vârstă (ar fi împlinit 88 în acest octombrie, pe 27).

Poetă talentată ea însăși, numele Annei Stevenson a rămas totuși mai legat de Sylvia Plath decât de propria operă în memoria publicului avizat. O dovedesc articolele recent publicate în ziarele și revistele anglo-americane care nu au lăsat moartea ei să treacă neobservată. Mai mult poate decât și-ar fi imaginat ea însăși, celebritatea Annei Stevenson s-a contaminat de același amar pe care a dorit să îl sublinieze în titlul „primei biografii de anvergură” despre Sylvia Plath, așa cum este scris pe manșeta copertei volumului publicat la Boston în același an în care au apărut în Anglia *Scrisorile aniversare* ale lui Ted Hughes, mort apoi la o distanță de câteva luni.

Coincidența (dacă a fost într-adevăr o coincidență) nu este lipsită de semnificații. În timp ce Hughes încerca să găsească o cale poetică de a rememora zburcișoarea sa căsătorie cu Sylvia Plath (și, spun unii, de a se excuza), biografia Annei Stevenson construia imaginea unei femei dificile, marcată de crize antisociale recurente, în fața cărora un soț grijuliu și generos nu putea să se simtă decât neajutorat. Într-o notă plasată la începutul cărții, Stevenson recunoaște deschis că a primit atât de mult ajutor din partea agentului literar al Casei Sylvia Plath, Olwyn Hughes (sora lui Ted), încât aceasta ar putea fi aproape considerată „cea de-a doua autoare” a cărții. „Recunoștința” biografiei față de un astfel de „ajutor” o expune însă unor critici care nu au întârziat să apară.

O lungă perioadă de timp după dispariția Sylviei Plath, studiile despre ea au fost marcate de un climat apăsător de secretomanie impus nu numai de tăcerea încăpățânată a lui Hughes, ci și de posesivitatea și gelozia cu care Olwyn, fosta cumnată a Sylviei Plath, a reacționat la orice tentative ale unor biografi de a se elibera de tutela celor care „au cunoscut-o cel mai bine” pe poetă și care au avut ocazia de a-i „îndrăgi” ori „suporta” prezența. În această atmosferă, biografia scrisă la două mâini și semnată cu mândrie de Anne Stevenson, apare colorată de lumina indoielnică a unui parti-pris ce anulează pretenția de obiectivitate afirmată pe copertă.

Dincolo de toate acestea, biografa Anne Stevenson reușește să reconstruiască totuși acea intensitate unică ce caracterizează opera plathiană în ansamblul ei și despre care vorbește într-un interviu, cu o fascinație încă vie, fosta ei psihiatră, Ruth Beuscher, devenită ulterior pastor și profesor de teologie. Sylvia Plath nu era în război cu bărbații, spune Beuscher, ci cu femeile, iar aversiunea ei față de Olwyn era neechivocă, deoarece credea că relația ei prea strânsă cu Ted îl împiedica pe acesta să dezvolte o relație normală cu o altă femeie. În perioadele ei sănătoase, Sylvia impresiona printr-o atitudine „arhaică”, „șamanică”, ce trimitea la preotesele religiilor feminine de dinaintea civilizațiilor: era cu adevărat „puternică”. Nevroza suprapusă peste o astfel de personalitate a dus la vulnerabilități și contradicții psihice sfârșite într-un suicid care putea fi evitat, în opinia lui Beuscher, dacă poeta ar fi beneficiat de o terapie susținută timp de doi-trei ani. Sylvia, se pare, „avea în ea resursele de luptă necesare”.

Toate aceste elemente (și multe altele) adaugă substanțiale crăpături la imaginea deja fetișizată a Sylviei Plath – femeia superioară, creatoare, deprimată și revoltată împotriva falocrației. E o imagine care atrage mai ales adolescențele tulburate aflate în căutarea unei forme de exprimare a tensiunii inerente vârstei. Din păcate, identificarea se produce la un nivel prea facil și chiar eronat: un stil vestimentar „gotic”, cu mult negru, un machiaj cu nuanțe întunecate, o excesivă autocompătimire și o atitudine refractară în numele unei excepționalități artistice sau intelectuale nedovedite încă. Mai e departe până la dimensiunea în care studenta eminentă, profesoara exemplară, soția devotată, femeia elegantă și poeta scilicet Sylvia Plath scria, în octombrie-noiembrie 1962, la ora 5 dimineața, cu o disperare profundă, dar controlată printr-o muncă înversunată, într-un mod ironic și electrizant: „Cu părul meu roșu/ Renașc din cenușă/ Și mănânc oameni cum respir aer”.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Cine vor fi focile lui Alexandru-Ovidiu Vintilă din volumul de poeme „Transparența unui popor de foci” (Charmides, 2019)? Să fie o metaforă a omenirii? Se prea poate, când volumul începe cu o iarnă leningrădiană, în care vezi, pentru că este vorba de un poet al imaginilor rupte din realitate, două lumi: cea reală, „oraș/ înecat în vodkă și ceață”, și cea lăuntrică, „domeeniul interior al inimii”. De asemenea, poeziile au un sound al lor, par o incantație într-o nepăsătoare și nedefinită rece lume.

Dacă te întrebi ce ar spune Șerban Foartă despre poezia imagistică (e greu de ales cuvântul adecvat, „imagistic” ar putea duce cu gândul la imagism, iar să spui „vizionară” ar putea duce cu gândul la profeții, iar să spui „cinematografică” ar fi o reducere prea drastică a sensibilității) și incantatorie, află îndată ce deschizi cartea, deoarece marele timișorean îi semnează prefața, pe care o încheie astfel: „într-un context vociferant, fără busolă și gregar, el (poetul – n.m.) e discret, – mult prea discret”. Și mai face (în toată prefața) încă o trimitere la poet: „poet sever cu sine însuși, ca și cu epoca de față”. De obicei, cine scrie despre un

Alexandru-Ovidiu Vintilă

Transparența unui popor de foci

poet, nu vorbește despre el ca om. Însă aici este ceva aparte. De o seriozitate exemplară în tot ceea ce întreprinde în plan literar și cultural și de o modestie ce îl face prea puțin vizibil în lumea noastră care spumegă de neseriozitate și orgolii, Alexandru-Ovidiu Vintilă ar fi modelul de urmat pentru tinerii de astăzi. Poet, eseist, șef de revistă – pune în toate o pecete inconfundabilă: seriozitatea. Deși nu se laudă niciodată, faptele-i vorbesc pentru el. A câștigat respectul confrăților nu doar grație literaturii scrise de el, ci conștiințiozității sale exemplare, a dăruirii, a angajării în tot ce face. Pe de altă parte, confrății care cunosc literatura îl apreciază enorm ca scriitor, motiv pentru care este permanent pe listele de premiere când scoate o carte.

Serban Foartă jalonează câteva coordonate ale poeziei sale: „o maximă acuratețe, o concizie, o economie de mijloace”; „o austeritate”; în „coloritul (...) cvasicenușiu” al „poeziei vintilieni”, „câte-un

apel neașteptat la insolit sau la mirific poate aduce a subtilă iluminare, a epifanie”; „un elegiac”.

Desigur, fiecare cititor va vedea în poezia unui poet ceea ce i se potrivește (lui Șerban Foartă, un maestru al asociațiilor paronomastice uluitoare, nu puteau să-i scape și rarele jocuri de cuvinte ca „slovă de slavă” sau „steme și stepe”). Mie îmi place plimbarea poetului, parcă aflat dincolo de spațiu și timp, prin lumea noastră. Paradoxal, trăim într-o continuă comunicare prin mijlocirea telefonului și internetului, dar poetul simte că e vorba de o comunicare goală, fără substanță, de parcă ființa ar fi dispărut. Poate că din acest sentiment al unei lumi pustiite se naște poezia sa. Oamenii au „dispărut”, sunt „un popor de foci transparente” și ceea ce

rămâne este peisajul, al naturii, dar mai ales cel citadin, într-o iarnă bruegeliană, parcă post-atomică. Și mai rămâne vodka. Ne vorbește, așadar, poetul, „despre golul deplin care/ ne închide într-un cerc”.

Este o poezie neliniștitoare prin apocaliptica ei, dar în același timp liniștitoare prin împăcarea cu sine a poetului. Dacă peruanul Cezar Vallejo a inventat cuvântul „espergesia”, imunitatea la speranță, Alexandru-Ovidiu Vintilă pare să fi depășit orice iluzie. Iar ceea ce rămâne dincolo de iluzii este frumusețea brută a lumii. Zăpezile iernii, promoroaca, norii, arborii... și sângele, sângele ce pulsează cald în vene și tâmpile, „slovă de slavă a Domnului”, „pentru partea frumoasă a lumii”. Imaginile sunt atât de pregnante, încât faci fără vreo dificultate călătoria împreună cu poetul prin lumea sa.

Ar putea fi categorisită poezia lui Ovidiu Vintilă drept una nihilistă? Deloc. Nihilismul este explicit și agresiv întotdeauna, ține cu obstinație să afirme lipsa ființei. Pe când poetul „poporului de foci” este discret, nu acuză, nu face tapaj cu nimicul, nu se plânge, ci se strecoară printre toate ca o privire ce mângăie.

Dan PERȘA

Până să-mi iau, pentru totdeauna, zborul din cuibul părintesc, drumul meu spre școală, primară și gimnazială, apoi spre liceu, a trecut întotdeauna pe lângă o biserică.

Nu departe de apa Dâmboviței, pe dealul de odinioară al Arhivelor Statului și dincoace de Podul Izvor, se ridica o școală veche, zisă „Romanescu”, după numele, azi complet uitat, al celui ce o înființase și clădise. În inima unei foste mănăstiri, cocoțată lângă dealul străzii Uranus, cu perimetrul ei de chilii devenite, undeva pe la mijlocul veacului al XIX-lea, odăi de găzduire a primelor arhive naționale (pe la conducerea cărora trecuse și Hasdeu), se ridica o biserică falnică, legată de unul dintre ultimele momente ale vieții lui Mihai Viteazul. De aceea, biserică din mijlocul fostei mănăstiri, transformată în lăcaș al arhivelor de stat, i se spunea „Mihai-Vodă”. Pe lângă ea m-a dus de mână mama, în drum spre școală, în primii mei patru ani – iată de ce bine numiți – școlari. Îmi făceam cruce, fără să mă uit în dreapta și-n stânga, ca mama, de câte ori mă ducea și mă lua de la școală, prin dreptul ei. Azi, Școala „Romanescu”, numerotată „124” de oamenii noului regim postbelic extrem de roșu, nu mai există acolo. Pentru că nu mai există acolo nici dealul Arhivelor, nici Arhivele. Ambele au fost rase. Aceiași oameni noi au dăruit tot vechiul Izvor, tot vechiul Uranus, toată vechea mănăstire. În locul lor, de decenii, se întinde, pe un patralater imens, moștenita „Casă a Poporului”. Printr-o minune cvasinovotestamentară, biserică lui Mihai a scăpat, mutată pe roțile spre Piața Unirii. Unde dormitează și azi, nevăzută dinspre

vade mecum

Liviu FRANGA

Libertatea de a fi lăsat să crezi

Splaiul Independenței, din cauza blocurilor în spatele cărora a fost, acum peste 40 de ani, pitită.

După primii mei opt ani școlari, am început să trec singur Podul Izvor, peste aceeași Dâmboviță, dar în sens invers, dincolo, spre Liceul „Gh. Lazăr” și oaza Cișmigiului. Mai mergeam cu mama în direcția Liceului doar prin vacanțe, când aveam amândoi drum – eu pe la prieteni, ea la serviciu. Și nu știu cum se făcea că mereu mă nimeriam cu ea trecând pe lângă Biserica „Ilie Gorganii”, cocoțată pe o moviliță (un „gorgan”), îndesată de vremuri dincolo de apa Dâmboviței. Înainte s-o iau pe unde, separat, aveam-n-aveam treabă (spre Universitate și spre Inter sau spre Unirii), mama mă apuca strângându-mă de mână, cu un zvâcnet pe care îl simt și astăzi, și-mi spunea: „Fă-ți cruce!” Acum mă uitam eu în dreapta și-n stânga și, de rușine de mama și, poate, și de turlele bisericii, îmi făceam repede o cruce tremurată. Credeam și nu credeam în crucea aceea, cu ochii la mama care, ridicându-și-i pe ai ei spre crucea zveltă de pe turle mare, părea că se roagă, preț de multe-multe clipe, și că mă uitase lângă ea.

La liceu am auzit prima dată că Dumnezeu nu există. Poate și cu câțiva ani înainte, dar n-am luat seama. Mai ales orele de științe naturale, de economie politică și de filosofie îmi interziceau să cred în ceva nevăzut și mut, într-o așa-zisă forță, nedemonstrabilă. Ajuns student, presiunea s-a făcut mai mare: „ignorantă”, „naivitate”, „obscurantism”, „necunoaștere”. Acestea erau etichetele puse apodictic, vehement și îndârjit, de apostolii ateismului. Dacă, băiat și adolescent fiind, nu prea credeam în și mi-era cam rușine de crucele mamei pe stradă, în public, odată cu ieșirea în lumea educației înalte, am început să mă întreb, în sens contrar. De ce nu eram lăsat liber să cred ce vreau? De ce nu-mi dădeau voie să gândesc cu capul meu? De ce mă obligau să cred ceea ce se spuneau ei despre religie, despre Dumnezeu și despre misticismul întunecat al credinței?

Întrebări în care „de ce” este pe primul loc mă frământă și acum. Bineînțeles, nu orice fel de întrebări care caută motive ori explicații. Sunt greu de purtat în tine, în mintea ta, mai ales acelea care duc spre temeiul ființei noastre. Ca oamenii pe acest pământ. Unul lovit acum, cu toată tăria imagi-

nabilă, de ceva mai puternic decât noi. În plus și nevăzut, de aceea și mai de temut. Este o forță oarbă a naturii dezlănțuite și scăpate de sub autoritatea sau voința cuiva? Ori, în spatele ei, este o forță supra-naturală, numită (de la romani încoace) divină, răzbuțitoare, indiferentă la suferință, pedepșitoare? Puțin îmi pasă dacă o astfel de forță există sau nu, puțin îmi pasă dacă este vorba de natură sau de ceva de deasupra ei. Ceea ce mă interesează, ceea ce ne interesează pe toți, ca oameni – „trestii gânditoare” sau nu –, este cu totul altceva.

Este dreptul nostru de a fi liberi să judecăm noi înșine. Să alegem între adevăr și aparență (nu de puține ori profundă) a lui. Și, în funcție de judecățile, de rațiunile și raționamentele noastre, să credem, într-un fel sau altul. Sau să nu credem. Ca să credem într-un fel sau altul trebuie însă să fim lăsați să credem într-un fel sau altul. Ca să crezi, cu toată convingerea minții și cu puterea sufletului, trebuie să fii lăsat liber să crezi. Așa, numai așa, putem ajunge la esența ființei noastre umane: libertatea.

Ca să crezi, așadar, trebuie să fii lăsat liber să crezi. În Dumnezeu sau în nimic (ca opusul lui Dumnezeu), în soartă, în întâmplare, în virusul pandemic, în minciuna despre el, în adevărul despre el. Libertatea ființei noastre începe cu libertatea de a crede și – prin ea, îngemănată – cu libertatea de a fi lăsat să crezi.

Pentru a nu rămâne doar cu crucea fluturată de-o mână grabită pe stradă sau tot cu ea, dar lucind, în bătaia soarelui, pe turle aurite și pe frontispiciul impozantelor catedrale.

Niciodată nu am așteptat cu atâta înfrigurare deschiderea stagiunii teatrale, ca în această toamnă. Fiindcă a fost mare derută și tristețe apăsătoare în lumea spectacolului, de când cu pandemia. Dar cum orice criză majoră activează alte energii, pune în mișcare imaginația, creativitatea, și oamenii de teatru au căutat noi modalități și formule prin care arta lor să rămână așa cum a fost de la începuturi, vie. Și-au adus în sprijin tehnologia modernă, au făcut în așa fel încât digitalul să apară live pe scenă și, atâta vreme cât temperaturile au permis asta, au dat reprezentatii în aer liber.

Premiera Teatrului Municipal Bacovia cu piesa „S-a ntmplat într-o joi”, de Elise Wilk (prima ei lucrare, premiată la concursul „dramAcum 5”) este una concepută în două variante, în cea clasică și în cea outdoor, aceasta petrecându-se în parcare din spatele teatrului. Unde actorii apăreau, în cel mai firesc mod, printre spectatori, pe la ferestrele clădirii sau coborând dintr-un taxi, senzația de viață reală, cotidiană, fiind una puternică, impresurându-te din toate părțile. Regizorul Octavian Jighirgiu (cărui îi aparține și conceptul de imagine) a lucrat cu vâdită plăcere acest spectacol ingenios pe un text contemporan, scris de o autoare foarte cunoscută, cu multe succese profesionale (amintesc *Avioane de hârtie*, *iHamlet*, *Pisica verde*, *Exploziv*, *Crocodil*), datorate

Teatrul Municipal „Bacovia” Bacău

Vulnerabilități mărturisite

stăpânirii meșteșugului dramatic, prizei sale la real, la actualitate, problematicii inspirate din viața adolescenților, stilului lucid și frust, în cheia autenticității. Stil nutrit de o sensibilitate acută, deopotrivă tincturat de ironie și autoironie, cât și de o poezie, stranie uneori. De altfel, spectatorii băcăuani au făcut cunoștință cu Elise Wilk acum doi ani când, la Sala Studio a teatrului, i s-a jucat piesa „Crocodil”, într-o memorabilă montare, foarte inventivă, semnată de Horia Suru.

„S-a ntmplat într-o joi” cuprinde o suită de povești personale, care se întretaie,

personajele fiind foarte diverse ca tipologie umană, ca statut social: o menajeră, o studentă, o vânzătoare, un elev, un șomer, un contabil, un tip gay, un taximetrist etc. Cu experiențe de viață și trăiri diferite, cu mici și mari, săcăitoare, împovăraătoare, ciudate adevăruri freactice care țâșnesc la suprafață prin mărturisirea eliberatoare. O menajeră extrem de volubilă și curioasă, care cotrobăie prin lucrurile proprietarilor casei, îmbrăcându-se în rochiile doamnei, asistă la o scenă de violență domestică terminată rău, și ajunge pe prima pagină a ziarelor, obișnuindu-se cu

„celebritatea”; o vânzătoare imită întru totul look-ul, stilul vestimentar al unei cliențe și visează să arate ca o cunoscută cântăreață; un tip gay este părăsit de partenerul său, unul care-i umpluse casa cu statuete de extraterestri, verzi și cu ochii bulbucați, o privește de coșmar. Mai apar: un șomer disponibilizat de la o fabrică de gumă de mestecat, care „frecă menta” prin oraș, ascunzându-i soției adevărul, pentru că, oricum, nu mai are chef să muncească; o studentă perversă, ce se dedă la mici acte de sadism, plăcându-i „să distrugă” oamenii; un adolescent care-și urmărește tatăl, ca să-i afle secretul, și-l vede pe acesta, prin geamul unui apartament de la parter, travestit în femeie; un taximetrist trăind drama cumplită de a avea un băiat paralizat în urma unui joc de copii etc. Oameni diferiți, unii având ciudățeni, comportamente deviate, spunând „chestii ca să se descarce” (folosind un limbaj direct, cel al străzii și cuvinte din argoul tinerilor) sunt prinși ca într-un insectar în piesă.

Octavian Jighirgiu spune că și-a gândit spectacolul „în jurul ideii de vulnerabilitate și a

modului în care aceasta devine un instrument al mărturisirii”. A făcut o bună distribuție și i-a condus atent pe actori, pentru ca ei să găsească nuanțe distincte pentru fiecare personaj, decupate prin vorbire, mișcare, gestică. Fetele sunt foarte bune, Minodora Broscoi (Menajera) e simpatică și cu aplomb teribil; Andreea Dariu (Vânzătoarea), cu nutriția ei nostimă și cu părul având dreaduri șaten cu vârfuri albe, își creionează amuzant și cu relief personajul; Bianca Babașa (Studenta) găsește tonul potrivit pentru a relata răutățile personajului ei. Nu sunt mai prejos nici băieții, Tudor Hurmuz (Adolescentul), Vlad Nicolici (Somerul), Ștefan Huluba (Contabilul), Andi Andriucă (Elevul), Eduard Burghilea (Taximetristul), Giuseppe Torboli (Percutiionistul), dezinvolti, expresivi, credibili, într-un cuvânt. În plus, lui Vlad Nicolici îi aparține poziția și coordonarea muzicală a spectacolului, în timp ce Giuseppe Torboli evoluează la percuție și chitară bass. Sunt cu toții o echipă, în perfectă rezonanță de stil și de sensibilitate, aici rolul hotărâtor a fost cel al regizorului Octavian Jighirgiu, și în asta stă reușita unui spectacol proaspăt, tineresc, dinamic, vorbindu-ne, cu directe și sinceritate, despre diferență, vulnerabilitate, identități fluide, nevoia de mărturisire. Și despre dorința de a evada din strămta, cenușia realitate, de a visa, a fi altcineva, măcar în imaginație.

Una dintre cele mai faimoase piese din repertoriul teatrului universal a fost noul pariu pus cu sine al tânărului regizor Ștefan Alexiu, el oprindu-se de astă dată la „Un tramvai numit dorință”, de Tennessee Williams, care a deschis stagiunea la teatrul bărlădean. Acolo unde, anul trecut, montase „Unchiul Vanea”, care a constituit examenul său de licență. Ștefan Alexiu, actor la Teatrul Bacovia din Bacău, a pus și aici în scenă un spectacol experiment cu „Emigranții”, la Sala „Studio”. După cum se vede, îl atrag textele valoroase, de mare calibrul, care au cunoscut, de-a lungul timpului, numeroase reprezentări scenice semnate de importanți regizori și interpretate de actori celebri. E un tânăr serios, bine pregătit, sensibil, cu idei, dar poate un pic prea serios, în sensul în care se autocenzurează, de parcă s-ar mișca având frâna de mână trasă.

Lucrat în sumbrele vremuri de pandemie, în cele mai nefaste condiții și cu un buget de avarie, „Un tramvai numit dorință” este o montare curată, onestă, dar fără alonjă și strălucire. Demarează greu, cu o primă parte ternă, deloc promițătoare. Pentru ca, în partea a doua, să se producă o învioreare, acțiunea, cu câteva momente atent decupate, să aibă ritm și un plus de relief, de tensiune dramatică.

„Un tramvai numit dorință” este piesa pentru care marele dramaturg Tennessee Williams a luat premiul Pulitzer în 1948, fiind ecranizată la puțin timp după aceea, filmul semnat de Elia Kazan, având-o ca vedetă pe Vivien Leigh, o Blanche răvășitoare, de neuitat, așa cum a fost și Marlon Brando (Stanley), tânărul actor, aproape necunoscut pe atunci, fiind

Teatrul „Victor Ion Popa” Bârlad

O abordare soft

aruncat, brusc, în glorie. Și pe scenele românești piesa a avut reprezentări și interprete notabile, pentru că, mai întâi de toate, „Un tramvai numit dorință” este portretul unei femei. Al lui Blanche, descendentă a unei familii înstărite din Sud, unde și ea, și sora ei, Stella, și-au trăit copilăria la conacul de pe plantația Belle Reve. Un vis frumos care s-a destrămat când Blanche, încă o adolescentă, și-a pierdut soțul, de moartea căruia se învovătește, și când a trebuit, copleșită de datorii, să vândă proprietatea familiei. Situația disperată o împinge să caute ajutor la sora ei mai mică, aceasta locuind în New Orleans. Aici ajunge Blanche, luând tramvaiul numit dorință, la un capăt de linie, în locuința mizeră a soților Stella și Stanley, în spectacolul bărlădean,

decorul lui Sandu Maftei, arătând ca un vagon cu etaj. Cu încăperi din una-n alta, fără pereți despărțitori, doar cu niște paravane, draperii. Astfel că spectatorii văd și scene din partea de sus, unde locuiește zgomotosul cuplu Eunice și Steve (în rolurile cărora evoluează Irina Cocea și Alexandru Savu, oferind câteva reușite scene de comedie).

Partitura complexă, de profunzime și finețe, a lui Blanche i-a revenit Petronelei Ene. Care s-a străduit să-și portretizeze credibil personajul și să poarte cu eleganță costumele create de Iuliana Maftei. Actriță experimentată, ea este totuși cam nesigură și destul de rigidă, teatrală, la început, pentru ca, spre final, să aibă și momente izbutite, de autentic tragism. Nu am descoperit

însă în jocul ei, pe parcurs, senzualitatea tulburătoare a personajului, forța subterană a dorinței sexuale, vulnerabilitatea și farmecul pervers al unei femei nevrotice, cu o sensibilitate maladiivă, asaltată de fantomele trecutului, hrănită cu himere. În schimb, mi s-a părut ceea ce trebuia să fie în rol Dumitriana Crețu, care o intruchipează pe Stella (trasă când într-o parte, de afecțiunea și compasiunea pentru Blanche, când într-alta, de dragostea și puternica atracție fizică pentru soțul ei) cu sinceritate și consistență. George Sobolevski îl conturează în forță pe Stanley, muncitorul polonez primitiv, macho man, cu instincte vitale de nestăvilit. Băiatul bun care e Mitch, șters și stângaci, limitat, este redat corect de Sorin Ghiorghe.

Regizorul inventează un personaj multiplu, figurat scenic de Diana Hatmanu prin mișcare (coregrafia Alice Veliche), în intenția de a scoate la iveală ce se petrece în mintea lui Blanche, care-și anesteziază cu tot mai mult alcool suferințele, grăbindu-și, cu voluptate, autodistrugerea. Rezultatul acestor transfigurări (o fată, un adolescent, care nu poate fi decât Allan, soțul gay al lui Blanche, care s-a sinucis, un asistent medical cu alură angelică, o femeie în negru, „La Muerte”) e mai curând modest, fără putere de sugestie.

Având în decor un fundal care-și schimbă din când în când culorile (dublând niște sensuri destul de explicite, de altfel), spectacolul cu „Un tramvai numit dorință” este, ca să spun așa, doar parțial color, cu o abordare soft, fără intensitate.

Pagină realizată de
Carmen MIHALACHE

– Să începem discuția noastră cu cel mai recent succes al tău: ai primit un premiu important la „Saloanele Moldovei”, și anume Premiul de Excelență al U.A.P. Moldova, pentru lucrarea „1/4”. De ce „1/4”? Te referi strict la proporție?

Marius Crăiță-Mândră: În compoziția abstractă întâlnim ansambluri de forme ce au legătură cu irealul, dar controlate de logică. Interesant sau nu, arta abstractă, apărută ca reacție împotriva academismului și naturalismului, pe la începuturile ei a fost numită „artă foarte concretă”; Theo van Doesburg a introdus termenul. Primii abstracționisti manifestau în operele lor emoțiile, sentimentele și în mare parte încărcătura lor senzitivă, comparativ cu predecesorii, care calculau matematic compoziția, locul unde se află centrul de atenție sau centrul de interes. Așa s-a modificat compoziția de aur, și echilibrul compozițional a luat alte forme, cu alte metode, iar soluțiile nu erau cele clasice.

În ceea ce privește lucrarea mea „1/4”, care face parte dintr-o serie întregă, am dat importanță mai mult golului decât plinului. Suprafața umplută ar fi sfertul, și golul ar fi trei sferturi. Să echilibrez golul mi se pare mult mai dificil. Îmi place să folosesc contraste: plin/ gol; închis/ deschis; materie/ laviu; transparente/ materie solidă etc. Îmi place să echilibrez cu cât mai puțin; să echilibrez cu un singur punct este suficient. Aceasta este gândirea mea. Un alt artist ar putea gândi că lucrarea mai are nevoie aici de o pată, aici de o formă, aici de un volum etc. Nu îmi place ca o lucrare să fie foarte aglomerată, aleg să elimin din încărcătură și să abordez o singură idee, dar percutantă. Consider că nu e necesar să demonstrezi că știi multe. Chiar și cromatic am ajuns sa fiu mai „econom”.

– Care-i natura mesajelor pe care vrei să le transmiți prin pictura ta?

Marius Crăiță-Mândră: Sunt foarte atent la actualitate și social. Și atunci caracterul mesajelor mele este în mare măsură social-politic. În lucrarea „Spațiul Schengen”, pe care am pictat-o în 2008, am scris „Sens interzis la Schengen”. De ce am scris așa? Nu pentru că nu voiam în Schengen; din contră, îmi doaream foarte mult, dar știam că România va trage mult de timp, din mai multe motive, cel mai important fiind cel legat de corupția care se întindea ca o caracatiță. Apoi, în 2013 am participat la „Saloanele Moldovei” cu lucrarea „Spre vest”, reprezentând în maniera mea acea mască „Anonymous”, un simbol global al mișcărilor anti-sistem. Simbolul apare în fimul

Marius Crăiță-Mândră:

„Pot fi relative răul, binele, frumosul, urâtul, dar adevărul este unic.”

Marius Crăiță-Mândră este artist plastic, licențiat al Universității de Arte „Ion Grigorescu” din București. Un artist cu o viziune proprie, cu un bogat palmares, având expoziții personale și participări la expoziții de grup, atât în țară, cât și în străinătate (Finlanda, Franța, Belgia, Turcia). Dintre cele mai recente realizări, menționăm expozițiile personale: „No borders” (2015, Galeria „Nouă” a U.A.P. Bacău; curator, Dragoș Burlacu), „Descriptivul și alte forme colorate” (2019, Galeriele „Karo”, Bacău; participare alături de artistul Vasile Crăiță-

Mândră; curator, Constantin Ținteanu), „Aproximativ 870 cm sau 12 pași” (2019, Centrul de Afaceri și Expoziții „Mircea Cancicov” Bacău, participare alături de artistul Dragoș Burlacu), iar dintre cele mai importante expoziții de grup, amintim: „Simpatie și semnificație. Înaintea labirintului vertical și în spatele liniei roșii” (2017, Biblioteca Națională a României, București; curator, Anca-Verona Mihuleț); „Galbenul intens și alte pete de culoare rezistente la sens” (2018, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud; curator, Mirela Ivanciu). Printre premiile cele mai importante pe care le-a primit se numără Premiul Special al U.A.P. din România (2000), Premiul Juriului U.A.P. din Moldova („Saloanele Moldovei”, 2003), Premiul pentru Pictură „Lascăr Vorel” Piatra-Neamț (2003), Premiul U.A.P. din Moldova („Saloanele Moldovei”, 2004), Premiul U.A.P. din România la Bienala „Ion Andreescu” Buzău (2004), Premiul U.A.P. Bacău (2015), iar anul acesta, la „Saloanele Moldovei”, este laureat al Premiului de Excelență al U.A.P. din Moldova.

Despre creația lui Marius Crăiță-Mândră s-au pronunțat critici de artă reductabili: Adrian Guță, Mirela Ivanciu, Carmen Mihalache, Anca-Verona Mihuleț, Silviu Pădurariu, cap la cap anumite evenimente înrudite între ele, putem anticipa ce se va întâmpla în viitor.

– Sunt importante expozițiile în evoluția ta artistică? Cât de mult îți cont de reacția publicului?

Marius Crăiță-Mândră: Nu consider că o personală sau o participare la o expoziție de grup îmi aduce ceva în plus din punct de vedere artistic. Expozițiile sunt realizate pentru a transmite publicului idei, forme noi, mesaje. Chiar dacă nu aș fi

Constantin Prut, Alexandra Titu, Constantin Ținteanu. În textul din albumul expoziției „Galbenul intens și alte pete de culoare rezistente la sens”, Mirela Ivanciu afirmă: „În lucrările lui Marius Crăiță-Mândră putem urmări două paliere: primul se referă la suferință, mai ales sub forma unei dureri (artistul o compară cu *Strigătul* expresionist al lui Munch; eu aș spune că este mai degrabă înrudită cu Bacon sau Tuymans), iar al doilea plan se referă la conexiunea între material și informație. Conexiunile între corp și minte sunt multiple și subtile”.

Am vizitat de curând atelierul artistului Marius Crăiță-Mândră și l-am provocat să-mi răspundă la întrebări despre artă, despre motive de inspirație în creația sa, dar și despre probleme ale societății contemporane; pot spune că și în răspunsurile sale se remarcă atenția la „conexiuni între materie și informație”. În atmosfera intimă a unui atelier luminos, spațios și modern, înviorat de cromatica bogată a lucrărilor (unele atârinate sau sprijinite de pereți, altele fiind în lucru, pe șevalete), conversația s-a legat natural, ambientul plăcut fiind creat și prin muzica din fundal, aleasă de Marius, un playlist cu noutăți din indie-rock.

avut expoziții și doar aș fi stat în atelier să lucrez, evoluția mea artistică ar fi fost aceeași. Are importanță și activitatea, dar te poți face observat și doar cu câteva lucrări. Este foarte indicat să lucrezi mult, dar contează și ce scoți din atelier pentru a arăta publicului. Artistul poate să lucreze în studioul lui și zece lucrări pe zi, dar pentru ca o expoziție să fie bună, este necesară o selecție severă, la sânge, extrem de riguroasă. Am văzut personale sau expoziții de grup în Cluj cu o singură lucrare, cu două sau cu cel mult trei lucrări.

– Îmi aduc aminte de o seară din tabăra de artă de la Ghimeș, o seară în care pe cer erau puzderie de stele. Ai povestit atunci colegilor multe despre sistemul solar. Ai cunoștințe solide de astronomie. Te influențează în artă această pasiune?

Marius Crăiță-Mândră: Da, mai ales că modul meu de expresie este limbajul abstract. În primul rând informațiile acumulate din astronomie mi-au ordonat gândirea.

Este importantă în plastică precizia, să știi exact ce ai de făcut pe pânză, pentru că fiecare pată de culoare are o logică. Pete sau linii sunt pe pânză exact acolo unde vreau eu să fie. Chiar și dacă arunc niște stropi, știu exact ce fac. Izoalez lucrarea ca să nu sară niciun strop într-o porțiune unde nu îmi doresc și acolo unde am locului liber îmi desfășor gestualismul așa cum mi-am propus.

– Într-adevăr, ești recunoscut și apreciat ca artist abstract. Dar creația ta cuprinde și lucrări figurative reprezentative. Mie mi se pare că surprinzi foarte bine limbajul corpului, observând gesturile oamenilor, mimica.

Marius Crăiță-Mândră: Pentru că ai adus vorba despre asta, hai să luăm ca exemplu lucrarea în care cineva face gestul de a-și aprinde țigara. Eram în tabără la Tescani și un coleg era în penumbră. Am surprins acel moment într-o fotografie, pentru că îmi aducea aminte de clarobscurul lui Rembrandt. Lumina concentrată, venită de la țigara aprinsă, se pierde în spatele colegului meu. Dar în afară de partea tehnică, realizarea clarobscurului, este acolo, așa cum ai observat, gestul în sine, nesatul cu care cineva trage din țigară.

– Te știu cinefil; într-o vreme erai un mare consumator de filme. Urma să te întreb dacă te-a influențat vreodată în creația ta vreun film, dar parcă ai anticipat această întrebare și ai oferit deja răspunsul, când ai vorbit despre lucrarea „Spre vest”. Crezi că este obligatoriu pentru un artist plastic să aibă cultură cinematografică?

Marius Crăiță-Mândră: Un artist plastic trebuie să aibă cunoștințe ca orice alt om de cultură. Nu-mi închipui plasticien care să nu știe bine istoria artei, dar pe lângă asta e obligatoriu să știe literatură, istorie, muzică, film, teatru. Nu ai cum să știi în profunzime de toate, dar spre exemplu, dacă vorbim de muzică, și un plastician trebuie să facă diferența clară

între muzica bună și cea comercială. Ca fapt divers, să știi că există chiar un post de radio care are reclama: „Noi ascultăm muzică, nu hituri”.

Atât arta contemporană – fie că e pictură, muzică, film sau teatru –, cât și momentul social te fac să fii *altfel*. Făcând comparații cu producții sau situații din prezent și trecut, automat îți dorești să eviți în propria creație stereotipi, să nu fii anacronic, să nu aluneci în manierism. La ora actuală, există o sinestezie a tuturor artelor.

– În cronică la expoziția „No borders”, Carmen Mihalache spune că ești „conectat la activismul generației tale”. Dar orice generație, oricât ar fi de tânără, trebuie să se uite și în istorie; tu faci lucrul acesta, ai cunoștințe temeinice în acest sens. Istoria trebuie să aibă la bază adevărul. Dar într-o lume a „schimbărilor rapide”, a unei istovitoare presiuni a relativității, mai putem distinge oare ce este adevărul?

Marius Crăiță-Mândră: Adevărul este unic. Pot fi relative răul, binele, frumosul, urâtul, dar adevărul este unul singur. Hai să exemplific. Citeam acum câteva zile un articol despre schimbarea unei unități de măsură în astronomie. Este vorba despre o unitate astronomică; prescurtat, un U.A. Se traduce lungimea aproximativ egală cu distanța medie de la Pământ la Soare. Dacă înainte această unitate astronomică era de o sută cincizeci de milioane de kilometri, acum a ajuns să se măsoare în metri. Acei metri în plus sau în minus din trecut s-ar supune adevărului absolut. Până la noua descoperire, vechea măsurătoare era adevărul absolut.

Legat de religie, Iisus a zis că El este Adevărul. Cred că Iisus se referea la cunoașterea absolută. El știa foarte bine ce este Viața, ce se întâmplă cu Spiritul și Universul. Dacă luăm și citim Biblia, acolo sunt exemplele cele mai clare de-a ști cum să-ți faci viața fericită. E o discuție amplă și grea...

– Atunci să ne destindem cu o întrebare mai ușoară. Ascultă muzică atunci când pictezi?

Marius Crăiță-Mândră: Nu există lucrare fără muzică. Da, ascult, în surdina, muzică atunci când lucrez. Pentru mine muzica e un decor și un factor stimulator. Mi-ar plăcea să existe un program digital care să transforme imaginea policromă în muzică. Olivia Jack este o artistă în domeniul programării computerizate; ea lucrează cu open source software, coduri, interfețe experimentale. Într-unul dintre experimentele ei a creat „pyxelsynth”, un sintetizator care citește imagini și le transformă în sunet. Rezultatul e însă unul foarte sintetic, sunetele produse nu sunt armonioase, nu s-a atins echivalarea imaginii cu muzica. Eu aș fi curios cum ar suna melodia compusă de picturile mele.

– Puține grupări artistice rezistă cu trecerea timpului. Ești unul dintre fondatorii grupării „Colonia 21”. Cum explici longevitatea ei?

Marius Crăiță-Mândră: Dacă nu mă înșel, prima ediție s-a desfășurat prin anul 2003, la Bistrița-Năsăud, sub „bagheta” marelui artist și totodată profesorul nostru, Theodor Moraru. Erau 10-12 artiști, dar cu timpul grupul s-a restrâns, din diferite motive. Acum suntem 6-7 membri care an de an participăm în această formulă. Ne întâlnim la Tescani, un loc cu tradiție în domeniul artei. În această rezidență participă membrii grupului, dar și artiști invitați. Doamna Gavril Țarmure ne-a „adoptat” de la început, iar grupul „Colonia 21” rămâne sub aripa fundației „Societatea de concert”, din Bistrița-Năsăud.

– Din când în când, atunci când ești solicitat, rezolvi panotări în expoziții, ești activ și în munca de curatoriat. Maniera de panotare are vreo legătură cu stilul tău de a picta?

Marius Crăiță-Mândră: De fapt, pentru mine panotarea e ca o lucrare: pe albul unui perete pun niște forme și fac o compoziție. Uneori, lipid două lucrări de la doi artiști cu stiluri diferite, poți compune o altă lucrare. Îmi plac aceste provocări. Alăturând o lucrare mai încărcată uneia minimalistă, realizez un echilibru. Iar

răspunsul la întrebarea ta este că da, când panotez, gândesc la fel ca atunci când pictez.

– Unde te uiți atunci când vrei să treci granița pentru artă, ce artiști internaționali admiri? Ce expoziție internațională de anvergură ai fi vrut să vezi și îți pare rău că nu ai putut să o vizitezi fizic?

Marius Crăiță-Mândră: Regret că nu am fost anul trecut la Bienala de la Venetia. Aceasta și „Documenta de la Kassel” se numără printre preferatele mele. Mă bucur că am reușit să văd arta lui Gerhard Richter la „Tate Museum”; m-a impresionat foarte mult. E una când vezi pe internet, și altceva când vezi în realitate, având ocazia să observi și materia, și structura, și pensulația. Gerhard Richter este un artist figurativ și abstract, dar la fel de mult îmi place David Hockney, artist celebru pentru peisajele sale.

– Pentru că ai adus vorba de peisaj, iar tatăl tău, Vasile Crăiță-Mândră, este maestrul în această artă, te provoc să descrii în câteva cuvinte arta lui.

Marius Crăiță-Mândră: Tatăl este foarte personal. Se vede că a săpat mult în formula lui tehnică. A avut o perioadă cu laviuri, după aceea a intrat în pastă. Referitor la gândirea plastică, în acest moment a ajuns în peisaj la forme stilizate, doar pete de culoare. A eliminat din grafisme și a introdus o singură pată acolo unde trebuie să fie o ramură sau o casă, sau un alt element. La el, figurativul este un pretext. În peisaj, a stilizat mult forma. A făcut și pictură monumentală abstractă, însă m-am referit aici doar la pictura de șevalet.

– Rivalitatea dintre tradiție și modernitate: crezi că nu sunt departe timpurile când arta va fi doar în formă digitală, iar din atelierul pictorilor vor dispărea tuburile cu culori, pânzele, șevaletele?

Marius Crăiță-Mândră: Cineva spunea că pictura nu moare niciodată. Pictura este și acum foarte diversificată, cu tehnici diferite de a umple suprafața nu musai cu pensula sau cuțitul de paletă. În viitor, mie-n sută vor apărea tehnologii noi, la care nu ne putem gândi acum. Vor fi și holograme, picturi care se mișcă și alte minuni. Un artist

ce se dorește avangardist va fi mereu la curent cu noile tehnologii, de care se va folosi în creația sa.

– Cum a schimbat pandemia lumea artei în anul 2020? Cum s-au schimbat viața ta, programul tău de lucru?

Marius Crăiță-Mândră: Cantitativ, în artă, la modul general vorbind, s-a lucrat mai puțin, s-a expus mult mai puțin. În ceea ce mă privește, chiar dacă am lucrat ceva mai puțin, totuși atunci când mă duceam la pânză îmi era foarte clar ce aveam de făcut, încât mi-am dat seama că eu am pictat tot timpul în mintea mea. Au fost zile când nu era pandemie și am avut blocaje, creierul meu nu reușea să lucreze. Dar să știi că am înțeles cât de gravă este situația și am respectat regulile de protecție și distanțare fizică. Am evitat aglomerația. Am fost la mare în vară, dar am stat izolat.

– Cum poți să stai izolat la mare?

Marius Crăiță-Mândră: Așa cum faci și la munte. (Râde) Am stat mai mult pe la stânci. Eu așa am fost obișnuit de mic, de când mă lua tata cu el la mare, la vânătoarea subacvatică. El ne-a obișnuit, atât pe mine cât și pe sora mea, să ne izolăm de oameni în stațiuni, pentru că noi mergeam în locuri neumblate, fără turiști. Mergeam acolo unde erau stânci, zone retrase și mai sălbatică. De aceea, acum cu pandemia la mare nu mi s-a părut un stres.

– Dar pentru copilul tău care are opt anișori nu a fost complicat?

Marius Crăiță-Mândră: Nu, pentru că Edy este speriat de virus și a înțeles care sunt consecințele. El singur își pune masca, imediat se duce să-și spele mâinile când ajunge acasă, folosește când este cazul dezinfectantul. Aceste reguli au devenit pentru el obișnuite în această perioadă și la fel s-a comportat și la mare.

– Aș mai avea multe întrebări, iar tu de oferit și mai multe răspunsuri, dar din păcate trebuie să ne limităm la un anumit spațiu de tipar. Pentru final, dacă ai fi vrut să răspunzi la o întrebare pe care eu nu am reușit să o formulez, care ar fi fost aceasta?

Marius Crăiță-Mândră: Mi-ar fi plăcut să spun ceva despre experiment. De fapt în pictură, cu siguranță și în alte arte, experimentul este tradus ca în știință, muncă de cercetare. Aici trebuie doar să cutezi, să ai curaj să te arunci în neant, în necunoscut. De obicei cei care se „aventurau” pe cărări nebătătorite reușeau să împingă lumea mai în față. În timpul Imperiului Roman exista o vorbă: „Audaces fortuna iuvat”, adică „Pe cei curajoși i-ajută norocul”.

Dialog de
Violeta SAVU

I

[București], 30.01.1990

Domnule Călin,

Vă trimit materialul¹⁾ însoțit de o fotografie de la U.M. 01478 Brăila, unde figurează în muzeul veteranilor și tatăl meu²⁾. Vă rog s-o păstrați și să mi-o redați cu un prim prilej.

Citeva remarci:

- am eliminat întrebările 7, 8, 11 și 13, din lipsă de timp. Mi se pare extrem de benefică nr. 13. As răspunde cu alt prilej.
- întrebarea 10 (procesele) am expediat-o. La fel m-ar interesa într-o revenire.

La ce elemente din articol țin în mod deosebit: la cea cu tatăl meu (p[ă]g[ini] 1) și la cea cu victimele represiunii (p[ă]g[ini] 4-5)³⁾. În rest, cum apreciați. Dacă e nevoie, vă stau la dispoziție telefonic: 66.48.64.

Cu mulțumiri și alese sentimente, Virgiliu Radulian

1. Vezi: „Nu eram pedepsiți, ci stigmatizați pe viață” (Interviu), în *Sinteze*, 1, nr. 2, supliment al ziarului *Deșteptarea* din 10 februarie 1990. Reluat în *Cărțile din ziar*, I, Ed. Babel, 2013, pp. 98-106.

2. Comandorul Nicolae Radulian. Om curajos și drept, a fost cel de la care – declară într-un interviu – a „deprins onestitatea, înaltul simț al demnității, nezdruccinatul sentiment patriotic” (*loc.cit.*, p. 99).

3. Represiunea care a urmat după așa-numita „Afacere Meditația Transcendentală”.

II

București, 22.02.1990

Stimate Domnule Călin,

Mă folosesc de reîntoarcerea băiatului meu, Andrei, la Bacău, spre a vă trimite aceste câteva rânduri. Înainte de toate vă mulțumesc călduros pentru modul de excepție în care ați realizat în ziar interviul cu mine. Mi-a plăcut foarte mult. Dar, nu numai mie. Mi-ar trebui vreo 5-6 exemplare din acest număr al ziarului *Deșteptarea*. Ar fi posibil?

Cît privește angajamentul meu pentru alte colaborări, el rămîne ferm și deschis. Încă vreo două săptămîni sînt „copleșit” de aspectele organizatorice ale muncii de reconstrucție a Institutului¹⁾. Treaba merge bine, dar cu multe, multe eforturi. Încă birocrația este atotputernică. De abia ieri am început mutarea în spațiul ce l-am dobîndit. Am dat drumul și la concursul pentru ocuparea posturilor de cercetare. Rămîn ca obiective pentru zilele ce urmează bugetul, statutul de funcțiuni, echiparea laboratoarelor etc. etc. Vom izbuti pînă în cele din urmă. Oricum vă dau și adresa mea de la Institut: Str. Știrbei Vodă nr. 37, București.

Pe cînd ne putem aștepta la o vizită a Dvs. pe la noi? Mi-ar face plăcere să vă prezint noul institut ce-l construim.

S-ar putea ca-n martie să trec din nou pe la Bacău. Merg cu Dl Paul Cornea (ministrul adjunct pentru învățămîntul superior și cercetarea științifică)²⁾ la Chișinău și la reîntoarcere [ne] vom opri la Iași. Mă strădui să-l conving să vină și la Bacău. N-ar fi rău dacă i-s-ar face și o invitație în acest sens de Institutul de la Bacău, eventual și de primar, revista *Ateneu*. Poate sugerați acest lucru celor în drept.

În speranța unei revederi, vă adresez cele mai bune urări.

Cu prietenie, V. Radulian

1. Institutul de Cercetări Pedagogice și Psihologice.

2. Paul Cornea (1924-2018), „istoric literar de distincție” (Marian Popa), specialist în literatura modernă (v. deosebi *Originile romanismului românesc*, 1972 și

Constantin CĂLIN

„Mă îngrijorează răvășirea ce s-a produs în rîndurile intelectualilor”

În amintirea mea, Virgiliu Radulian (22 ianuarie 1931 – 25 decembrie 2017) a rămas ca una din figurile cele mai decente: în ținută, în atitudine, în vorbe. O siluetă dreaptă, o față luminoasă, o voce netă. Un tip organizat, care își câștiga imediat încrederea. Aducerea lui de la Bicaz la Institutul Pedagogic din Bacău, în 1963, a produs oarecare nedumerire, însă în scurt timp (și nu datorită funcției de decan, apoi și de prorector) el a devenit un nume respectat. S-a impus prin faptul că gîndea limpede, sănătos, optimist. Nu era un cap filozofic; în schimb, era un observator lucid al problemelor și un căutător de soluții. Tema principală de care s-a ocupat în perioada băcăuană (una scurtă, de nici cinci ani) au fost „insuccesele școlare”. Exigent, combativ, a scris un studiu contra lor, publicat în 1967, ce a atras atenția asupra sa. A urmat, în 1968, o promovare – privită, nu de puțini, cu un amestec de mirare și invidie – ca președinte al Consiliului Național al Organizației Pionierilor, iar în 1976, la fel de surprinzător, numirea ca director al Institutului de

Cercetări Pedagogice și Psihologice, post din care avea să „cadă” dramatic, în 1982, după lichidarea grupului de „Meditație Transcendentală”, fiind repartizat ca debitant într-o tutungerie. – Repus în drepturi în 1990, a încercat să se lanseze în politică, înscriindu-se în promițătoarea, atunci, Mișcare Ecologistă. Atașat de Bacău, locul afirmării, a căutat un sprijin electoral în județul nostru. Rezultatul a fost dezamăgitor, dovedind – și în acest caz – că ingratitudea e mai generală decît grațitudinea. – Scrisorile sale (toate de la începutul anilor '90) relevă intențiile unui adevărat „om de bine”, constructiv, care, în ciuda mentalităților potrivnice, și-a continuat cu tenacitate, fără resentimente, angajamentele. Un om căruia comunitatea băcăuană, în primul rînd „dascălimea”, nu i-a răspuns pe măsura solitudinii arătate, încît nu știi ce să acuzi mai apăsător – lipsa de memorie sau meschinăria. Corect ar fi ca aceste scrisori să fie citite și ca niște muștrări.

Oamenii începutului de drum, 1974). Va vizita Bacăul în 5 aprilie 1990, împreună cu prim-ministrul Petre Roman.

IV

Galeșu, 27.05.1990

Stimate Domnule Călin,

Mă aflu la Galeșu¹⁾ pentru două zile spre a mă reface. Sînt extrem de obosit. Mai ales după dura campanie electorală de la Bacău. Să fi fost un zadarnic? Nu știu și sper sincer că nu. Oricum rezultatul a fost profund dezamăgitor²⁾ și m-a afectat profund, trebuie să recunosc. Fără a-mi pierde, însă, simțul măsurii și al discernămîntului în apreciere și împrejurărilor și a contextului. Ceea ce e realmente trist e că-n confruntarea de idei și de personalități, au învins – paradoxal – tocmai cei lipsiți de idei și de inițiativă. Deocamdată cel puțin. Așa se explică, cred, că am pierdut noi (și Dl. Plăcintă³⁾ și eu și alții care exprimam și garantau poate ceva mai multă competență și mai bună-credință decît cei ce au cîștigat, fără a face niciun efort). Dar... în fine! Asta-i situația de fapt. Mă împac cu zicerea lui N. Iorga: „Lemn bun, lemn rău, aceeași cenușă”. Dar nu aceeași fiacără! Cu acest gînd de bine, cu sentimentul că grăunțele semănate de noi, ecologistii, pe un ogor spiritual ce încă trebuie defrișat, cu sufletul deschis ne vom continua cu răbdare și stăruință, cu inteligență și sensibilitate activitatea. Spre binele real al tuturor. Nu-i posibil să nu izbutim pînă la urmă să cucerim mințile și inimile oamenilor. Dar, nu va fi ușor.

III
București, 15.04.1990

Stimate și dragă Domnule C. Călin

Tîrziu, seara, înaintea plecării la New York, abia am izbutit să închei o primă parte a interviului¹⁾. Mă las în minile, priceperea și imaginația Dvs. ziaristică recunoscută. Aș dori să vă sugerez numai cîteva lucruri:

- dacă e prea lung să expediem partea cu școala, cu învățămîntul pentru următoarea secvență (în alt număr);

- am citat pe T.G. Maiorescu²⁾ și am adăugat și respectiv subliniat cu roșu pasajul respectiv, pentru a ne demarca net de pozițiile Partidului Ecologist și a sublinia tenta mai mult spirituală, decît politică a mișcării noastre (MER);

- partea cu călătoria în străinătate am trecut-o mai mult tactic;

- țin mult să rămînă referirea, fie și fugitivă, la faptul că-n zilele de 11, 12 aprilie am „colectat” deja probleme asupra cărora mă voi referi în viitor. E un fel de incitare. Dacă vreți puteți accentua această intenție.

În ansamblu evit atitudinea de confruntare directă (deocamdată cel puțin); o prefer pe cea mijlocită de argumente, soluții, abordări constructive.

Vă mulțumesc din suflet. Cred că vă voi trimite și unele impresii de călătorie din SUA. Fiindcă vă scriu în 15.04., din inimă: CHRISTA a înviat! Sărbători fericite!

V. Radulian

1. Acesta nu figurează în paginile ziarului. Fie că textul nu mi-a parvenit, fie că avea preponderent aspect de „publicitate electorală”.

2. Toma George Maiorescu (1928-2019), poet și publicist (cu realizări notabile în domeniul reportajului), unul din liderii Mișcării Ecologiste.

pentru a ne exprima și explica, căci în final „Un om curat, într-o țară curată”³⁾ vor deveni o realitate și pe meleagurile noastre. Este o problemă nu numai de politică, ci și de onestitate, de moralitate publică. Oricum s-ar întîmpla, programul ce l-am anunțat și care a fost publicat în *Deșteptarea*⁴⁾ rămîne obiectiv prioritar și crez nezdruccinat pentru întreaga mea activitate în județul Bacău. Pentru înfăptuirea lui voi depune, evident, toată energia, priceperea și competența de care dispun. Începînd încă din săptămîna aceasta.

Cu aceste reflecții închei rîndurile de față, mulțumindu-vă încă odată călduros pentru tot, și îmbrățișîndu-vă bărbătește.

Cele mai alese sentimente și bune urări tuturor celor din familie.

Cu prietenie, al Dvs, V. Radulian

1. Sat component al comunei Brăduleț, județul Argeș.

2. Mișcarea Ecologistă a obținut la Bacău, pentru ambele Camere, aproape 30.000 de voturi, insuficiente pentru a ocupa un loc în parlament. Autorul scrisorii a candidat pentru un post de senator.

3. Petru Plăcintă (n. 1937), inginer zootehnist, fost director general al Combinatului Avicol Bacău, candidat independent pentru Senat.

4-5. Simbolul și, respectiv, deviza Mișcării Ecologiste.

6. Vezi: „«Bradul și inima» acționează”, în *Deșteptarea*, 1, nr. 106, 17 mai 1990, p. 3.

V

București, 10.07.1990

Stimate Dle Călin,

Cu cîteva minute înaintea plecării la aeroport vă trimite cele promise. Sper să fie bine. N-am rezolvat decît primele 3 întrebări. Restul la înapoiere. Vă las deplină libertate să aranjați cum credeți că e mai bine.

Dvs. și familiei, cele mai bune urări, V. Radulian

VI

București, 12.07.1990

Stimate Domnule Călin,

Am primit ziarul *Deșteptarea* din 23 iunie a.c., cu apariția interviului ce mi l-ați luat. Excelent l-ați intitulat: „Respect opțiunea poporului”. De asemenea, vă mulțumesc pentru căsuța introductivă ca și, în general, pentru întregul aranjament al materialului. Sper să fi fost primit bine și de către cititori. Vă rămân efectiv îndatorat.

În ceea ce privește articolul promis, „Impresii de călătorie din Barcelona”, trebuia să găsesc un răgaz spre a-l scrie. Până acum n-am izbutit. Sint antrenat într-o mulțime de treburi și nu reușesc să mă desprind, să mă detașez de ele. Recent, vineri 6.07. a.c., noul ministru al învățământului¹⁾ mi-a comunicat că ne încredințează Institutului de Științe ale Educației realizarea proiectului de reformă a învățământului. De asemenea, academișianul Coteanu²⁾ m-a înștiințat că voi fi invitat în fata Comisiei pentru Învățământ a Parlamentului (Senat + Adunare) spre a face o expunere privind principalele orientări ale proiectului respectiv. Vă dați seama cât de mult mă preocupă această problemă, ce imensă responsabilitate îmi revine și mi-am asumat. Sint convins că de reforma și inovarea învățământului depinde în măsură hotărâtoare și viitorul culturii și civilizației din societatea noastră.

Mă gândesc să deschid un fel de „Tribună” pentru reformă și în cadrul ziarului Dvs., prin care să polarizăm opinii, sugestii, reflecții pe această temă.

Intenționăm să pregătim și să publicăm câteva studii preliminare, cum ar fi:

- o diagnoză obiectiv critică a stării actuale a învățământului românesc;
- un studiu istoric referitor la reforme ale învățământului în România și efectele lor;
- un studiu comparativ referitor la Legea învățământului și reforme ale învățământului în diferite țări;
- un studiu privind principalele probleme, finalități și obiective ale educației în societatea românească democratică contemporană.

Oricum, o largă dezbatere publică se impune. M-aș bucura ca ziarul *Deșteptarea* să fie cap de coloană și în această privință. Aștept cu nerăbdare părerea Dvs.

Până atunci cele mai alese gânduri și sentimente și bune urări.

Al Dvs. V. Radulian

1. Gh. M. Ștefan (n. 1948), inginer electronist, profesor la Politehnica București, numit în această funcție în 28 iunie 1990, în care i-a succedat lui Mihai Sora.

2. Ion Coteanu (1920-1997), lingvist (dialectolog, lexicograf și stilistician), autorul unor lucrări pe care s-au instruit serii de studenți.

VII

București, 15.11.1990

Stimate Domnule Călin,

După cum am convenit, vă trimit alăturat – prin dl. Velea³⁾ care se înapoiază la Bacău – un grup de materiale documentare referitoare la UNICEF, printre care și recentul interviu acordat revistei *Democrația* pe tema „Ocotirea și educația copiilor – o problemă fundamentală a lumii de azi” și, bineînțeles, studiul realizat de experți UNICEF și ai Institutului

intitulat *Rapport sur la condition de l'enfant en Roumanie* (redactat și-n limbile română și engleză, pe care vă rog să-l și recenzați, eventual). Este unicul document exhaustiv despre situația copilului la noi, realizat după decembrie 1989.

Aveți în setul documentar și *Convenția asupra drepturilor copilului* în limbile engleză și franceză, inclusiv *Plan d'action pour l'application de la Déclaration mondiale en faveur de la survie, de la protection et du développement de l'enfant dans les années 90*, semnate de cei 71 șefi de state la New York în 30 septembrie a.c. Sper să le puteți utiliza. Vă mai trimit xeroxate cele 3 articole apărute în *Le Monde* din 27 și 29 septembrie și 4 octombrie a.c., care s-au bucurat de un larg ecou în opinia occidentală. Autorul lor, Jean-Jacques Bozonet a fost invitat și însoțit de mine câteva zile în septembrie în județele și institutele la care se referă în articolele apărute. S-ar putea face, cred, referiri și la acest material în articolele Dvs. M-ar bucura mult dacă ați utiliza și *Apelul Comitetului nostru Către toți oamenii de bine ai României și/sau cel al Patriarhului României*.

Am vorbit la telefon cu Dl. Hrebenciuc³⁾ și l-am rugat să dea atenție grăbirii acoperirii Căminului 2 de la Institutul de Învățământ Superior din Bacău, înainte de a fi acoperit de zăpadă. Mi-a promis că va acționa. Vă rog înștiințați-l și pe Dl. Căliman³⁾ de acest lucru; să insiste și din-sul.

În rest, după întoarcerea din Germania. Numai bine!
Cu alese sentimente, Virgiliu Radulian

1. Gheorghe Velea (1937-1996), pictor cu realizări deosebite în peisaj și portret, profesor.

2. Viorel Hrebenciuc (n. 1953), economist, primar al județului Bacău.

3. Tiberiu Căliman, profesor de Pedagogie, primul rector al Universității Bacău, anterior decan al Institutului de Subinginerii.

VIII

București, 11.06.1992

Stimate Domnule Călin,

Vă trimit, alăturat, și vă pun la dispoziție în spiritul și a celor ce v-am relatat nemijlocit recent la Bacău, faxul expediat în ziua de 9 iunie a.c. domnului Victor Hrebenciuc, prefectul județului Bacău.

Evident, în acest text ne exprimăm vădita nemulțumire privind absența aproape demonstrativă a autorităților locale la *acțiunea națională* dedicată Convenției Națiunilor Unite referitoare la Drepturile Copilului¹⁾.

Sper totuși ca această stare de lucruri, unică în țară, să poată fi depășită în viitor, în mod constructiv și eficient.

Cu aleeasă considerație și cele mai bune sentimente,
Prof. dr. Virgiliu Radulian

1. În fax se amintește că un asemenea fapt se întâmpla pentru a treia oară la Bacău: „cu prilejul constituirii filialei UNICEF, la finala republicană a liceelor de artă plastică și acum la „Zilele Drepturilor Copilului”. Intuindu-l – se spune mai departe – „am renunțat la invitarea unor ambasadori, diplomați și demnitari (la București au fost din 17 țări, la Pitești din 11 ș.a.m.d.). Și, cred că bine am făcut”.

Val TALPALARU

Voluptatea memoriei

Emil Simion face parte din categoria scriitorilor care ocolesc agora, chiar dacă numărul premiilor obținute pentru cărțile sale este impresionant, preferând o discreție elegantă. Nu este un nume cu apariții frecvente în presa noastră literară – sau nu pe cât ar merita – deși are în portofoliu șapte cărți de proză scurtă, patru romane, o carte de publicistică, una de teatru și două de versuri.

Domnia sa este un dedicat și apreciat profesor de limba și literatura română, dublat de un prozator interesant, fără „amprentă” excesiv didactică (ton apodictic, morală în exces, detaliere până la sufocare, explicații obositoare etc.). A debutat în 2009 cu un volum de proză scurtă: *Urme în oglinda vremii*, primit favorabil de critica literară, dublat de un volum de versuri: *Strigăt tăcut*.

Am primit o proaspătă carte, scrisă cu har și sinceritate, *Din răsoirea clipelor*, un titlu care spune totul de la bun început, dar nu chiar totul. Este ceea ce s-ar putea încadra în proza subiectivă, cu rezerve, pentru că nu este doar un jurnal evenimential sau emoțional, de evocare. Este un puzzle compus din amintiri, scurte povestiri, o panoramă a locurilor de care este

legat biografic și profesional, evenimente culturale actuale din Bucovina și o impresionantă galerie de personalități bucovinene. La care se adaugă prezentări de carte, pagini dintr-un jurnal de călătorie etc.

„Nucleul” cărții este toposul udeștean cu „Everestul” local, dealul Oadeci, personalitățile notabile legate biografic de zonă, la care autorul revine cu voluptate și justificată mândrie. O impresionantă listă a celor dăruți locului, a invitațiilor care au onorat evenimente și festivaluri este reluată în varii fragmente. Lin curge printre povestiri și apa Șomuzului de care se leagă istorii și imagini unice.

Emil Simion valorifică experiența sa didactică, trăgând cortina, de pe școlile prin care a trecut sau pe care le-a vizitat, pentru a arăta imaginea *Dascălii cu chip de sâr-bătoare*, cea căreia – scrie autorul – „nu-i plăcea să privească peste capul copiilor, ci în ochii lor”, dar și cea a rapacei inspectoare pusă pe căpătuală, botezată *Porumbaca* după apetitul ei pentru galinacee.

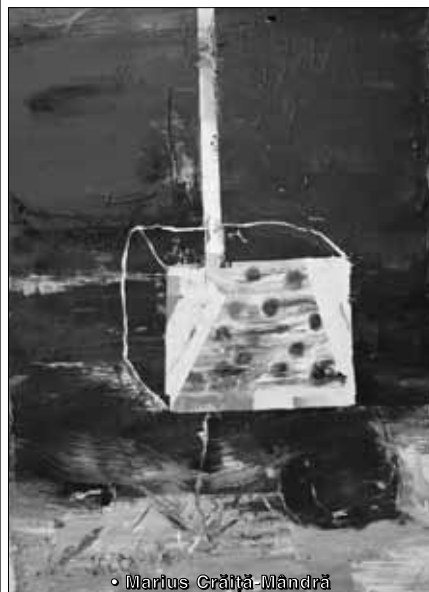
Cartea nu este construită după un tipar, cu o anume orchestrație. De fapt și titlul sugerează o structură aleatorie. Dar aceasta nu afectează cu nimic curgerea textului. Fracturi care te scutură

de nostalgia unei lecturi sensibil romantice, cum ar fi *Ocarina cu trei inimi*, te aduc în preajma comentariului aplicat. Cartea lui Constantin Călin: *Centenarul. Lecturi particulare* este recențată cu aplicație, pentru că în final autorul să se întoarcă spre odiseea tinerilor atrași de mirajul câștigului pe alte tărâmuri.

Lată și „zestrea” udeșteană pe care, cu venerație și reverență o pomeneste des Emil Simion: Gavril Rotică, Eusebiu Camilar, Haralambie Mihăescu, Constantin Călin, Constantin Ștefuriuc, Liviu Popescu, Mircea Motrici, Valeriu Cimpoșu, Constantin T. Ciobotaru, Bogdan Nicule, Grigore Rosnițchi, Mugurel Rusu.

La care se adaugă alte nume importante din literatura noastră: George Sidorovici, Constantin Blănaru, Emanuel Rey, Platon Pardău, Vasile Andru. O panoplie de scriitori importanți care dau contur și substanță unui spațiu cultural despre care scrie și simte Emil Simion. Un spațiu aparte, cu identitate distinctă, în egală măsură palpabil, încadrat în date și ani, dar și unul învăluit în abur liric.

O carte care se deschide ușor lecturii, fără balastul unei exagerate inginerii lexicale, cu o varietate tematică relaxantă, care merită citită din doască în doască. Fie și pentru a împlini dorința mărturisită a autorului din preambulul textului: „Este o bucurie când nu trece o zi, potrivindu-mi pașii vârstei, fără să fac ceva creator, fie din nimic sau din ceva mai vechi, să continui a-mi deschide alte orizonturi de înțelegere și simțire. Prin umbra ochiului, imaginația deschide încet ferestre noi în cuvânt. E nevoie să cunoaștem bine prețul timpului, să trăim neliniștea așteptării, emoțiile care îl străbat. Din răsoirea clipelor am selectat câteva dintre ele, în care sălășuiesc adevăruri ivite din fapte, întâmplări și atitudini, în variate culori, prinse pe chipurile unora de ieri și de azi, cu speranța că vor justifica osteneala lecturii”.

• Marius Grăiță Mândră

Una dintre întrebările autorului care te urmăresc și după terminarea lecturii este: cât poate rezista o civilizație asaltului nihilist al ororilor înfăptuite în numele binelui, fără să se năruie ireversibil? Sau vocea lui Casanova: „Credem că dacă ne exhibăm transgresiunile suntem campioni ai libertății și am atins *maximum oblectamentum*”. De o stringentă actualitate e și vocea lui Platon (din *Republica*), atunci când comentează insinuarea tiraniei: „Când părinții se obișnuiesc să lase copiii de capul lor, când fiii nu mai țin seama de cuvintele părinților, când maestrul tremură în fața elevilor și preferă să îi flateze, când, în sfârșit, tinerii disprețuiesc legile pentru că nu mai recunosc, deasupra lor, autoritatea nimănui și a nimic, atunci asistăm, cu toată frumusețea și cu toată tinerețea, la începutul tiraniei”. Citatul lui platonian decupat de Ovidiu Nimigean îi răspunde, în cinema românesc de la început de mileniu trei, vocea regizorului-scenarist Cristi Puiu. Prin (mai ales) trei din ultimele sale filme (*Trei exerciții de interpretare*, *Sieranevada* și *Malmkrog* marchează – între multe altele – o substanțială trecere de la vorbire la vorbire), dar și prin o serie de intervenții mediatice inoportune, în presa scrisă ori audiovizuală. Cristi Puiu este, probabil, expresia cinematografică ideală pentru cugetările lui Ovidiu Nimigean din *O ureche de om pe o spinare de șoarece*. Amândoi se încapățânează să creadă în „calea de mijloc”, a „dreptei socotinte”, evitând atât mrejele național-comunistului (care „ne băga pe gât o patrie falsă”), cât și sirenele mondialismului (ce „dizolvă orice patrie”). Amândoi evită deopotrivă „exacerbarea ridicolă a etosului național și repudierea lui grosieră”, căutând Kilometrul 0 al urbei în rămășițele civilizației ecleziare, înlocuite acum de mall și alte obiective comercial-turistice. Și unul, și altul se distanțează de „arta rebelă” transformată – atunci când etalonul axiologic dispare sau își pierde autoritatea – în „rebeliune confortabilă, prilej de a te refuza narcisist sau de a practica pornografia sub umbrela așa-zisului protest!”. Pentru că „revoluția a rămas fără clasă, marxismul a devenit neomarxism și inventează, prin minorități, un nou prestigiu etic pe care să-l instrumenteze”. De unde – o spun și Nimigean, și Puiu – nevoia de „rebeliune” (care e cu totul altceva decât „rebeliunea de confort” a „progresiștilor”), de „contracultură” cu scopul recuperării... culturii: „Rebeliunea autentică înseamnă astăzi cultură, tradiție, valori, libertate reală (contrapusă „libertăților” ideologice societale liberal-libertare). Astăzi, contracultura înseamnă cultură, eliberată de «umanismul emancipationist»”. Cuvintele lui Nimigean se potrivesc, încă o dată, atitudinii lui Cristi Puiu de dinaintea proiecției cu *Malmkrog* în cadrul TILF: „Marele curaj, astăzi, în artă este să reintri sub orizontul normalității, în pofida tuturor stridentelor și transgresiunilor ideologizate. Știind ca vei fi scuipat de un milion de ONG-uri și criminalizat de totii ideologii, activiști, simpatizanții și idioții utili ai stângii culturale. Precum și, cu egală ferocitate, dar mai scăzut ecou, de continuatorii inverziți ai național-comunistului”.

Stricto sensu, parte din „memoria religioasă” pe care modernitatea „se chinuie să o piardă” este „bogăția, finețea, profunzimea, vigoarea vieții lăuntrice” din gândirea Părinților Bisericii („Lăsăm deoparte chestiunile dogmatice”), a căror dimensiune alegorică este adesea luată, eronat, „drept o realitate de gradul întâi”. Ca urmare, ideile secolului XIX aveau să ducă („vor exploda, la propriu”) spre „extremismele politice ale secolului XX” și „se vor metamorfoza postistoric în noua eră hiperfestivă”. Bufonii acestei ere, un fel de Calibani absolvenți de Oxford (și Sorbona, și Harvard), neraportându-se la nică putere regală, nu au haz, ci par să joace „intr-un spectacol de brigadă artistică, dacă nu mai rău, în cel al „justiției ia-

Marian-Sorin RĂDULESCU

Quo vadis?

• Pe marginea unor considerații inoportune ale lui Ovidiu Nimigean din *O ureche de om pe o spinare de șoarece* (II) •

cobine”. Tema „justiției iacobine” (Muray, frecvent citat, spunea: „Secolul XXI va fi penal sau nu va fi deloc”) este unul dintre leitmotivurile centrale din cartea lui Nimigean. Asistăm acum la transformarea civilizației occidentale, iudeo-creștine, într-una *politically correct*. Dar „tot ce e omenesc e incorect politic” (Cristina Hermeziu), iar arta – atunci când nu e lozincărie – nu trece cu vederea nimic din ceea ce e omenesc. Principala consecință a „korektitudinii politice, această maladie societală a bunelor intenții”, este împiedicarea spiritului critic. Astfel, rostirea adevărului și chiar intenția de a-l căuta, prin artă ori în viața cetății, sunt – retoric și juridic – criminalizate. Lupta de idei, specifică unei societăți deschise, democratice, s-a metamorfozat în „revoluție culturală, în sensul maocist al sintagmei”. Cu o „megahermeneutică maniacală”, noul aparat „de partid și de stat” vânează orice „derapați” de la nou canon ideologic și „te trezești rasist, sexist, homofob, xenofob, fascist, nazist, antisemit din nimic”. Scenaristul și regizorul Michel Audiard, observă Nimigean, o spunea încă din 1978: „Acum, dacă aveți o anumită independență de gândire, dacă nu urmați traseul prestabilit, dacă puneți cea mai mărunta întrebare incomodă, automat sunteți clasat drept fascist. S-a brevetat”. Discursul corect politic a ajuns asemenea *Odeii bucuriei* în interpretarea unei brigăzi de agitprop: „Simți că îți se apleacă de toate cauzele bune”.

Discursul intimidant, devenit o modă mai presus de orice bănuială, „funcționează ca o încercare de a descalifica din toate punctele de vedere ceea ce nu intră în cadrul predefinit de ideologia dominantă”. Rostul lui: acela de a împiedica orice dezbateri în contradictoriu. Internaționala comunistă a făcut loc internaționalii neoliberal-libertare pe fondul unei amnezii generale. Cinghiz Altmator, în romanul său *O zi mai lungă decât veacul*, o numea „mancurtizare”. Titlul unui recent film românesc (*„Imi este indiferent dacă în istorie vom intra ca mancurți*. Film) este persiflat, însă tonul e mai degrabă sumbru, nu zeflemitor: „Universitățile, pe cale de a deveni tabere de mancurți”. Iar comunismului (ca „aventură intelectuală a Vestului, experimentată în Est”), „în ciuda a peste o sută de milioane de cadavre lăsate în urmă, i se poate face apologia și chiar mai mult decât atât”. Toate acestea pe fondul metamorfozelor politico-socio-culturale actuale, întreținute de iluzia economică în numele căreia se fac ample demersuri pentru „a construi un popor european cu o monedă comună, și nu cu un imaginar comun”. Drept care, una dintre vocile naratorului exclamă: „Priviți această Europă, n-o veți mai vedea! Priviți această civilizație, n-o veți mai vedea!...” În săptămânile imediat următoare publicării cărții lui Nimigean (primăvara anului 2020), mancurtizarea – la scară planetară, nu doar națională – avea să atingă cote alarmante prin ușurința cu care populații întregi s-au supus și se supun încă directivelor arbitrare ale politicienilor în timpul „operațiunii monstrul”, unde „monstrul” a primit numele de Covid-19.

Preocupătoare – în această nouă eră a „atrofiei umanului” – este nu filosofia (care „ne învață să ne îndoinde de ceea ce pare evident”), ci propaganda

• Ovidiu Nimigean

(care „ne învață să acceptăm ca evident ceea ce ar fi rezonabil să ne stârnească îndoiala”). Cu riscul de a nu fi „de partea triumfătoare a lucrurilor” (cea sortită dispariției), cel ce caută să-și păstreze discernământul față de lume (pentru a nu se confunda cu ea, căci „dacă aluneci în discurs, te lipsești, nu te mai poți retrage, ești mâncat de viu. Nu «mâncat»; dizolvat și absorbit”) este condamnat la „solitudinea cea mai intensă”. Iar a te întoarce în lume după ani de solitudine – știm asta de la Robinson – „ar fi de-a dreptul vulgar”. Pe de altă parte, mai cu seamă în aceste vremuri ce „refuză să asculte” – observă autorul –, putem găsi prilejul de a ne afunda „și mai adânc, mereu mai adânc, în tăcerea în care vor să ne înmormânteze, dar unde se află adevărul”. Până la urmă, avem de ales între a fi un „idiot util” (la căruia vocație este de a se tâmpli, asemenea idioților lui Lars von Trier) și (pe linia frumosiilor nebuni dostoevskieni sau tarkovskieni), un „idiot inutil”. Adică cineva care este „bolnav din cauza acestei epoci bolnave – un semn de rațiune: chiar semn că ești sănătos tun”. Dacă împlinirea de sine este doar o iluzie, atunci ratarea să fie „cât mai puțin vulgară, cât mai puțin stupidă, o ratare cât mai... împlinită”.

Peste toate cele, „acute și la zi”, cartea lui Nimigean este – cum scria pr. Ioan Pinte din Bistrita-Năsăud, „mereu și mereu despre credință – fin, discret, fundamental”. Creștinismului „de etos, patrimonial”, „al obiceului”, îi este opus cel „de revelație”, „al iluminării și credinței”. Concluzia autorului: „Bun și primul, decât deloc”. Aici, *deloc* înseamnă (cu o sumedenie de exemple) criza creștinismului din Europa occidentală (Chesterton: „Virtuțile creștine au innebunit în modernitate”). Dar – mai ales după prăbușirea Cortinei de Fier – același duh occidental începe să bănuie și prin părțile de răsărit ale bătrânului continent. Astfel că, recunoaște Nimigean, budismul rămâne „probabil singura religie acceptabilă și practicabilă” (totodată, „singura religie fără Dumnezeu, cum o caracteriza Schopenhauer”), câtă vreme omul nu mai respiră „timpul ontologic al comuniunii”. Ori creștinismul, „o religie a punerii în acord cu celălalt”, e „cvasiimposibilă, în ciuda preceptelor aparent simple, dar tocmai de aceea în contradicție cu creierul nostru reptilian tot mai excitat în noua cetate terestră: iubeste pe aproapele tău, întoarce și celălalt obraz”. Pentru că „budismul pare mai comod” (iar *homo sapiens* a făcut loc lui *homo festivus*), autorul își rezumă opțiunea astfel: „E infinit mai ușor să rămân singur cu buricul meu decât să învăț să-l iubesc pe celălalt

(până și să-l suport mi-e greu...) și să-i întorc și celălalt obraz”. Aceasta nu-l împiedică să afirme, în altă parte, că „în ciuda îndoielilor, credincioșii nu pot avea mari nefericiri; asta dacă nu cad în apozitație”. Altfel spus: tradiția creștină (al cărei pisc, euharistia, este pentru Nimigean un „placebo extrem”), „rămâne întotdeauna de recuperat, de frecventat, de interogată; ea este partenerul cel mai fidel al creației și provocarea sa cea mai fertilă”.

Aglomerarea năucitoare de termeni („credincioșii”, „mari nefericiri”, „apozitație”) mi-a amintit, involuntar, de filmul lui Fellini, *8 1/2*. Acolo, Guido este un regizor care se află într-un impas. Nu doar de creație, ci și de simțire. Vizitează un cardinal căruia nu i se spovedește după rânduială, ci îi măturiseste – despărțit doar de paravanul dincolo de care cardinalul se îmbăiază – că nu este fericit. Răspunsul prelatului, ca o dojană: „Cine ți-a spus că omul vine pe lume ca să fie fericit?” Cum ar veni, ceea ce îi lipsea era cu totul altceva decât fericierea. Mi-a amintit apoi de scena din *Nostalghia* lui Tarkovski. Eugenia ajunge într-o biserică unde zărește multă lume, în special femei. Paraciserul, pe un ton blajin, îi răspunde la câteva întrebări. Mai întâi, vrea să știe de ce vin mai ales femeile la biserică. „Poate că în via se roage pentru copiii lor, pentru familia lor” – îi spune, blajin, paraciserul. Eugenia: „Aha, doar pentru asta sunt bune femeile: să se mărite și să nască copii!...” Paraciserul adaugă: „Tot ceea ce trebuie să faci este să îngenunchezi pentru câteva minute, așa cum fac și celelalte femei”. Eugenia încearcă. Reușește să-și plece un genunchi, însă nu-și duce la bun sfârșit gestul care i se va fi părand caraghios. Paraciserul: „Spui că vrei să fii fericită, dar altceva e mai important pentru tine decât fericierea...” Nu altfel reacționează Scriitorul din *Stalker* atunci când este pofit de Călăuză să intre, cel dintâi, în Camera Dorințelor, unde omul este chemat să-și rostească cea mai fierbinte dorință. El crede la fel: că e înjositor să te rogi, să cerșești iertare, milă. (Călăuză îi răspunde: „O spui din mândrie. Lasă, nu-i nimic, nu ești pregătit. O să-ți treacă.”) Și poate că-i stăruie în minte întrebarea pe care o formulează în drumul spre Zonă: „De unde să știu ce anume vreau cu adevărat? Sau că nu cumva vreau, în realitate, ceea ce spun că nu vreau... Toată viața am fost vegetarian, dar mereu, în sine mea, am tânjit după o friptură”. Călăuză (care, în termenii lui Nimigean, se face vinovat de „crima supremă”: „aceea de a nu fi cu desăvârșire modern” sau, în termenii lui Horia-Roman Papapievici, de a nu fi cu desăvârșire „recent”) îi spune că trebuie doar să... creadă. Pentru că „totul depinde de om, nu de Zonă”, e de ajuns să-și dorească – fără să se mintă, mai ales – ceva anume și tot ceea ce va cere (nu neapărat prin vii grai), dorința care-l chinuie și nu-l lasă să trăiască (să fie fericit) i se va împlini. Poate că „marea nefericire” a Scriitorului e pricinuită de „apostazia” pe care Tarkovski o exprimă printr-un gest al personajului său (o metonimie, parte pentru întreg): acela în care îl vedem așezându-și pe frunte, semeț și sfidător, o cunună de spini găsită aproape de pragul Camerei din

Zonă. Întors acasă, Călușu îi povestește femeii sale (care-l așteaptă mereu ca o Penelopă) că „nu doar aceștia doi nu cred” – alături de Scriitor, în Zonă mai venise și un Profesor. „Nimeni nu mai crede!” – exclamă el cu durere. Apoi, cu o „mare nefericire” (anihilată doar de „mare fericire” pe care o cunoaște atunci când poate să-i facă pe alții mai fericiți sau mai puțin nefericiți), adaugă: „Nimeni nu mai are nevoie de Zonă...” Cel care începeuse să urască Zona este – mereu alegoric – poreclit Mistretul. Mersese cu gând să se roage pentru fratele său aflat în suferință, însă în adâncul inimii își dorea să se îmbogățească. S-a întors din Zonă cu un sac de bani. „Zona l-a pedepsit!” – le spune Călușu celor doi bărbați ce seamănă mai mult a turiști decât a pelerini. „Halal pedeapsă!” – glumește Scriitorul, unul dintre acei „dezrădăcinați ce dezrădăcinează” (cum ar spune Ovidiu Nimigean). Da, numai că, aveam să aflăm, la întoarcerea din Zonă, Mistretul și-a pus capăt zilelor. De rușine. O rușine împinsă până la extrem, adică până la remușcare. Un personaj din *Solaris* (psihologul Kris Kelvin) spune, la un moment dat: „Rușinea salvează omenirea!” (Remușcarea – luda și măturarea – o pierde.) Și în acel pseudo-SF al lui Tarkovski, memoria și dorințele ascunse jucau feste personajelor. Giulietta care, în filmul lui Fellini (*Giulietta degli spiriti*), era asaltată de „spirite”, s-a priceput să nu se lase biruită de remușcare. A ajutat-o amintirea din copilărie când, într-o piesă de teatru montată la școală, interpreta o mucenică arsă de flăcări pentru credința sa. După ani și ani încă își mai amintea replicile pe care trebuia să le rostească. Ele aveau să-i aducă nesperatul liman. Ceva din candoarea copilului care era cândva se păstrase și avea să o salveze. Și să-i dea putere să le spună „spiritelor” ce o îmbrobodeau: „Plecați de aici, pentru că nu există!” Într-un fel, întreaga înțelepciune s-ar părea că se reduce la stabilirea diferenței dintre rușine (ca început al adevăratei călătorii spre sine prin metanoia) și remușcare, pentru a regăsi prospețimea salvifică a elanurilor prime. Când omul (cum spune Călușu într-un monolog interior foarte asemenea unei rugăciuni) era fraged și nu se asprise. Pentru că „frăgezimea înseamnă viață, asprimea vestește apropierea morții” și „nimic din ceea ce s-a asprit nu poate să învingă”. Sau, altfel spus, atunci când nimic nu pare să mai aibă vreun sens, e de ajuns să mai poți pronunța „Rosebud!” (ca-n *Citizen Kane*) sau „Asa nisi masa” (ca-n *8 1/2*).

În privința „pedagogiei de școală nouă” (totuși, nu atât de nouă precum școala *on-line* la „vreme de pandemie”), auto-proclamatul „anarhist-conservator” Ovidiu Nimigean crede că „tot ceea ce poartă acum numele de educație se numea înainte «stricarea tineretului». Ne credem pe culmile civilizației pentru că am legalizat depravarea, trecând-o printre drepturile omului”. Tinerii născuți după 1989 de părinții care – vorba șlagărului – nu aveau să mai fie copii în anul 2000 sunt „peja manipulați de stânga multiculturală”, de-a o parte, iar pe de alta, au o mentalitate viciată de modelul de succes neoliberal. Cu ei dezrădăcinarea devine o realitate vizibilă. Îți dau lacrimile privindu-i. Ce-au făcut din ei? Ce-am lăsat să facă din ei? (Vocea: „Ce vor face din noi?”) Cu o trimitere la un apodig din narațiunea evanghelică „purtătoare de tot ce l s-a întâmplat mai înainte și mai profund speciei umane”, Ovidiu Nimigean – fără să-și disimuleze scepticismul – crede că nimic nu e pierdut cât timp fiul răătător are – asemenea Giuliettei din filmul lui Fellini – unde să se întoarcă. Dar, se întreabă el retoric, are?

N. 21 septembrie 1935, Iași – m. 17 mai 2005, Bacău. **Profesor, critic literar, publicist, autor de manuale.** Fiul lui Vasile Șerban, magistrat, și al Luciei (n. Kososki), casnică. Studiile primare le-a început la Școala nr. 1 Piatra Neamț (1941-1945), clasa a III-a urmând-o, în refugiu, la Oravița, județul Caraș-Severin. Primele două clase de gimnaziu le parcurge la Liceul de Băieți „Petru Poni” din Piatra Neamț (în prezent, Colegiu Național, 1945-1947), iar clasele VII-XI la Școala Medie Nr. 2 Bacău (actualul Colegiu Național „Ferdinand I”), ale cărei cursuri le absolvă în 1953. Admis la Facultatea de Filologie a Universității „C. I. Parhon” din Capitală (1953-1958), a avut șansa să-și aibă printre profesori pe renumitul lingvist Alexandru Rosetti, pe ilustrii critici George Călinescu și Tudor Vianu, iar printre colegi pe valoroșii scriitori de mai târziu Gabriel Dimisianu, Fănuș Neagu, Sorin Titel, Nicolae Velea ș.a. Pasionat de studiu, a știut să valorifice din plin șansele oferite de bibliotecile și instituțiile culturale bucureștene, punând încă de atunci bazele unei educații solide, ce l-au transformat în timp, după afirmațiile universitarului Constantin Parfene, într-un „intelectual în adevăratul sens al acestui cuvânt, spirit cultivat și rafinat, solid ancorat în problematica disciplinei, talentat pedagog și desăvârșit metodic”. Deși ar fi putut lesne îmbrățișa o carieră universitară, a preferat munca directă cu elevul, începându-și profesia de dascăl de limba și literatura română la Școala Generală din comuna Valea Seacă, județul Bacău (1958-1964), unde s-a remarcat imediat prin distincția intel-
tuala și metodele proprii de

Personalități băcăuane

Sergiu Șerban

predare a materiei, care respingea din start mediocritatea și dogmatismul epocii. Prezența constată în sălile de lectură, în 1964 a fost promovată metodist și apoi șef al Serviciului metodic al Bibliotecii Centrale Regionale Bacău (azi, Biblioteca Județeană „Costache Sturdza”), de unde va fi iarăși avansat, de data aceasta ca inspector în cadrul Comitetului de Cultură și Artă. Incomod pentru cei obișnuiți cu trândăvia și trasul măței de coadă, a preferat să revină în învățământ, mai întâi la Liceul Pedagogic (acum, Colegiu Național Pedagogic „Ștefan cel Mare”, 1968-1970), apoi ca profesor și director adjunct de studii la Liceul „George Bacovia” (1970-1974), de unde își va da însă demisia, pentru a ocupa postul ivit la Școala Generală Nr. 19 (devenită „Al. I. Cuza”, unde a funcționat din 1974 până în 2000). Ajuns șef de catedră și responsabil de cerc pedagogic, s-a implicat și aici cu toată responsabilitatea, promovând inovația pedagogică și sprijinind implementarea reformelor în învățământul gimnazial, colaborând în acest sens cu Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, ca parte într-un program experimental de predare a literaturii. „Acrobos prin substanța sa intelectuală”, cum l-a caracterizat criticul Eugen Budău, n-a așteptat să-i dea alții totul de-a gata, ci a creat el însuși, prin articolele și cărțile sale de teorie literară și de stilistică, „momente referențiale în

didactica predării literaturii române în gimnaziu”. Astfel, după ce încă din 1958 a debutat cu critică în **Gazeta literară**, a publicat în jur de 200 de articole pe teme didactice, literare și culturale atât în presa județeană, cât și în revistele **Ateneu** (în paginile căreia, în noiembrie 1966, debutase cu poezie), **Collegium**, **Contemporanul**, **Limba și literatura română**, **13 Plus** (unde a deținut, între altele, rubricile „Laureați ai premiului Nobel” și „Capodopere ale literaturii universale”), **Vitrailu ori în Catedra și Convorbiri didactice**, publicații la care s-a numărat printre fondatori, în calitate de membru al colectivului de redacție și, respectiv, de redactor-șef. Editorial a debutat cu **10 teste** (Bacău, Editura „Convorbiri didactice”, 1993), sub aceeași egidă publicând apoi **Literatura română în gimnaziu** (1996), **Literatură, teoria literaturii, stilistică. Ghid practic** (1998), **Elemente de sintaxă a propoziției și a frazei** (2000), **Teste pentru clasele de gimnaziu. Fonetică. Lexic. Teoria literaturii. Comunicare. Morfologie. Sintaxă** (2001), **O gramatică a greșelilor. Îndrumar pentru evitarea confuziilor morfologice** (vol. I-II, 2001, 2002) și **Literatură în teste** (2003). La acestea se adaugă manualul preparator pentru ciclul gimnazial **Limba română. Comunicare. Teoria literaturii. Compoziție** (București, Editura „Pro Domo”, 2001) și **Limba română, o gramatică a greșelilor. Îndreptar pentru evi-**

țarea confuziilor (București, Editura „Niculescu”, 2003, 2007), precum și **Limba română. Manual pentru clasa a VI-a** (București, Editura „All”, 1998, ediția a II-a, Editura „All Educational”, 1999) și **Limba română. Manual pentru clasa a VII-a** (București, Editura „All Educational”, 1999), scrise în colaborare cu fiica sa, Anca Șerban, cu care a câștigat concursurile pentru manuale organizate de Ministerul Educației Naționale. Împreună cu ea a publicat, de asemenea, auxiliarele didactice **Caietul elevului pentru clasa a VI-a. Literatură și comunicare** (idem, 1998, ediția a II-a, 1999), **Caietul elevului pentru clasa a VII-a** (idem, 1999) și **Caietul elevului pentru clasa a VII-a. Fonetică. Lexic. Gramatică** (idem, 1999), **Teste pentru examenul de capacitate** (București, Editura „Meteora Press”, 2001), **Teste recapitulative** (idem, 2001), dar o contribuție importantă a avut, totodată, la elaborarea volumului **Aspecte teoretice și experimentale în studiul literaturii în școală** (Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2000). Predând prea devreme stafele fiicei sale, a lăsat moștenire „valorile morale și distincția preocupărilor intelectuale” păstrate de la părinți, precum și o operă ce merită a fi reținută și redată în continuare celor ce i-au apreciat „pragmatismul și stimularea creativității, ca repere indiscutabile ale unui învățământ modernizat în probleme de fond (conținuturi, strategii didactice)”.
Cornel GALBEN

Iașiul literar, toamna

La Iași, în condiții cu totul speciale generate de pandemie, s-a desfășurat de-a lungul a două zile, 17-18 septembrie, ediția cu numărul 24 a Zilelor Revistei „Convorbiri literare”. Îndeplinind atribuțiile unui amfitrion virtual întrucât evenimentul a avut loc online –, Cassian Maria Spiridon, directorul Revistei, a scos în evidență faptul că întreaga desfășurare a fost gândită pentru a reflecta, cât mai fidel, nivelul axiologic al literaturii noastre, ajunsă la Centenar. De altfel, manifestarea a presupus și câteva colovii cu rol de a recalibra receptarea unor repere valide pentru cultura română: Mihai Eminescu, A. D. Xenopol și Mihail Kogălniceanu cu intervenții notabile din partea lui Nicolae Constantinescu (directorul Revistei „Memoria”), Mircea Platon și Marius Chelaru (redactorii-șefi ai „Convorbirilor”). Ziua a doua a fost densă, prezentându-se titluri (sub „patronajul” acestora) „Convorbiri literare”) importante pentru istoria culturii noastre – în special, de menționat Mihail Kogălniceanu, cu „Dorințele Partidei Naționale în Moldova” (ediție îngrijită de Mircea Platon) și intervenția lui

Liviu Papuc, cu referire la legătura dintre Kogălniceanu și Hurmuzachi. Sigur, curiozitatea a crescut odată cu dezvăluirea premiilor. Astfel, juriul (format din Cassian Maria Spiridon – președinte, Mircea Platon, Marius Chelaru, Liviu Papuc, Antonio Patraș și Dragoș Cojocaru – membri) a decis: Premiul de Excelență: Ioan-Aurel Pop; Premiul „Alexandru Tzigara-Samurcaș” pentru istoria mentalităților: Mihai Gheorghiu; Premiul „I. E. Torouțiu” pentru studii culturale: George Achim; Premiul „A. D. Xenopol” pentru istorie: Mihail-Dimitru Sturdza; Premiul „Al. Philippide” pentru contribuții la lingvistica românească: Alexandru Gafton; Premiul *Opera omnia*: Mihai Zamfir; Premiul Național „Jacob Negruzzi” pentru cea mai bună revistă literară: „Memoria”; Premiul Național pentru Critică: „Titu Maiorescu”: Ion Pop; Premiul pentru Poezie: Constantin Hrehor; Premiul pentru Proză: Nicolae Iliescu; Premiul pentru Debut – Vlad Sibechi, „Meditațiile bătrânului spre libertate” (Editura „Tracus Arte”).

Tot în Iași, sub egida Centenarului Marii Uniri, Uniunea Scriitorilor din

România, filiala Iași a organizat în zilele de 19-20 septembrie colocviul „La centenar. O privire asupra prozei române”, una dintre cele mai importante acțiuni culturale de promovare a prozei române. Au luat parte la această manifestare (tot online) 18 nume importante ale criticii contemporane. Dintre intervenții, aleg să le semnaliez pe cele ale lui Cassian Maria Spiridon (condiția scriitorului la Centenar), Mircea Platon (o privire asupra autorilor mai puțin cunoscuți interesați de Primul Război Mondial), Marius Chelaru (cu pagini despre minoritățile din România), Dragoș Cojocaru (un material inedit consacrat memorialisticii artiștilor lirici români), Ioana Diaconescu (o privire asupra prozei române după Tezele din iulie 1971), Mircea Diaconu (fragmente despre Bucovina), Gellu Dorian („un veac de proză românească cu puțini cititori în țară”), Ioan Holban (un demers tripartit legat de Barbu, Preda, Dumitriu), Antonio Patraș (Ion D. Sirbu – romancier al condiției umane).

Marius MANTA

Antoaneta MACOVEI

„Viața lui Julien Templierul“, între erudiție clasică și fantezie medievală¹

Apariția unei cărți a cărei acțiune se petrece imediat după 1200 e.n. poate declanșa diferite reacții, indubitabile contradictorii, de felul: ce mai interesează viața templierilor astăzi, ce motivează întoarcerea autorului spre acel Ev Mediu încetoșat, plin de intrigă, vărsări de sânge, cruciade interminabile, destine umane frânte, iubiri legendare?

Dar nu negăm că lectura unei astfel de narațiuni, un fel de roman, eclerează, îmbogățește universul nostru intelectual și pune în valoare un talent literar pe care autoarea l-a „ascuns“ de-a lungul timpului. Jocul inteligent realizat de Viorica S. Constantinescu, între parodie și erudiție, sondarea unor realități uitate chiar de lectorul rafinat, relevă o lume uneori supusă unor canoane, principii, duplicități morale, într-un pandant frust, cu un mediu aproape involuat, o rusticitate pauperă și obișnuită cu obida. Pe acest fundal istoric se naște, „la 24 mai, Anno Domini 1200, în biserica Sfântul Ioan Botezătorul din satul Château-le-Mont, din Languedoc“, deci în Provența, pitorescul personaj Julien Sorral – numit simbolic așa de autoare, fiul slujbașului unui cavaler templier.

Urmărirea avaturilor eroului, de către un autor-narator, printr-o desfășurare de tip cinetic, între viață și religie, asumate sau respinse, cu lungi digresiuni în protoistorie, vezi „alunecările“ în literaturile Orientului antic sau elen, afișându-se o filozofie practică, într-o ademenitoare călătorie ideatică, cvasi empirică, conferă „povești“ despre Julien Sorral un farmec neașteptat. Punctam mai sus elementul cinetic al povestirii, pentru că totul se desfășoară într-o anume dinamică, ceea ce presupune elementul surpriză, exact ca la vizionarea unui film.

În fond, acest personaj, un pelerin naiv și mereu neliniștit, înzestrat cu dorința de a ști, de a vedea, de a călători, de a crede în Iisus, de a ajunge la Mormântul Sfânt, de a iubi și muri, se stinge într-o mănăstire atât de departată de Carcasson-ul original, în Munții Făgăraș, loc mirific, dominat de o natură calmă, care i-a oferit pacea sufletescă. Era locul în care „Radu al II-lea a descălecat la comitatul Câmpulung, protejat de cavalerii iocanți și templieri“. Într-un mediu amețitor pentru el, de la Mediterană până în deșertul Palestinei, se desfășoară această trăire, căutăta, visată și uneori împlinită. Totul este dublat de dorința ardentă, aproape zănată, de a privi, trăi și înțelege o lume pe care o descoperă în timp. În primul lui drum spre Compostela, după ce autoarea îl construiește un adevărat arbore genealogic, Julien are revelația hotărâtoare pentru destinul său: „Într-o noapte mi-a venit un gând: ce-ar fi să mă duc la mănăstire? Era una de cistercieni încă din vremea Sfântului Bernard, aproape de castelul și de satul meu, așa i-aș fi putut vizita pe ai mei, și ai mei pe mine, că nu era mare strictete în ceea ce privește relațiile cu lumea pe care o părăseai de bună-voie. Și mai ales, cum doream din tot sufletul să învăț să scriu și să citesc latinește (s.n.), acolo era locul potrivit să devin un om educat, să încep să urc pe scara clericală, să devin preot la vreo mănăstire sau consilier al unui episcop, apoi să plec misionar sau călugăr-soldat „dincolo de mare“, să intru la templieri, să-i apăr pe pelerini care veneau să se roage la Mormântul Sfânt...“ (p. 53).

Era atât de pătruns de ideea parvenirii sale intelectuale, încât își face un țel, un ideal cu ajutorul căruia să pătrundă în ierarhia societății: „Așadar, drumul către înalta societate începuse pentru mine. Important era să-l urc cât mai repede, până să nu mor de vreo boală stupidă sau în vreo ambuscadă pusă la cale de unii templieri ca să arate că sunt acolo

gata să apere Mormântul Sfânt. Mă gândeam, văzând cât de mănoase erau pelerinajele, negoțul cu moaște, tămâie, smirnă, obiecte de cult din aur, argint, rubine, cât de groznic ar fi să începă careva să sape sub biserică și să găsească cine știe ce rămășiță pământeană (poate a vreunui episcop care ar fi ținut morțiș să fie îngropat acolo)“.

Meditațiile lui Julien Sorral, în nopțile singurătății sale pun în pagină dilemele religioase, reflecții ale lecturilor sale și educației primite de la călugărul Anselm, care l-au ajutat să descifreze miracolul cititului și al scrisului. În fond, autoarea sugerează apariția unei tipologii literare, a parvenitului. Indiferent că personajul se realizează moral sau material, în cazul nostru se profilează ascensiunea socială pe calea clericală, templierul „fanteziei medievale“ reprezintă primul pas spre configurarea, peste secole, a unui rafinat Julien Sorel, care a ales, după cum se știe, calea de urmat – între sutana episcopală și pelerina militară – pe cea clericală.

Evoluția lui Julien, de la tărănușul analfabet la școlirea lui în mănăstirile cisterciene, unde deprinde a silabisii slove latine și grecești, definește, după opinia noastră, schema parvenirii lui livrești, repugnându-i ranguri monahale sau averi. Supus doctrinei templierilor, personajul configurează un alt Julien, peste secole, putem spune chiar *avant la lettre*, care apare mai rafinat în gândire prin planuri de ascensiune socială.

Ca structură literară, „Fantezia“ autoarei pendulează între povestire frustră, încărcată de istorie, religie, literatură – uneori adevărate parafraze după opere celebre, alteleori pur și simplu creație personală (vezi versurile de dragoste...) și construcția unui *tot* în care planurile secundare se suprapun, iar viața medievală alternează elegant cu modernismul, poate chiar cu realitatea contemporană.

Ceea ce face lectura atractivă este bogăția succesiunii faptelor, a modului de a percepe timpul, viața, iubirea și moartea conform cu o anume convenție stabilită de autoare. Pendularea între seriozitate, glumă și ironie, parodie și convingeri ferme, în spatele tuturor acestor perspective aflându-se, privind ghidus, creatorul.

Către sfârșitul cărții, Julien se trezește dintr-un vis și spune: „Ce vis avui, dar parcă visurile sunt altceva decât viețile noastre pe care le vom fi trăit (potrivit înțelepților din Orient)? De fapt, mi-am dat seama că citisem toată ziua povești despre eroul preferat al lui Gilbert, prietenul meu de altădată. Acest vis parcă mi-a umplut marele gol din suflet. S-ar fi putut să fi fost și eu un erou, chiar dacă în viața lui Julien nu reușisem. Și m-am gândit să caut mormântul acestui erou, strămoșul lui Godefroy, când voi ajunge acasă, că nu aveam de gând să stau și să cresc copii, aveam să plec în alte căutări. Apoi mă voi retrage și-mi voi găsi o nevastă tânără, care să-mi facă șase băieți și o fată... Sau o să mă retrag într-o mănăstire și o să scriu poezii, romane, rugăciuni și *Viața mea* așa cum a fost și cum aș fi vrut să fie. Să scriu cine eram,

ce am văzut, ce am citit, ce am auzit, ce am visat...“ (p. 181). Totul se petrece la hotarul dintre vis și realitate. Eroul alunecă ușor din viziunea lui în viața reală și își afirmă dorințele, gândurile de statornicie, pentru totdeauna, care inevitabil îl vor călăuzi, stimulată de călugărul Agape, spre un tărâm Dumnezeiesc, nu înainte de a *Glossa* eminescian: „Cum oare din noianul de neguri să te rump/ Să te ridice la pieptumi, iubite înger scump./ Zadarnic după umbra ta dulce le întind/ Din valurile vremii nu pot să te cuprind...// Părea că viața mea a fost a altcuiva, că nu era a mea, că era o poveste, că eu însumi nu am existat, că am murit demult!“ (p. 184).

Dar eroul nu murise. Urmează câteva pasaje de mare frumusețe ideatică și stilistică, secvențe care pun în lumină fațeta sensibilă a acestui cavaler gânditor, în egală măsură aventurier și statornic, hrănit cu toate poveștile despre pelerinaje, lupte care cheamă literaturile și istoria lumii pentru a-și desluși sieși legile existențiale. Aș putea afirma că viața acestui erou atipic este trăire filtrată prin literatură. Am invoca modul cum percepe iubirea sau voia s-o trăiască, ireal, complex, dilematic, legendar. În lungile sale meditații, Iisus și Maria sunt etalonul admirației sale. O invocă pe Sfânta Fecioară, sperând ca prin ea să-și găsească iubirea. La începutul năstrusnicei povestiri, Julien, în contact cu lumea hanurilor și castelelor, descoperă că viața e și pasională, neașteptat de vie. Află de Héloïse din povestirea unui cleric, „un om de carte, care fusese la Universitatea de nu mai știu unde“. Nu lipsește invocarea Isoldei și chiar a Elenei din Troia. Toate aceste femei despre care aude Julien, din poveștile spuse de cavalerii și clerici docti, vin să deschidă ochii celui care nu percepeuse acest fascinant capitol al vieții. Totul se înșiruie până la declinul pe care îl trăiește în fața Dnei Angelicată, deci, practic, când este „lovit“ direct de sentimentul iubirii, nu înainte de a fi primit un „voal de mătase cu broderii fine și impregnat cu un parfum din toate florile câmpului“. Eroul a purtat acest vâl în sânul cămășii lui sliinoase de țărani ani în șir. Creșterea sentimentului este graduală, până ce eroul are revelația adevăratei iubiri în concretetea ei pasională.

Pregătirile lui Julien pentru a ajunge la Templul din Paris, „pe valurile mării“, se topec în fața femeii care e „îmbrăcată în mătase turcoaz“, cu ochii albaștri. Descoperirea acestei apariții, din Piața Oilor – Ierusalim, este fascinantă pentru erou. Unduitoare, ireal de frumoasă, ea trimite ocheade celui care o privește. Estera îl vrăjește pe bărbatul obișnuit doar cu imaginile livrești ale unor femei ca Melisanda, Saba sau Salomea. Inspirat de „vedenia“ pe care a avut-o, Julien recită în gând versuri din *Cântarea inimii fericite*, „o carte pe care i-o dăduse egipteanul“. „Dragostea mea se făcea poezie și poezia se făcea dragoste“, murmura în sine Julien. Cu aceste gânduri, care, treptat, devin de o concretete tulburătoare, părsind imaginile Dnei Angelicată și Emergardei, timidul cavaler este cucerit de farmecul Esterei.

Amintindu-și „o rugăciune închinată Fecioarei, scrisă de regele Alfons al II-lea“, eroul uită de proiectata plecare pe mare și, îmbiat de frumusețea Esterei, se apropie de ea pentru „a o săruta pe buzele-i întredeschise“. Considerăm că în acest punct, cu invocarea unei întregi lirici a iubirii din varii literaturi (și, ici-colo, creații ale autoarei) se descifrează sensul cărții, Julien devine un om, un bărbat, după ce s-a răcorit cu apa pustului, s-a simțit aproape de Dumnezeu. „Aceasta fusese calea mea spre El“, spunea, conștientizând această experiență revelatoare. Observăm că, din punct de vedere conceptual, autoarea a creat sau recreat drumul cunoscut de la idilicul petrarchism, ca mod de expresie a poeziei medievale, la conturarea trăirii, iubirii în chip patetic, frenetic, în care fioul romantic face să apropie tot mai mult trăirile personajului de un acut *acum*. Dincolo de noianul faptelor narate, ca fundal sau pur și simplu ca scop al prezentării lor, se acumulează descrieri minuțioase de drumuri, peisaje, castele, hanuri, piețe și biserici, obiceiuri specifice popoarelor, de la Compostela la Ierusalim, din Provența până la mănăstirea din Munții Făgăraș, Agapie inventată, în care Julien va găsi odihna eternă.

Sfârșitul cărții oferă un fel de decriptare a existenței acestui personaj. Julien scrie spre sfârșit „un imn sufletului meu, care avea să se ridice la cer“, părsind lumea noastră frământare și împlinindu-și dorul de Dumnezeu. Sunt versuri care aduc liniștea dorită de un cavaler răcitor prin tărâmurile dorite și care nu i-au oferit nici liniște, nici statornicie. Spuneam mai sus că în fiecare tablou, descriere, dialog și meditație vibrează acea undă discretă a poetei Viorica S. Constantinescu. În finalul acestui univers imaginar, naratorul descătușează (iarăși!) drumul gândurilor proprii (de fapt Julien spune despre imnul sufletului său că „e scris de mine și dictat de Cineva“ (p. 187). Iată mărturisirea verificată: „Sufletul meu este un palat/ Sufletul meu este un porumbel/ ce și-a pierdut perechea./ [...] Sufletul meu este ciuta/ ce vine să mănânce din mâna sihastrului./ Sufletul meu este robul/ care aleargă înspumat cu stăpânul în șă./ Sufletul meu este... IUBIREA/ Care...“ Acest artificiu artistic are o țintă: să recunoaștem, să identificăm dualitatea personajului Julien.

Viorica S. Constantinescu creează scene, întâlniri de oameni, indiferent de apartenența lor socială, adesea insolite, surprinzătoare. Un colorit tentant, care poartă lectorul unde nici nu visează, concretizat într-o meșteșugită și savantă expresie literară, dublată de acumulări livrești de tot felul, cu care a operat în lunga-i carieră didactică, toate acestea îl vrăjesc în cele din urmă pe lector. Frazarea trădează stăpânirea lecturilor clasice, dar întâlnim și surprize neașteptate, în care recunoaștem „nebnunia“ stilistică din *Craii de Curte Veche*, aceea venind ca niște acorduri de fundal ce imprimă farmec și mister totodată. E greu să surprinzi într-o cronică bogăția și complexitatea „fanteziei“ autoarei, dar un lucru se deslușește cu ușurință: în spatele lui Julien Sorral se dezvoltă identitatea creatorului, așa cum este, fără limite. Aș putea spune, chiar dacă aproape banal, că eroul Julien Sorral, cu toate peregrinările lui, definește complexa personalitate creatoare a Vioricăi S. Constantinescu.

¹ Viorica S. Constantinescu, *Viața lui Julien Templierul (fantezie medievală)*, Editura Cartea românească, Iași, 2019.

Gheorghe IORGA

Sfidarea secundarului. Kafka iese din cameră... (II)

Deocamdată, mai trebuie notat că, înainte de Gilles Deleuze și Félix Guattari, Marthe Robert a reușit, într-adevăr, să-l repositioneze pe Kafka, să-l redea propriei problematici, incluzând, aici, desigur, evreitatea. Dar cartea lui Deleuze și Guattari, publicată în 1975, apoi, într-o ediție din 2010, revoluționează perspectiva asupra receptării operei kafkiene. Cei doi gânditori conjugă intrarea scriitorului în spațiul public (contrară închiderii în cameră, într-un spațiu îngust) și meandrele inimii cu înțelegerea *minorului*, secundarului, adică a raporturilor de forță în literatură. Pentru asta, se sprijină pe o sursă principală: biografia lui Franz Kafka scrisă de Klaus Wagenbach („Franz Kafka. Eine Biographie seiner Jugend 1883-1912”, 1958, 2006), care propune elemente inedite ale angajamentului anarhist și sionist al prozatorului ceh.

În privința impasului psihologizării literaturii, Deleuze și Guattari sunt foarte clari, am zice, radicali: „Un singur lucru îl rănește și îl infurie pe Kafka, îl indignează: că este tratat ca scriitor intimist, găsind un refugiu în literatură, autor al singurătății, al culpabilității, al nenorocirii intime...” (*op. cit.*). Remarca, în aparentă neînsemnată, e considerabilă dacă o confruntăm cu opiniile din epocă. Prin conceptul de deterritorializare, Deleuze și Guattari pun în valoare deconstrucția intimului. Conceptul, foarte complex, creat de cei doi autori în „L' Anti-Oedipe” (1972), descrie procesul de contextualizării relațiilor reactualizate în alte contexte. Acest instrument teoretic le permite lui Deleuze și Guattari să interpreteze trioul familial tată-mamă-copil într-o manieră politică, raportându-l la foarte frecventele triouri de birocrăți prezenți în cărți sau arătând cum incestul oedipian la Kafka e deterritorializat în incestul schizo. Analiza dezumanizării, a abrutizării permite schițarea unei ieșiri, a unei eliberări politice. Deterritorializarea face posibilă ieșirea din problematica intimă și transformă instrumentul literar în instrument critic. Dar unul dintre punctele esențiale pentru Deleuze și Guattari e de a arăta că limba lui Kafka e deterritorializată! Pentru aceasta, apelează la analiza pe care o face Klaus Wagenbach „sărăciei” germanei vorbite la Praga. „Kafka. Pour une littérature mineure” demonstrează, în pagini excelente, cum Kafka aprofundează, intensifică „sărăcia” acestei limbi pentru a mima limba dominantă din interior și pentru a integra în ea revendicările emblematice ale literaturilor dominante.

Asta ne aduce în mod explicit la chestiunea *minorului*, centrală în carte. Într-adevăr, titlul o indică, lucrarea lui Deleuze și Guattari este și o propunere de redefinire a literaturii minore, ce duce, uneori, la o neînțelegere a situației reale a literaturilor minore și la neutralizarea luptei pentru o recunoaștere națională. În fond, cum explică Marie-Odile Thirouin (care se ocupă, printre altele, de spațiul cultural central-european și de scrierile evreiești), atitudinea lui Deleuze și Guattari trebuie înțeleasă în câmpul ideologic al anilor 1970 și, mai ales, prin necesitatea de a gândi relațiile dintre politică și literatură independent și împotriva națiunii; în timp ce pentru Kafka, recunoașterea națională este o miză.

Un rol major l-au avut lucrările de cercetare care și-au fixat ținte cu totul noi: aprofundarea reflecției despre metoda de cercetare și etica lecturii corpusului kafkian. Esențială este, în perspectiva schimbării de paradigmă a înțelegerii operei și vieții unui scriitor atât de controversat, cartea regretatei Pascale Casanova, „Kafka en colère”. După o riguroasă și foarte bogată documentare (amintind de „Republica Mondială a Literelor”, 1999), Pascale Casanova îl (re)pune cu precizie pe Kafka în contextul propriu, încercând să-i determine poziția ambiguă. Realizând acest lucru, cercetătoarea reflectează la atitudinea pe care o ai în fața unui text și ne invită să fim atenți la ceea ce proiecțiile ideologice și libertatea de interpretare nu cad în primejdia anexării textelor minore la perspectivele spațiilor majore și, astfel, la neutralizarea violentă a propriilor mize și perspective politice. Criticul deconstruiește folosirea foarte frecventă a lui Kafka pentru teoria literară și ne convinge că libertatea de interpretare nedeterminată pe care o faci unui text nu e anecdotică. Într-adevăr, textele lui Franz Kafka „oferă un fel de concentrat al supozițiilor discursului literar și arată că procesul de universalizare operat de instanțele critice ale marilor națiuni literare e produsul unui etnocentrism radical ce legi-

• Gilles Deleuze și Félix Guattari

timează în vederea anexării și irită condițiile istorice ale producerii unui text pentru a-l supune propriilor categorii, chiar cu prețul uitării, determinării sau inversării sensului însuși”. Ca să nu dăm decât un exemplu din acest proces, e de observat cum critica literară contemporană cu autorul „Viziunii” a comentat îndelung imaginea dezumanizării, abrutizării („devenir-animal”) utilizată de Gilles Deleuze și Félix Guattari. Fără să facem judecăți de valoare în legătură cu ce semnifică ea în interiorul câmpului lor teoretic, putem evidenția că această metaforă tinde să-l *nomadizeze* pe Kafka și să-l facă să redevină o ființă nepământeană și fără corp, fugind mereu de el însuși, conducând la figura scriitorului Kafka în detrimentul omului Kafka.

În „Kafka en France (în „Le Siècle de Kafka”, 1984), Marthe Robert ilustrează convingător pericolul ce-l pândeste pe criticul literar când acesta îl extrage pe scriitor din propriul teritoriu: „Lui Kafka, nemiapăstrând nicio formă din originile sale, nimic mai mult decât o oarecare apartenență terestră, suntem obligați în mod natural să-i recunoaștem un fel de drept de extraterritorialitate datorată persoanei și operei sale, în schimb, el e adevărat prin existența lor reală, și-au văzut concesionate perfecțiunea și puritatea, de care doar lucrurile abstracte pot beneficia. Acest drept de extraterritorialitate era în fond un drept celest: venind de nicăieri și aparținând tuturor, Kafka a produs, în mod firesc, efectul căderii din cer chiar scriitorilor și criticilor mai puțin predispuși să ia cerul drept măsură” (fragment citat și de Pascale Casanova). Iată de ce

reies din aceste reacții, corespunzând noilor perspective și metodelor de cercetare.

Cercetarea a insistat, mai întâi, pe necesitatea reaproprierii contextului istoric și biografic într-o manieră frizând precizia. Faptul că Deleuze și Guattari nu utilizează, în principal, decât o sursă istorică, cărțile lui Klaus Wagenbach, i-a condus de multe ori la o cunoaștere parțială a contextului. Într-un articol intitulat „Deleuze et Kafka: l'invention de la littérature mineure”, Marie-Odile Thirouin a inventariat toate erorile comise de cei doi autori. Una dintre erorile majore provine din răstălmăcirea textului extras din „Jurnal”, unde Kafka definește literatura minoră prin perspectiva, probabil, a problemelor de traducere. Marie-Odile Thirouin insistă asupra faptului că Franz Kafka, analizând caracteristicile literaturii minore, nu-și descrie explicit situația specifică, însă compară situațiile literaturilor minore cehă și evreiască, iar aceasta îi complică până la ambiguitate poziția. Această generalizare, deseori schematică, a literaturii minore a lui Kafka atinge și o altă problemă în cartea lui Gilles Deleuze și Félix Guattari. Pentru cei doi gânditori, *minorul* nu califică unele literaturi, ci „condițiile revoluționare ale oricărei literaturi în interiorul a ceea ce se consideră mare sau fixat” (*op. cit.*). Cei doi teoreticieni încurajează astfel o situație inedită în care s-ar afla cel care scrie: „ca un câine care își face ascunzătoare, ca un șobolan care își face viziuna. Și, pentru asta, să-și găsească punctul de subdezvoltare, modul de exprimare, lumea a treia, desertul”. Dacă lăsăm deoparte metafora „lumii a treia”, discutabilă, începem să credem că această globalizare e interesantă într-un mod particular: permite o lectură critică minuțioasă, conștientă de ea însăși și capabilă să accepte radicalitatea politică a scriitorului.

A-l reciti pe Kafka acceptând că în spatele profetului închis în camera lui se află un om angajat în problematica timpului său, militând pentru recunoașterea națională a perspectivei oferite de cercetarea contemporană, necesare pentru întregirea reflecției despre relațiile dintre literatură și istorie.

În ciuda contribuțiilor importante, „Kafka. Pour une littérature mineure”, a lui Deleuze și Guattari, a fost și este discutată critic în cercetarea contemporană kafkiană, în numele unei voințe, mereu mai puternice, de a înscrie textul kafkian în contextul său istoric și politic. Ne interesează, aici, două puncte de vedere ce

Personaj „releu” în romanele rebreniene *Ion*, *Răscoala* și *Gorila*, Titu Herdelea posedă, în prima dintre aceste cărți, un dezvoltat simț al apartenenței la categoria surtucarilor satului, de unde și orgoliul neamsetecului cu colegii de generație. El nu bea cu ceilalți flăcăi la cârciuma lui Avrum, aflându-se doar în trecut pe acolo (așa cum se întâmplă în primul capitol al romanului). De obicei, îl însoțește pe tatăl său la petrecerile bahice ținute cu notabilitățile locului la Armadia sau la Jidovița. Împreună cu Ion, Titu Herdelea aparține aceleiași generații, dar acești doi vecini din capătul satului ilustrează moduri de angajare vitală specifice categoriilor sociale cărora le aparțin. Ei reprezintă variante ale aceleiași zbaterei în încercarea de depășire a tradițiilor și a condiționărilor istorice devenite apăsătoare în Transilvania începutului de secol XX.

Dacă părerea lui Ion despre Titu nu o găsim explicitată în vreun stil indirect liber (în afară de mulțumirile directe referitoare la sfatul dat asupra felului în care trebuise să-l silească pe Vasile Baci să i-o dea pe Ana), fiul învățătorului încearcă un sentiment de inferioritate față de congenerul său vecin: „Îndărijirea, egoismul și cruzimea cu care omul acesta a urmărit o țintă, fără să se uite în dreapta sau în stânga, îl înfricoșau, dar îl și mișcau. Se gândi la sovăririle lui din vremea aceasta, la zigzagurile neputințioase, la alergările lui după teluri de-abia întrezărite, și se simți mic în fața țărânului care a mers drept înainte, trecând neapăsător peste toate piedicile, lupând neobosit, împins de o patimă mare. El se frământă cu dorințe nelămurite, făurește planuri peste puterile lui, trăiește cu visuri fermecate, și alături de dansul viața înaintea vîjeliș. Un simțământ de slăbiciune îi strânse inima” (Liviu Rebreanu, *Ion*, Ed. „Cartea Românească”, 1979, p. 337).

Relația dintre cei doi tineri poate fi văzută ca o atracție existentă între structuri opuse, Titu Herdelea dându-și foarte bine seama de această diferență: „Mândria flăcăului, istețimea și stăruința lui de a împlini ceea ce își punea în gând, voința lui încăpățanată îi plăcea tocmai pentru că toate acestea lui îi lipseau, măcar că ar fi dorit mult să le aibă” (*Ibidem*, p. 100). Spre deosebire de aprigul Ion, devenit monoman în intenția de a atinge scopul bine știut de toată lumea (în afară de Ana lui Vasile Baci), fiul învățătorului trăiește într-o frământare cauzată de neresușita cristalizare a sensului major imprimat existenței. El îi deschide capul lui Ion asupra căii de urmat pentru a scăpa de sărăcie, deși, „în realitate, nu prea înțelegea nici încăpățanarea lui Ion de-a lua pe Ana și nici pe a lui Vasile Baci de a

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Între Armadia și Amaradia AR

nu i-o da. El vedea în amândoi niște țărani deopotrivă de treabă, între care nu e nicio deosebire. Dacă Ion n-are avere, în schimb e mai dezghetat și mai harnic, ceea ce face uneori cât o moșie” (*Ibidem*, p. 101).

S-a afirmat de multe ori că personajul itinerant Titu Herdelea din cele trei romane amintite la început este un *alter ego* al scriitorului. El ar fi un „publicist mediocru, acomodat, adaptabil, împăciuitor, cam în felul în care ar fi arătat Rebreanu de n-ar fi izbutit să devină «Rebreanu» și s-ar fi dat bătut”. Acestea sunt spusele romancierului însuși, de a căror veridicitate nu ne putem îndoi, iar în *Mărturisiri*, din 1932, el aducea și altă precizare: „L-am făcut poet ca să poată circula mai ușor în toate trei romane”. Întrebându-se dacă o calitate precum aceea de poet este o condiție a disponibilității personajului pentru varii contexte structurale, Stancu Ilin răspunde afirmativ: „Titu va fi destinat de către autor să tempereze și să echilibreze atracția frenetică spre obiectivitate și impasibilitate. Construcția conștientă a unui contrafort liric vizează însă și un raport special dintre scriitor și realitate. Ontologic, genul liric semnifică o întoarcere către sine, introvertire prin excelență. Poetul trăiește într-un prezent continuu, dar lirica adevărată este generată permanent de un flux al memoriei care-i conferă transparentă și adâncime” (Stancu Ilin, *Liviu Rebreanu în atelierul creației*, Ed. „Minerva”, 1985, pp. 216–217).

În romanul *Răscoala*, îl putem urmări pe veleitarul pripășean în ale literaturii instalându-se în București, cu dorința de a se „aranja” la vreo gazetă, dar, față de evenimentele, unele importante pentru țară, rămâne un simplu martor. Se va simți realizat pe plan intim doar prin escapadele sale erotice, dintr-o Capitală usuratică. În Pripasul natal, poet fără orizonturi precise, de treabă și „obiectiv” (față de preotul Belciug, are o atitudine mai cumpănită decât cei din familia lui). Modestul și simpaticul fante de provincie nu mai este la el „acasă” în *Răscoala*, unde trăiește parcă o viață de „musafir”. Titu devine un intermediar între două pătri sociale care, în egală măsură, îl refuză și îl acceptă. Deși admiră fastul vieții claselor de sus (în rândul

cărora aspiră să se integreze), el constată și condiția socială mizeră a năpăstuiților soartei. Dorind să cunoască realitățile din vechiul regat, descoperă „chestiunea țărănească” și asistă la represiunea sângeroasă a răscoalei.

Titu Herdelea rămâne un personaj cu simplul rol de filtru al evenimentelor, de instanță testimonială, iar nu de om confruntat cu dilemele vieții. Plin de „scrupului feciorelnice”, de „sentimentalism romantice”, așa cum îl consideră în mod direct Grigore Iuga, el nu posedă cinismul și aroganța necesare impunerii în viața mondenă din Capitala regatului. În condițiile necunoașterii realităților sociale din vechiul regat, timidul Herdelea rămâne un martor „inocent” și nu le poate judeca pertinent. Ce să mai spunem de vremea când nu plecase de acasă și își făcuse o părere idilică asupra a ceea ce se întâmpla aici? Totuși, el are locul său bine definit în economia romanului *Răscoala*, deoarece, grație navei sale prin două medii sociale diferite (orașul și lumea satului), aflăm multe din ceea ce ține de „chestiunea țărănească”. Titu Herdelea urmărește mersul dezbaterilor la

ordinea zilei atât dincolo de ușa cafenelelor bucureștene, cât și pe ulițele satului ardelean răscolat.

G. Călinescu și Șerban Cioculescu au remarcat sărăcia epică cu care sunt înzestrate acțiunile lui Titu, argumentele lor critice fiind justificabile pe text. Citez părerea acestuia din urmă: „La drept vorbind, acest fiu al Ardealului, care înlesnește doar o trecere într-un mediu învecinat, a fost sacrificat cu desăvârșire de autor. [...] Titu Herdelea putea, la drept vorbind, lipsi, dacă romancierul nu era, în circumstanță, ardelean și n-ar fi simțit nevoia unui martor transcarpatin. Cu toate acestea, personajul nu este flatat: aproximativ poet, aproximativ gazetar și student neînscris la facultate, vulgar conchistador de fete-mari sau mici, neconturat moralmente, joacă un rol șters și anodin ca el însuși” (Șerban Cioculescu, *Liviu Rebreanu: Răscoala*, în „Adevărul”, nr. 15044, 18 ianuarie 1933, p. 1–2, *apud* „Liviu Rebreanu interpretat de...”, antologie de Paul Dugneanu, Ed. Eminescu, 1987, p. 150). Numai că, în ciuda acestor argumente, personajul se adevărește totuși a fi viu și plauzibil.

• Ruslan Roșca – *Spirala echilibrului etern*

Numele de Armadia, atribuit orașului transilvănean Năsăud în romanele *Ion* și *Răscoala*, este găsit, în romanul *Gorila*, schimbat în Amaradia. Indiferent de intențiile romancierului, Amaradia sună mai bine pentru destinul lui Titu în conceperea sferică a opereii rebreniene: de la Armadia la Amara și apoi la Amaradia. În ultimul roman, îl vom întâlni pe Titu în postura deputatului de Amaradia, acolo unde nutrise, în tinerețe, aspirațiile românității. Între timp, renunțase la idealurile naționale de dreptate și curaj, manifestate printr-un sovism deloc temperat în romanul *Ion*. În calitatea de reporter și secretar de noapte la un ziar bucureștean de mare tiraj, el pare că nutrește mai mult un răsfăț al amintirilor decât un prezent al deziluziilor politice. Ajunsesse la vârsta când putea trage concluzia că anii nu se împuținează, ci se înmulțesc. Ultima sa realizare va fi deputăția de Amaradia, acolo unde visase întâia dată la România Mare.

După ce urmărește evoluția personajului „migrator” Titu în romanele *Ion*, *Răscoala* și *Gorila*, Dan Mănuță ajunge la următoarea concluzie pertinentă: „Herdelea arată în toate ca un anti-Personaj și, extrasă din cele trei romane, istoria lui este revelatoare: dintr-un avânt romantic se pietrifică într-un gazetar cuminte și anodin. Romancierul insistă asupra aventurilor lui erotice, a căror banalitate este exasperantă. Titu trece din floare în floare și sfârșește într-o căsnicie searbădă, respectată cu sfințenie: un ciclu social desăvârșit, un docil pilduitor. Herdelea trăiește exclusiv în cotidian, tangențele lui cu metonimicul (existente cândva) sunt acum nule. Identitatea lui este una și aceeași, de la început și până la sfârșit: nu există decât un singur Titu Herdelea, imposibil de interpretat altfel. Este reprezentantul «celorlalți», de aceea și biografia lui este trunchiată, utilizată exclusiv în subsidiar. Nici nu asistăm la moartea lui, căci nici nu poate fi vorba de ea: Titu Herdelea este atât de banal, încât, în funcția lui de «paradigmă» a celorlalți, nu poate muri; e veșnic precum mediocritatea aurită. De aceea, între altele, el apare mereu în preajma celor ce se opun moralei autoritare, lângă Ion, Pahonțu, sau lângă țărani răscolati” (Dan Mănuță, *Liviu Rebreanu sau lumea prezumtivului*, Iași, Ed. „Moldova”, 1995, pp. 143–144). Prin urmare, „evoluția” lui Titu Herdelea este cât se poate de evidentă în cele trei romane: sfârșește așa cum a început, pe aceleași coordonate ale modestiei existențiale, cu gust amăru: de la Armadia la Amara și apoi la Amaradia.

Am scris și despre alte cărți ale lui Alexandru Dumitru, o fac și acum cu o nedismulată plăcere și sunt absolut convins că pentru el, pentru autorul acestor cărți, Poezia în sine, fată de care dă dovadă de o exemplară fidelitate, reprezintă nu numai un refugiu și o consolare activă, ci mai ales, un adevărat „turn de fildeș”, turn de tărnie și de sprijin în fața vicisitudinilor vieții de zi cu zi.

La o primă vedere, Alexandru Dumitru pare a fi omul care încearcă și chiar reușește să-și învețe sufletul să se bucure deplin de simplitățile vieții; însă nu e numai atât, întrucât poezia sa captivează, transfigurează și capacitatea marile voci ale universului și face asta cât mai firesc și cât mai natural cu putință. Versul său surprinde printr-o frumusețe calmă, profundă, adâncă lăuntric, însă care e permanent suspendată de câteva întrebări fără răspuns și care nu fac decât să anime neliniștea interioară a celui ce scrie. Poetul își expune *quassi* permanent sensibilitatea de profunzime, dând dovadă de o vitalitate de invidiat. Câmpul vizual emotiv și semnificativ al acestor poeme nu exclude niciun spațiu și timp, dimpotrivă, autorul prin forța mâinii și mai ales a minții sale ne oferă o metafizică personală.

O tehnică a colajului sau poate mai bine spus a jocului de saș cu elementele metaforice și imagistice ale poeziei certifică, încă o dată, virtuozitatea unui poet autentic de o înaltă vibrație stilistică și, de ce nu, de sorginte filozofică, atât vreme cât Alexandru Dumitru e în stare să ne prezinte în poemele sale „un suflet modern”, parțial inocent și șovăitor, ușor surprins, răvășit de întrebări esențiale, de substanță existențială puse oarecum în maniera practică a cumva de Hölderlin.

Tratarea unor teme în manieră abstractă nu surprinde pe nimeni, întrucât jocul de idei și sentimente e unul tangent cu lumea reală și mi se pare că lui Alexandru Dumitru nu-i displac nici pe departe abstracțiunile. Cu siguranță vocea sa distinctă numește copacul, dar și ideea de copac, numește răul, dar și ideea de rău, numește apa, dar și ideea de apă, numește floarea, dar și ideea de floare, numește trupul, dar și ideea de trup, numește aerul, dar și ideea de aer ș.a.m.d. Abordând motive de circulație universală, poetul demonstrează o dată în plus că eul poetic e fără vârstă și că tensiunea lirică se manifestă de la un registru, la altul, fără probleme.

Poeziile lui Alexandru Dumitru transmit iluminări sugestive, căldură sufletească, irizări de lumină, un orizont de seninătate și stabilitate sensibilă. Avem de-a face, așadar, cu un poet talentat și pe deplin stăpân pe uneltele sale stilistice și am putea chiar afirma, fără teama că vom greși, că în versurile sale vocea, corpul,

Theodor-George CALCAN

Un poet sofianic

gestul stilistic și scriitura realizează pe deplin un întreg. Trei mi se par însă calitățile esențiale ale scrisului său: capacitatea de a înnoi un subiect, esența contemplativă de beatitudine în fața spectacolului vieții și surprinderea *quassi* intuitivă a dualității. *Aparent* contemplativ! Alexandru Dumitru e în stare să sesizeze subtilele strigăte ale florilor, la izbucnirea tulpinii din bulbi. El știe să vadă distributiv, vede obiectul pe care-l descrie și, în același timp, ațintindu-și privirea sub zenit, jubilează la descoperirea miracolului vieții oarecum mărunte. Excelând printr-o imagistică viguroasă, el și-o echilibrează stilistic, jucându-se cu nonsensul unor enigme ale vieții și mângâind încheieturile bine strunite dintre spirit și materie: „Armindenii la amiază / iscusite nuanțe / când păsări și cuiburi vestesc / nouănzecă / Miresmele sunt la dispoziția / Vântului / Scos din cer din teaca universului” (*Tinuta finală*) sau: „Din eșecuri aura mea cerne, cerne / rămâne numai profilul încât să-mi păstreze / aptitudinile și mișcarea spre ocrotirea divină / Cu sufletul aduimc flori, schimbarea / și caut binele dezmiertat de ecou”... (*Exalt conștiința*)

Se poate spune că poezia lui Alexandru Dumitru formalizează fluxul neîntrerupt al unui „polen insidios” în stare să dinamizeze și, de ce nu, să vitalizeze poemele. În *Buchetul 77 + 7 poeme florale*, simplitatea, una asimilată dar și asumată-n mișcare se subsumează expresiei, ca rezultat al unei îndelungi practici literare; poetul asumându-și știința versului atât teoretic, cât și de *facto*, cultivă un rafinament de înaltă clasă și sensibilitate. Om energic și activ și în viața reală de zi cu zi, Alexandru Dumitru e ceea ce s-ar putea numi un Homo Faber, el este însă și un ciudat Artifex în măsura în care își acoperă obiectul privit îndelung și con-

templativ cu multe gânduri. E, după mine, sau poate să fie, un *om sofianic*, în măsura în care, practicând îndelung viziunea abstractă a lumii, e deschis cu toate antenele sale spre un existențialism de nuanță insolită, iar orgoliul său poetic e unul constructiv (de multe ori cu uneltele unui vizitor autentic). Încercând să acopere tragicul unor situații curente, de bună seamă intrarea poetului în discurs e de multe ori serioasă și e convingătoare tandrețea sa: „Strălucesc miresmele-n ambalaje fragile / invelși cu mult soare flori și petale / Lacomă vederea-și plimbă hiacintul / Iar pictorii se-mbată maculând șevaletul / Oricât de nonșalantă ar fi prima ninsoare, / Ce bine-i că vântul / În cearcă misterioasele hulube / dincolo de axa norilor tot mai aplecată / peste fulgere nestinse”. (*Peisaj*) sau: „Ce dans simulează vântul / când frunzele cad în oglinzi?!... / Pe cremenea universului arcuiește / splendoarea, cocorii desenează inimă / demodate, iar scântele pier sub cenușa / ploilor îmbătate de soare”.

(*Muzametafore*) Iată deci polenul insidios care se insinuează destul de activ în sentimentul cosmic conservând gândul, dar și sensul de regenerare și devenire a lumii. Iluminarea poetului e una întodeauna activă, calmă, clară, liniștită și de profunzime. Așa încât poemele sale pot fi oricând „îmbrățișate de îngeri”, iar îndemnul său către Dumnezeu: „Doamne vino și gândește cu mine” mi se pare că se poate de natural și firesc.

Merită să mai zăbovim și asupra Antologiei *Poeme în filigran*. Antologia e una de referință pentru Alexandru Dumitru, întrucât îi certifică fabuloasa deschidere, emprenta stilistică, simplitatea, rafinamentul, minutiozitatea și meticulozitatea. Poetul șlefuieste diamantul din capătul unghiului metaforic, expunând cu alonja

gestul poetic. Un flux aleatoriu al unor dureri difuze străbate discontinuu, dar foarte bine punctat, grija poetului este de a strunji cât mai desăvârșit cu putință îmbinarea, ori mai precis, îmbinările dintre spirit și materie. Așa se face că perspectiva poemelor e din ce în ce activă și mai profundă, iar expresia stilistică mai limpede, mai clară și mai simplă. Rezultanta acestui travaliu poate să fie și este mini-poemul care poate fraza inclusiv tăcerea și, ajuns în acest punct, l-aș putea asemăna pe Alexandru Dumitru cu poetul francez Jean Tortel, sigur fără teama de a greși. Cuvintele poemelor sale sunt simple și, fiind simple, devin esențiale. Umbrele, dar mai cu seamă lumina, lumina construită cu mintea, dar și cu inima și cu mâna, se alungesc, se prelungesc, se desfășoară, acoperă particula vitală a cuvântului, devenind definiție migratoare, dar și purtătoare de lumină în Univers. Devenind aproape friabil, cuvântul străbate aerul, apa, dar de ce nu și stările de agregare ale ființei și, ajungând în preajma materiei, o contemplă încercând totodată să o definească subtil, rapid și cât mai adevărat cu putință.

El însuși poet notabil, Constantin Dram a reușit să surprindă, cred eu, liniile de forță ale poeziei scrise de Alexandru Dumitru. Antologia poemelor sale fiind ceea ce se spune cu prisosință și titlul său: niște *Poeme în filigran* de cea mai înaltă acuratețe. O antologie e și un prilej de bilanț concludiv pentru autor; parafrându-l, aș putea spune că *Poemele în filigran* nu sunt decât un buchet de trandafiri în clepsidră. Sigur, într-o carte de poeme autentice un poet se descoperă și se redescoperă pe sine. Visul acestui poet e un vis derulat lucid și întru totul cu ființa trează: „Mi-am aprins ochii / la curcubeu / Să-nfrunt fără teamă / Stihiiile / Cerul său-mi lumineze steaua / Când ursorarele bolborosesc / neînțelese menirii / la răstignirea mea / pe crucea poeziei” (*Reper*) sau: „O misterioasă punte - / intrarea sentimentelor / în cercul viu / de praf și pulbere / jucăm unii cu alții / hora existenței / să ținem lumea trează / la noua venire”.

(*Domeniu*) Poezia lui Alexandru Dumitru a ajuns la un nivel de conceptualizare ce denotă capacitatea poetului de a vibra la marile voci ale universului ca și la cele mărunte, ce însoțesc viața de zi cu zi. E o poezie a calmului existențial ce presupune o comunicare simpatetică - aceasta este părerea lui Constantin Dram, prin care certifică valoarea antologiei *Poeme în filigran*.

Un fior autentic frisează febril, poezia lui Alexandru Dumitru amplifică iubirea dintre oameni, dar și „farmecul metamorfozelor”, după cum se pronunță poetul într-un alt poem al său.

• Veaceslav Fisticeanu (Chișinău) = *Haos - Ordine*

Motto: Fiecare cuvânt este o prejudecată.
Friedrich Nietzsche

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (12)

„Scrisoarea despre umanism” (1946) a lui Martin Heidegger este tulburătoare prin modul în care sintetizează ideile sale despre relația ființării cu esența omului. Pentru Heidegger, omul nu mai este privit ca un stăpân la ființe, ci ca un gânditor și rostitor al ființei. Heidegger argumentează că „esența care este proprie gândirii și rostirii nu poate fi pătrunsă decât printr-o sesizare lipsită de prejudecăți a fenomenelor. A crede că o ființă ar reveni doar aceluși lucru care poate fi calculat obiectiv și demonstrat cu mijloace tehnicoștiințifice ca obiect rămâne, neîndoielnic, o eroare”. („Reper pe drumul gândirii”, București, Editura Politică, 1988, p. 432) În susținerea acestui gând este sprijinit și de Aristotel („Metafizica”, IV, 4, 1006 a 6 și urm.): „Căci este un semn de lipsă de educație să nu-ți dai seama referitor la care lucruri este necesar să se caute dovezi și la care lucruri nu este necesar”.

Reper în istoria filosofiei, „Ființă și timp” reprezintă și un admirabil discurs despre prejudecăți. „La începutul acestei cercetări nu putem lămurii în chip amănunțit prejudecățile care sădesc și întrețin constant dezinteresul față de o întrebare privitoare la ființă. Ele își au rădăcina în însăși ontologia antică. Aceasta, la rândul ei, nu poate fi interpretată în chip satisfăcător – în ce privește soluții din care s-au născut conceptele ontologice fundamentale precum și pertinenta legitimității categoriilor și completitudinea lor – decât urmând firul călăuzitor al întrebării privitoare la ființă, ca întrebare limpezită în prealabil și care și-a aflat un răspuns. De aceea nu ne propunem să discutăm despre aceste prejudecăți decât în măsura în care devine vizibilă necesitatea unei reluări a întrebării privitoare la sensul ființei”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 6) Filosoful german nu este un rostitor oarecare. Are limbaj... heideggerian, o aplecare naturală către criptarea esențelor cărora trebuie să le găsești cheia „cifrului”, dacă vrei să te îmbogățești. La început, heideggeriana pare o limbă dificilă. Dacă ești poliglot, ești tentat să și-o consemnezi în C.V.

Trei sunt prejudecățile esențiale pe care ar trebui să le descurajăm, apreciază filosoful german. «Ființă» este conceptul „cel mai general” (ibidem), prima prejudecată, este abordată cu trimitere către Aristotel și Toma d'Aquino. Heidegger ne avertizează, argumentând că, atunci când afirmăm că „ființa” este conștient cel mai general, asta presupune că trebuie să înțelegem că „este cel mai clar și că se poate lipsi de orice lămurire ulterioară. Conceptul

de «ființă» este, dimpotrivă, cel mai obscur”. (ibidem, p. 7) A doua prejudecată enunțată de Heidegger – „Conceptul «ființă» nu poate fi definit. Acest lucru rezultă din caracterul său general suprem” (ibidem) – este analizată pornindu-se de la gândul lui Pascal: „Nu poți să definești ființa fără să cazi în această absurditate: căci nu poți defini un cuvânt fără să începi prin cuvântul este, fie că îl exprimi, fie că îl subînțelegi. Deci, pentru a defini ființa, ar trebui să spui este și astfel să folosești cuvântul definit în definiția sa”. (apud op. cit., p. 7) Să rezultă de aici că „ființa” nu mai poate să pună nici o problemă?, întreabă filosoful german. „Imposibilitatea de a defini ființa nu ne dispensează de întrebarea privitoare la sensul ei, ci, dimpotrivă, o cere mai apăsător” (ibidem), concluzionează el. Cu privire la cea de a treia prejudecată – „«Ființă» este conceptul subînțeles” (ibidem) – suntem invitați să înțelegem „faptul că de fiecare dată trăim deja într-o înțelegere a ființei și că sensul ființei este totodată pierdut în obscuritate și dovedește necesitatea fundamentală de a relua întrebarea privitoare la sensul «ființei»”. (ibidem, p. 8) O meditație profundă asupra prejudecăților presupune, mai ales, o (re)formulare fericită a întrebărilor: „Însă enumerarea prejudecăților a făcut totodată limpede nu numai lipsa oricărui răspuns la întrebarea privitoare la ființă, ci totodată obscuritatea și lipsa de orientare în care rămâne întrebarea însăși. A relua întrebarea privitoare la ființă înseamnă de aceea: a elabora, mai întâi, în chip satisfăcător, punerea întrebării”. (ibidem)

René Descartes începe „Discurs despre metoda de a ne conduce bine rațiunea și a căuta adevărul în științe” (în volumul „Descartes și spiritul științific modern”, Editura Academiei Române, 1990) cu un gând care ar putea fi perceput ca o sinteză a concepției sale filosofice: „Rațiunea este lucrul cel mai bine rânduit din lume”. (op. cit., p. 113) Filosoful francez mărturisește credința că, apelând la rațiune, nu este posibil ca totuși să se înșele, iar diversitatea opiniilor nu provine din faptul că unii sunt mai înțelepți decât alții, ci doar din faptul că gândirea urmează căi diferite. Intuind, parcă, faptul că și opera sa va cunoaște întâlnirea cu examenul critic firesc al posterității, el adaugă: „Chiar și cei mai

înzeștrați pot avea și cele mai mari vicii și cele mai mari virtuți”. (ibidem) În acest registru critic mi se pare că privește Heidegger discursul cartezian: „Aparentul nou început pe care Descartes îl propune filosofilor se dezvăluie ca sădire a unei prejudecăți fatale pe baza căreia epoca următoare a omis să întreprindă o analitică ontologică tematică a «sufletului» pe firul călăuzitor al întrebării privitoare la ființă, o analitică ce trebuia să fie totodată o confruntare critică cu ontologia antică în forma în care ea a fost moștenită”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 34) Pe cel considerat deschizător de orizonturi pentru filosofia modernă, care a scris *Principia philosophiae* cu intenția de a înlocui manualele aristotelice, Heidegger îl trimite, cu acest „aparentul nou început”, în fața unei instanțe critice care-l „acuză” de concubinaj cu prejudecățile. „Orice cunoscător al Evului Mediu, spune el, poate vedea că Descartes este «dependent» de scolastica medievală și că folosește terminologia acesteia. Însă cu această «descoperire» nu s-a câștigat filosofic nimic, atâta vreme cât nu e clar în ce măsură ontologia medievală a influențat în chip fundamental determinarea în speță îndeterninarea ontologică a lui *res cogitans* în epocile care au urmat”. (ibidem)

Discursul critic heideggerian este, neîndoielnic, seducător, dar are și ușoare accente de intoleranță; poate că și fiindcă este puțin ex abrupto, comparativ cu atitudinea generală a filosofilor față de Descartes. Discursul altora este mai temperat. Husserl, de pildă, care spunea despre Descartes că este recunoscut ca fiind responsabil de un „platonism” reinnoit, vedea în opera carteziană și deschiderea singurului drum „din care omul poate face din sine un om veridic și etic”, dar exprima și rezerve argumentate: „Argumentul lui Descartes trebuie însă folosit cu o anumită precauție: «Eu când gândesc, deci eu exist», spune ceva mai multe decât este strict sigur. S-ar părea că suntem pe deplin siguri că astăzi suntem aceeași persoană ca și ieri și fără îndoială că acest lucru este adevărat într-un sens. Este însă la fel de greu de ajuns la eul real ca și la masa reală, și el nu pare să aibă acea certitudine absolută, convingătoare, specifică expe-

riențelor particulare”. („Problemele filosofiei”, București, Editura All, 2004, p. 9) Karl Popper credea că nu putem propune pentru cunoaștere o fundație absolut sigură, așa cum dorea Descartes, prin aplicarea regulilor îndoiiilor îndoiiilor sale hiperbolice. Pentru el, nici observația nici rațiunea nu sunt autorități. Raționalismul său critic se deosebește în mod fundamental de „raționalismul sau intelectualismul pe care l-au proclamat Descartes și școala lui”. (Karl Popper, „În căutarea unei lumi mai bune”, București, Editura Humanitas, 1998, p. 59)

Ni s-a părut interesant să aflăm cum a fost perceput Descartes, în raport cu prejudecățile, în discursul critic al perioadei interbelice, în România. Am luat ca reper „Revista de filosofie”, nr. 4, oct. - dec. 1937, dedicată lui Descartes. În timp ce Miron Nicolescu („De la Euclid la Descartes”) afirmă că filosoful francez este „un gânditor fără prejudecăți” (p. 402), un spirit care „nu prejudecă nimic” (p. 402) și se declară adorator fără rezerve al acestuia („Nu știu ce să admir mai mult: spiritul său polemic sau extraordinara sa lipsă de prejudecată!”, p. 407), Ion Petrovici („Privire asupra operei și personalității lui Descartes”, p. 370) scrie: „Revoluționar în teorie și întemeind orice idee valabilă exclusiv pe evidența logică, Descartes e în politică tradiționalist și conservator. Acțiunea istorică nu mai este izvorul prejudecăților și al erorilor, ci o forță care nu se poate nesocoti și ale cărui vechi cutume sunt ca acele drumuri de munte ocioșoare, care fiind îndelung frecventate sunt incomparabil mai comode decât cărările neumbrate, care ar vrea să taie de-a dreptul deasupra stâncilor sau în fundul prăpăștiilor. Descartes pretuiește fără reticente ideea de autoritate, garantată de instituții seculare”. Avem în acest discurs un Descartes fără prejudecăți în știință și un dublu al acestuia, cel cucerit de prejudecăți, în interpretarea istoriei.

Interesant este că, dacă privim doar către capitolul „Temporalitate și istoricitate” din „Ființă și timp”, un autor precum Hans Ludwig David Paul Yorck von Wartenburg se bucură din partea lui Husserl de o prețuire necritică. Scriitor și filosof care nu a lăsat urme-reper în istoria cunoașterii, contele Yorck a dezvoltat, în corespondența sa cu Wilhelm

Dilthey, o hermeneutică a istoriei. Această corespondență a influențat gândirea lui Heidegger, după cum însuși mărturisește: „Analiza detaliată a problemei istoriei, așa cum a fost ea realizată, a luat naștere prin asimilarea contribuției lui Dilthey. Aceasta a fost confirmată și totodată consolidată prin tezele contelui Yorck, pe care le găsim risipite în scrisorile sale către Dilthey”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 526)

Citându-l pe contele Yorck, Heidegger spune: „Dacă concepem filosofia ca manifestare a vieții și nu ca pe o expectorație a unei gândiri lipsite de orice bază și apărând ca lipsită de bază tocmai pentru că privirea ne este deturnată de la baza conștiinței, atunci sarcina este la fel de simplă în rezultatele sale, pe cât este de complicată și de anevoioasă când e vorba să de obținem. Asta presupune să fim liberi de prejudecăți, iar această libertate este greu de obținut”. (apud Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 531) Față de contele Yorck, Heidegger nu manifestă nicio rezervă. Alții, printre care Descartes sau Kant, onorați de discursul critic/ îndreptățit heideggerian, ar fi, totuși, puțin invidioși pe această atitudine.

Revenind la aplecarea heideggeriană specială asupra prejudecăților, amintim și grija sa de a-și contura clar chipul conceptelor, cum ar fi, de pildă polemic sau extraordinara sa lipsă de prejudecată!”, p. 407), Ion Petrovici („Privire asupra operei și personalității lui Descartes”, p. 370) scrie: „Revoluționar în teorie și întemeind orice idee valabilă exclusiv pe evidența logică, Descartes e în politică tradiționalist și conservator. Acțiunea istorică nu mai este izvorul prejudecăților și al erorilor, ci o forță care nu se poate nesocoti și ale cărui vechi cutume sunt ca acele drumuri de munte ocioșoare, care fiind îndelung frecventate sunt incomparabil mai comode decât cărările neumbrate, care ar vrea să taie de-a dreptul deasupra stâncilor sau în fundul prăpăștiilor. Descartes pretuiește fără reticente ideea de autoritate, garantată de instituții seculare”. Avem în acest discurs un Descartes fără prejudecăți în știință și un dublu al acestuia, cel cucerit de prejudecăți, în interpretarea istoriei.

Interesant este că, dacă privim doar către capitolul „Temporalitate și istoricitate” din „Ființă și timp”, un autor precum Hans Ludwig David Paul Yorck von Wartenburg se bucură din partea lui Husserl de o prețuire necritică. Scriitor și filosof care nu a lăsat urme-reper în istoria cunoașterii, contele Yorck a dezvoltat, în corespondența sa cu Wilhelm

Dilthey, o hermeneutică a istoriei. Această corespondență a influențat gândirea lui Heidegger, după cum însuși mărturisește: „Analiza detaliată a problemei istoriei, așa cum a fost ea realizată, a luat naștere prin asimilarea contribuției lui Dilthey. Aceasta a fost confirmată și totodată consolidată prin tezele contelui Yorck, pe care le găsim risipite în scrisorile sale către Dilthey”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 526)

Citându-l pe contele Yorck, Heidegger spune: „Dacă concepem filosofia ca manifestare a vieții și nu ca pe o expectorație a unei gândiri lipsite de orice bază și apărând ca lipsită de bază tocmai pentru că privirea ne este deturnată de la baza conștiinței, atunci sarcina este la fel de simplă în rezultatele sale, pe cât este de complicată și de anevoioasă când e vorba să de obținem. Asta presupune să fim liberi de prejudecăți, iar această libertate este greu de obținut”. (apud Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 531) Față de contele Yorck, Heidegger nu manifestă nicio rezervă. Alții, printre care Descartes sau Kant, onorați de discursul critic/ îndreptățit heideggerian, ar fi, totuși, puțin invidioși pe această atitudine.

Revenind la aplecarea heideggeriană specială asupra prejudecăților, amintim și grija sa de a-și contura clar chipul conceptelor, cum ar fi, de pildă polemic sau extraordinara sa lipsă de prejudecată!”, p. 407), Ion Petrovici („Privire asupra operei și personalității lui Descartes”, p. 370) scrie: „Revoluționar în teorie și întemeind orice idee valabilă exclusiv pe evidența logică, Descartes e în politică tradiționalist și conservator. Acțiunea istorică nu mai este izvorul prejudecăților și al erorilor, ci o forță care nu se poate nesocoti și ale cărui vechi cutume sunt ca acele drumuri de munte ocioșoare, care fiind îndelung frecventate sunt incomparabil mai comode decât cărările neumbrate, care ar vrea să taie de-a dreptul deasupra stâncilor sau în fundul prăpăștiilor. Descartes pretuiește fără reticente ideea de autoritate, garantată de instituții seculare”. Avem în acest discurs un Descartes fără prejudecăți în știință și un dublu al acestuia, cel cucerit de prejudecăți, în interpretarea istoriei.

Interesant este că, dacă privim doar către capitolul „Temporalitate și istoricitate” din „Ființă și timp”, un autor precum Hans Ludwig David Paul Yorck von Wartenburg se bucură din partea lui Husserl de o prețuire necritică. Scriitor și filosof care nu a lăsat urme-reper în istoria cunoașterii, contele Yorck a dezvoltat, în corespondența sa cu Wilhelm

Dilthey, o hermeneutică a istoriei. Această corespondență a influențat gândirea lui Heidegger, după cum însuși mărturisește: „Analiza detaliată a problemei istoriei, așa cum a fost ea realizată, a luat naștere prin asimilarea contribuției lui Dilthey. Aceasta a fost confirmată și totodată consolidată prin tezele contelui Yorck, pe care le găsim risipite în scrisorile sale către Dilthey”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 526)

Citându-l pe contele Yorck, Heidegger spune: „Dacă concepem filosofia ca manifestare a vieții și nu ca pe o expectorație a unei gândiri lipsite de orice bază și apărând ca lipsită de bază tocmai pentru că privirea ne este deturnată de la baza conștiinței, atunci sarcina este la fel de simplă în rezultatele sale, pe cât este de complicată și de anevoioasă când e vorba să de obținem. Asta presupune să fim liberi de prejudecăți, iar această libertate este greu de obținut”. (apud Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 531) Față de contele Yorck, Heidegger nu manifestă nicio rezervă. Alții, printre care Descartes sau Kant, onorați de discursul critic/ îndreptățit heideggerian, ar fi, totuși, puțin invidioși pe această atitudine.

Revenind la aplecarea heideggeriană specială asupra prejudecăților, amintim și grija sa de a-și contura clar chipul conceptelor, cum ar fi, de pildă polemic sau extraordinara sa lipsă de prejudecată!”, p. 407), Ion Petrovici („Privire asupra operei și personalității lui Descartes”, p. 370) scrie: „Revoluționar în teorie și întemeind orice idee valabilă exclusiv pe evidența logică, Descartes e în politică tradiționalist și conservator. Acțiunea istorică nu mai este izvorul prejudecăților și al erorilor, ci o forță care nu se poate nesocoti și ale cărui vechi cutume sunt ca acele drumuri de munte ocioșoare, care fiind îndelung frecventate sunt incomparabil mai comode decât cărările neumbrate, care ar vrea să taie de-a dreptul deasupra stâncilor sau în fundul prăpăștiilor. Descartes pretuiește fără reticente ideea de autoritate, garantată de instituții seculare”. Avem în acest discurs un Descartes fără prejudecăți în știință și un dublu al acestuia, cel cucerit de prejudecăți, în interpretarea istoriei.

Interesant este că, dacă privim doar către capitolul „Temporalitate și istoricitate” din „Ființă și timp”, un autor precum Hans Ludwig David Paul Yorck von Wartenburg se bucură din partea lui Husserl de o prețuire necritică. Scriitor și filosof care nu a lăsat urme-reper în istoria cunoașterii, contele Yorck a dezvoltat, în corespondența sa cu Wilhelm

Dilthey, o hermeneutică a istoriei. Această corespondență a influențat gândirea lui Heidegger, după cum însuși mărturisește: „Analiza detaliată a problemei istoriei, așa cum a fost ea realizată, a luat naștere prin asimilarea contribuției lui Dilthey. Aceasta a fost confirmată și totodată consolidată prin tezele contelui Yorck, pe care le găsim risipite în scrisorile sale către Dilthey”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 526)

Citându-l pe contele Yorck, Heidegger spune: „Dacă concepem filosofia ca manifestare a vieții și nu ca pe o expectorație a unei gândiri lipsite de orice bază și apărând ca lipsită de bază tocmai pentru că privirea ne este deturnată de la baza conștiinței, atunci sarcina este la fel de simplă în rezultatele sale, pe cât este de complicată și de anevoioasă când e vorba să de obținem. Asta presupune să fim liberi de prejudecăți, iar această libertate este greu de obținut”. (apud Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 531) Față de contele Yorck, Heidegger nu manifestă nicio rezervă. Alții, printre care Descartes sau Kant, onorați de discursul critic/ îndreptățit heideggerian, ar fi, totuși, puțin invidioși pe această atitudine.

Revenind la aplecarea heideggeriană specială asupra prejudecăților, amintim și grija sa de a-și contura clar chipul conceptelor, cum ar fi, de pildă polemic sau extraordinara sa lipsă de prejudecată!”, p. 407), Ion Petrovici („Privire asupra operei și personalității lui Descartes”, p. 370) scrie: „Revoluționar în teorie și întemeind orice idee valabilă exclusiv pe evidența logică, Descartes e în politică tradiționalist și conservator. Acțiunea istorică nu mai este izvorul prejudecăților și al erorilor, ci o forță care nu se poate nesocoti și ale cărui vechi cutume sunt ca acele drumuri de munte ocioșoare, care fiind îndelung frecventate sunt incomparabil mai comode decât cărările neumbrate, care ar vrea să taie de-a dreptul deasupra stâncilor sau în fundul prăpăștiilor. Descartes pretuiește fără reticente ideea de autoritate, garantată de instituții seculare”. Avem în acest discurs un Descartes fără prejudecăți în știință și un dublu al acestuia, cel cucerit de prejudecăți, în interpretarea istoriei.

Interesant este că, dacă privim doar către capitolul „Temporalitate și istoricitate” din „Ființă și timp”, un autor precum Hans Ludwig David Paul Yorck von Wartenburg se bucură din partea lui Husserl de o prețuire necritică. Scriitor și filosof care nu a lăsat urme-reper în istoria cunoașterii, contele Yorck a dezvoltat, în corespondența sa cu Wilhelm

Dilthey, o hermeneutică a istoriei. Această corespondență a influențat gândirea lui Heidegger, după cum însuși mărturisește: „Analiza detaliată a problemei istoriei, așa cum a fost ea realizată, a luat naștere prin asimilarea contribuției lui Dilthey. Aceasta a fost confirmată și totodată consolidată prin tezele contelui Yorck, pe care le găsim risipite în scrisorile sale către Dilthey”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 526)

Citându-l pe contele Yorck, Heidegger spune: „Dacă concepem filosofia ca manifestare a vieții și nu ca pe o expectorație a unei gândiri lipsite de orice bază și apărând ca lipsită de bază tocmai pentru că privirea ne este deturnată de la baza conștiinței, atunci sarcina este la fel de simplă în rezultatele sale, pe cât este de complicată și de anevoioasă când e vorba să de obținem. Asta presupune să fim liberi de prejudecăți, iar această libertate este greu de obținut”. (apud Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 531) Față de contele Yorck, Heidegger nu manifestă nicio rezervă. Alții, printre care Descartes sau Kant, onorați de discursul critic/ îndreptățit heideggerian, ar fi, totuși, puțin invidioși pe această atitudine.

Revenind la aplecarea heideggeriană specială asupra prejudecăților, amintim și grija sa de a-și contura clar chipul conceptelor, cum ar fi, de pildă polemic sau extraordinara sa lipsă de prejudecată!”, p. 407), Ion Petrovici („Privire asupra operei și personalității lui Descartes”, p. 370) scrie: „Revoluționar în teorie și întemeind orice idee valabilă exclusiv pe evidența logică, Descartes e în politică tradiționalist și conservator. Acțiunea istorică nu mai este izvorul prejudecăților și al erorilor, ci o forță care nu se poate nesocoti și ale cărui vechi cutume sunt ca acele drumuri de munte ocioșoare, care fiind îndelung frecventate sunt incomparabil mai comode decât cărările neumbrate, care ar vrea să taie de-a dreptul deasupra stâncilor sau în fundul prăpăștiilor. Descartes pretuiește fără reticente ideea de autoritate, garantată de instituții seculare”. Avem în acest discurs un Descartes fără prejudecăți în știință și un dublu al acestuia, cel cucerit de prejudecăți, în interpretarea istoriei.

Interesant este că, dacă privim doar către capitolul „Temporalitate și istoricitate” din „Ființă și timp”, un autor precum Hans Ludwig David Paul Yorck von Wartenburg se bucură din partea lui Husserl de o prețuire necritică. Scriitor și filosof care nu a lăsat urme-reper în istoria cunoașterii, contele Yorck a dezvoltat, în corespondența sa cu Wilhelm

Dilthey, o hermeneutică a istoriei. Această corespondență a influențat gândirea lui Heidegger, după cum însuși mărturisește: „Analiza detaliată a problemei istoriei, așa cum a fost ea realizată, a luat naștere prin asimilarea contribuției lui Dilthey. Aceasta a fost confirmată și totodată consolidată prin tezele contelui Yorck, pe care le găsim risipite în scrisorile sale către Dilthey”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 526)

Citându-l pe contele Yorck, Heidegger spune: „Dacă concepem filosofia ca manifestare a vieții și nu ca pe o expectorație a unei gândiri lipsite de orice bază și apărând ca lipsită de bază tocmai pentru că privirea ne este deturnată de la baza conștiinței, atunci sarcina este la fel de simplă în rezultatele sale, pe cât este de complicată și de anevoioasă când e vorba să de obținem. Asta presupune să fim liberi de prejudecăți, iar această libertate este greu de obținut”. (apud Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 531) Față de contele Yorck, Heidegger nu manifestă nicio rezervă. Alții, printre care Descartes sau Kant, onorați de discursul critic/ îndreptățit heideggerian, ar fi, totuși, puțin invidioși pe această atitudine.

Revenind la aplecarea heideggeriană specială asupra prejudecăților, amintim și grija sa de a-și contura clar chipul conceptelor, cum ar fi, de pildă polemic sau extraordinara sa lipsă de prejudecată!”, p. 407), Ion Petrovici („Privire asupra operei și personalității lui Descartes”, p. 370) scrie: „Revoluționar în teorie și întemeind orice idee valabilă exclusiv pe evidența logică, Descartes e în politică tradiționalist și conservator. Acțiunea istorică nu mai este izvorul prejudecăților și al erorilor, ci o forță care nu se poate nesocoti și ale cărui vechi cutume sunt ca acele drumuri de munte ocioșoare, care fiind îndelung frecventate sunt incomparabil mai comode decât cărările neumbrate, care ar vrea să taie de-a dreptul deasupra stâncilor sau în fundul prăpăștiilor. Descartes pretuiește fără reticente ideea de autoritate, garantată de instituții seculare”. Avem în acest discurs un Descartes fără prejudecăți în știință și un dublu al acestuia, cel cucerit de prejudecăți, în interpretarea istoriei.

Interesant este că, dacă privim doar către capitolul „Temporalitate și istoricitate” din „Ființă și timp”, un autor precum Hans Ludwig David Paul Yorck von Wartenburg se bucură din partea lui Husserl de o prețuire necritică. Scriitor și filosof care nu a lăsat urme-reper în istoria cunoașterii, contele Yorck a dezvoltat, în corespondența sa cu Wilhelm

Dilthey, o hermeneutică a istoriei. Această corespondență a influențat gândirea lui Heidegger, după cum însuși mărturisește: „Analiza detaliată a problemei istoriei, așa cum a fost ea realizată, a luat naștere prin asimilarea contribuției lui Dilthey. Aceasta a fost confirmată și totodată consolidată prin tezele contelui Yorck, pe care le găsim risipite în scrisorile sale către Dilthey”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 526)

Citându-l pe contele Yorck, Heidegger spune: „Dacă concepem filosofia ca manifestare a vieții și nu ca pe o expectorație a unei gândiri lipsite de orice bază și apărând ca lipsită de bază tocmai pentru că privirea ne este deturnată de la baza conștiinței, atunci sarcina este la fel de simplă în rezultatele sale, pe cât este de complicată și de anevoioasă când e vorba să de obținem. Asta presupune să fim liberi de prejudecăți, iar această libertate este greu de obținut”. (apud Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 531) Față de contele Yorck, Heidegger nu manifestă nicio rezervă. Alții, printre care Descartes sau Kant, onorați de discursul critic/ îndreptățit heideggerian, ar fi, totuși, puțin invidioși pe această atitudine.

Revenind la aplecarea heideggeriană specială asupra prejudecăților, amintim și grija sa de a-și contura clar chipul conceptelor, cum ar fi, de pildă polemic sau extraordinara sa lipsă de prejudecată!”, p. 407), Ion Petrovici („Privire asupra operei și personalității lui Descartes”, p. 370) scrie: „Revoluționar în teorie și întemeind orice idee valabilă exclusiv pe evidența logică, Descartes e în politică tradiționalist și conservator. Acțiunea istorică nu mai este izvorul prejudecăților și al erorilor, ci o forță care nu se poate nesocoti și ale cărui vechi cutume sunt ca acele drumuri de munte ocioșoare, care fiind îndelung frecventate sunt incomparabil mai comode decât cărările neumbrate, care ar vrea să taie de-a dreptul deasupra stâncilor sau în fundul prăpăștiilor. Descartes pretuiește fără reticente ideea de autoritate, garantată de instituții seculare”. Avem în acest discurs un Descartes fără prejudecăți în știință și un dublu al acestuia, cel cucerit de prejudecăți, în interpretarea istoriei.

Interesant este că, dacă privim doar către capitolul „Temporalitate și istoricitate” din „Ființă și timp”, un autor precum Hans Ludwig David Paul Yorck von Wartenburg se bucură din partea lui Husserl de o prețuire necritică. Scriitor și filosof care nu a lăsat urme-reper în istoria cunoașterii, contele Yorck a dezvoltat, în corespondența sa cu Wilhelm

Dilthey, o hermeneutică a istoriei. Această corespondență a influențat gândirea lui Heidegger, după cum însuși mărturisește: „Analiza detaliată a problemei istoriei, așa cum a fost ea realizată, a luat naștere prin asimilarea contribuției lui Dilthey. Aceasta a fost confirmată și totodată consolidată prin tezele contelui Yorck, pe care le găsim risipite în scrisorile sale către Dilthey”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 526)

Citându-l pe contele Yorck, Heidegger spune: „Dacă concepem filosofia ca manifestare a vieții și nu ca pe o expectorație a unei gândiri lipsite de orice bază și apărând ca lipsită de bază tocmai pentru că privirea ne este deturnată de la baza conștiinței, atunci sarcina este la fel de simplă în rezultatele sale, pe cât este de complicată și de anevoioasă când e vorba să de obținem. Asta presupune să fim liberi de prejudecăți, iar această libertate este greu de obținut”. (apud Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 531) Față de contele Yorck, Heidegger nu manifestă nicio rezervă. Alții, printre care Descartes sau Kant, onorați de discursul critic/ îndreptățit heideggerian, ar fi, totuși, puțin invidioși pe această atitudine.

Revenind la aplecarea heideggeriană specială asupra prejudecăților, amintim și grija sa de a-și contura clar chipul conceptelor, cum ar fi, de pildă polemic sau extraordinara sa lipsă de prejudecată!”, p. 407), Ion Petrovici („Privire asupra operei și personalității lui Descartes”, p. 370) scrie: „Revoluționar în teorie și întemeind orice idee valabilă exclusiv pe evidența logică, Descartes e în politică tradiționalist și conservator. Acțiunea istorică nu mai este izvorul prejudecăților și al erorilor, ci o forță care nu se poate nesocoti și ale cărui vechi cutume sunt ca acele drumuri de munte ocioșoare, care fiind îndelung frecventate sunt incomparabil mai comode decât cărările neumbrate, care ar vrea să taie de-a dreptul deasupra stâncilor sau în fundul prăpăștiilor. Descartes pretuiește fără reticente ideea de autoritate, garantată de instituții seculare”. Avem în acest discurs un Descartes fără prejudecăți în știință și un dublu al acestuia, cel cucerit de prejudecăți, în interpretarea istoriei.

Interesant este că, dacă privim doar către capitolul „Temporalitate și istoricitate” din „Ființă și timp”, un autor precum Hans Ludwig David Paul Yorck von Wartenburg se bucură din partea lui Husserl de o prețuire necritică. Scriitor și filosof care nu a lăsat urme-reper în istoria cunoașterii, contele Yorck a dezvoltat, în corespondența sa cu Wilhelm

Dilthey, o hermeneutică a istoriei. Această corespondență a influențat gândirea lui Heidegger, după cum însuși mărturisește: „Analiza detaliată a problemei istoriei, așa cum a fost ea realizată, a luat naștere prin asimilarea contribuției lui Dilthey. Aceasta a fost confirmată și totodată consolidată prin tezele contelui Yorck, pe care le găsim risipite în scrisorile sale către Dilthey”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 526)

Citându-l pe contele Yorck, Heidegger spune: „Dacă concepem filosofia ca manifestare a vieții și nu ca pe o expectorație a unei gândiri lipsite de orice bază și apărând ca lipsită de bază tocmai pentru că privirea ne este deturnată de la baza conștiinței, atunci sarcina este la fel de simplă în rezultatele sale, pe cât este de complicată și de anevoioasă când e vorba să de obținem. Asta presupune să fim liberi de prejudecăți, iar această libertate este greu de obținut”. (apud Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 531) Față de contele Yorck, Heidegger nu manifestă nicio rezervă. Alții, printre care Descartes sau Kant, onorați de discursul critic/ îndreptățit heideggerian, ar fi, totuși, puțin invidioși pe această atitudine.

Revenind la aplecarea heideggeriană specială asupra prejudecăților, amintim și grija sa de a-și contura clar chipul conceptelor, cum ar fi, de pildă polemic sau extraordinara sa lipsă de prejudecată!”, p. 407), Ion Petrovici („Privire asupra operei și personalității lui Descartes”, p. 370) scrie: „Revoluționar în teorie și întemeind orice idee valabilă exclusiv pe evidența logică, Descartes e în politică tradiționalist și conservator. Acțiunea istorică nu mai este izvorul prejudecăților și al erorilor, ci o forță care nu se poate nesocoti și ale cărui vechi cutume sunt ca acele drumuri de munte ocioșoare, care fiind îndelung frecventate sunt incomparabil mai comode decât cărările neumbrate, care ar vrea să taie de-a dreptul deasupra stâncilor sau în fundul prăpăștiilor. Descartes pretuiește fără reticente ideea de autoritate, garantată de instituții seculare”. Avem în acest discurs un Descartes fără prejudecăți în știință și un dublu al acestuia, cel cucerit de prejudecăți, în interpretarea istoriei.

Interesant este că, dacă privim doar către capitolul „Temporalitate și istoricitate” din „Ființă și timp”, un autor precum Hans Ludwig David Paul Yorck von Wartenburg se bucură din partea lui Husserl de o prețuire necritică. Scriitor și filosof care nu a lăsat urme-reper în istoria cunoașterii, contele Yorck a dezvoltat, în corespondența sa cu Wilhelm

Dilthey, o hermeneutică a istoriei. Această corespondență a influențat gândirea lui Heidegger, după cum însuși mărturisește: „Analiza detaliată a problemei istoriei, așa cum a fost ea realizată, a luat naștere prin asimilarea contribuției lui Dilthey. Aceasta a fost confirmată și totodată consolidată prin tezele contelui Yorck, pe care le găsim risipite în scrisorile sale către Dilthey”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 526)

Citându-l pe contele Yorck, Heidegger spune: „Dacă concepem filosofia ca manifestare a vieții și nu ca pe o expectorație a unei gândiri lipsite de orice bază și apărând ca lipsită de bază tocmai pentru că privirea ne este deturnată de la baza conștiinței, atunci sarcina este la fel de simplă în rezultatele sale, pe cât este de complicată și de anevoioasă când e vorba să de obținem. Asta presupune să fim liberi de prejudecăți, iar această libertate este greu de obținut”. (apud Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 531) Față de contele Yorck, Heidegger nu manifestă nicio rezervă. Alții, printre care Descartes sau Kant, onorați de discursul critic/ îndreptățit heideggerian, ar fi, totuși, puțin invidioși pe această atitudine.

Revenind la aplecarea heideggeriană specială asupra prejudecăților, amintim și grija sa de a-și contura clar chipul conceptelor, cum ar fi, de pildă polemic sau extraordinara sa lipsă de prejudecată!”, p. 407), Ion Petrovici („Privire asupra operei și personalității lui Descartes”, p. 370) scrie: „Revoluționar în teorie și întemeind orice idee valabilă exclusiv pe evidența logică, Descartes e în politică tradiționalist și conservator. Acțiunea istorică nu mai este izvorul prejudecăților și al erorilor, ci o forță care nu se poate nesocoti și ale cărui vechi cutume sunt ca acele drumuri de munte ocioșoare, care fiind îndelung frecventate sunt incomparabil mai comode decât cărările neumbrate, care ar vrea să taie de-a dreptul deasupra stâncilor sau în fundul prăpăștiilor. Descartes pretuiește fără reticente ideea de autoritate, garantată de instituții seculare”. Avem în acest discurs un Descartes fără prejudecăți în știință și un dublu al acestuia, cel cucerit de prejudecăți, în interpretarea istoriei.

Interesant este că, dacă privim doar către capitolul „Temporalitate și istoricitate” din „Ființă și timp”, un autor precum Hans Ludwig David Paul Yorck von Wartenburg se bucură din partea lui Husserl de o prețuire necritică. Scriitor și filosof care nu a lăsat urme-reper în istoria cunoașterii, contele Yorck a dezvoltat, în corespondența sa cu Wilhelm

Dilthey, o hermeneutică a istoriei. Această corespondență a influențat gândirea lui Heidegger, după cum însuși mărturisește: „Analiza detaliată a problemei istoriei, așa cum a fost ea realizată, a luat naștere prin asimilarea contribuției lui Dilthey. Aceasta a fost confirmată și totodată consolidată prin tezele contelui Yorck, pe care le găsim risipite în scrisorile sale către Dilthey”. (Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 526)

Citându-l pe contele Yorck, Heidegger spune: „Dacă concepem filosofia ca manifestare a vieții și nu ca pe o expectorație a unei gândiri lipsite de orice bază și apărând ca lipsită de bază tocmai pentru că privirea ne este deturnată de la baza conștiinței, atunci sarcina este la fel de simplă în rezultatele sale, pe cât este de complicată și de anevoioasă când e vorba să de obținem. Asta presupune să fim liberi de prejudecăți, iar această libertate este greu de obținut”. (apud Martin Heidegger, „Ființă și timp”, București, Editura Humanitas, 2003, p. 531) Față de contele Yorck, Heidegger nu manifestă nicio rezervă. Alții, printre care Descartes sau Kant, onorați de discursul critic/ îndreptățit heideggerian, ar fi, totuși, puțin invidioși pe această atitudine.

Revenind la aplecarea heideggeriană specială asupra prejudecăților, amintim și grija sa de a-și contura clar chipul conceptelor, cum ar fi, de pildă polemic sau extraordinara sa lipsă de prejudecată!”, p. 407), Ion Petrovici („Privire asupra operei și personalității lui Descartes”, p. 370) scrie: „Revoluționar în teorie și întemeind orice idee valabilă exclusiv pe evidența logică, Descartes e în politică tradiționalist și conservator. Acțiunea istorică nu mai este izvorul prejudecăților și al erorilor, ci o forță care nu se poate nesocoti și ale cărui vechi cutume sunt ca acele drumuri de munte ocioșoare, care fiind îndelung frecventate sunt incomparabil mai comode decât cărările neumbrate, care ar vrea să taie de-a dreptul deasupra stâncilor sau în fundul prăpăștiilor. Descartes pretuiește fără reticente ideea de autoritate, garantată de instituții seculare”. Avem în acest discurs un Descartes fără prejudecăți în știință și un dublu al acestuia, cel cucerit de

Cartea care începe dincolo de aceste pagini nu este un document politic... Nu este nici o carte de memorii – pentru că autorul și-a prefurcat memoriile între copertele altor volume –, ci este mărturia omenească, sensibilă și sinceră a unui om căruia i-a fost dat să modifice precum puțini alții istoria secolului în care a trăit.

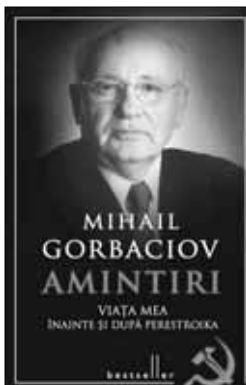
Adrian Cioroianu

Mihail Sergheevici Gorbaciov (n. 2 martie 1931) este, indubitabil, omul providențial care a restabilit cursul istoriei Rusiei și al Europei răsăritene după câteva decenii de amăgire, etapă inaugurată prin Revoluția bolșevică condusă de Lenin, care și-a asociat câțiva revoluționari de profesie – Troțki, Stalin, Kamenev, Zinoviev, Buharin etc. –, cei care au transformat Rusia, apoi și alte țări din Europa estică în adevărate temite: lagăre de muncă, șantiere, canale, închisori de tristă amintire. Regimul sovietic propulsa la conducere oameni mediocri, iar după moartea lui Stalin, Hrușciov a încercat o liberalizare a regimului, dar mergând prea departe cu critica lui Stalin, a fost îndepărtat, succesorul său, Brejnev, continuând politica nerealistă ce contribuise la stagnarea Uniunii Sovietice. Din păcate, urmașii săi, Andropov și Cernenko, au trecut rapid prin eșaloanele puterii, unde nu s-a trezit necesitatea schimbării. În aceste condiții, în 1985, la căma Uniunii Sovietice ajunge Mihail Gorbaciov, un lider cu altă mentalitate și viziune asupra destinului Uniunii Sovietice, dorindu-i o schimbare din sistemul anchilozat în care minciuna, delăsarea, corupția erau ridicate la rangul de competență. Astfel, sub conducerea sa, Uniunea Sovietică s-a dezagregat, sistemul comunist s-a prăbușit în Europa estică, iar încercarea de lovitură de stat din 1991 din Uniunea Sovietică a eșuat. Gorbaciov a demisionat, Federația Rusă fiind condusă succesiv de Boris Elțan, Vladimir Putin, Medvedev, din nou Putin, al cărui actual mandat expiră în 2024. Așadar, după cum aflăm dintr-o notă însoțitoare, Gorbaciov a primit Premiul Nobel pentru Pace în 1990 și este autorul câtorva volume, între care unul de **Memorii** și un altul de **Amintiri. Viața mea înainte și după Perestroika** (2013)*. Volumul tradus de curând în românește este structurat în trei părți (**Universitățile mele, Drumul către vârf, Cum s-a făcut Perestroika**), 15 capitole, **Epilog, Anexe, Indice de nume**. Tomul în chestiune este prefațat de Adrian Cioroianu (*Un lider istoric, la ora dialogului cu sine*). În mod neașteptat aceste amintiri încep cu comemorarea unui an de la decesul soției lui Gorbaciov – Raisa Maksimovna Gorbaciova (1932-1999), n. Titarenko, în regiunea munților Altai, copilăria și adolescența petrecându-și-le în Siberia. Provenea dintr-o familie de constructori de căi ferate de origine ucraineană, fostul lider fiind însoțit de membri ai familiei și prieteni apropiați la dezvelirea unei pietre de mormânt executate de sculptorul Friederich Sogoiian. Amintirile sunt începute la vârsta de 80 de ani, dintre care

cartea străină

Ionel SAVITESCU

Amintirile lui Mihail Gorbaciov

42 de ani sunt petrecuți la Stavropol; restul, la Moscova. Gorbaciov s-a născut la poalele munților Caucaz, în satul Privolnoe de lângă Stavropol, o zonă geografică în care civilizații se intersectează, iar pentru a se conviețui cu ceilalți era nevoie de toleranță, înțelegerere, respect: *Un asemenea amestec de etnii pe un teritoriu compact, o asemenea întrepătrundere de limbi, de culturi, de religii caracterizează puține regiuni din lume... Aici, în cultura spirituală a Caucazului de Nord, văd izvorul propriilor mele înclinații de a găsi un compromis în situațiile de conflict* (pp. 33-35). Zona era bantuită de ierni aspre și veri caniculare, secetoase, care provocau recolte slabe și foamete. Aici au fost deportați 25 de ofițeri răzvrătiți împotriva autorităților tariste în 1825 (*Răscoala decembriștilor*) și tot de aici au plecat conducători de răscoale. Familia Gorbaciov era stabilită la Stavropol din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Mihail Gorbaciov a ieșit din satul său la aproape 20 de ani când, în sfârșit, vede o locomotivă cu aburi și o gară. După foamea din 1933, viața revine la normal, dar, într-o duminică, pe 22 iunie 1941, un călăreț aduce vestea războiului, cu invitația de a asculta discursul lui Molotov. Tatăl lui Gorbaciov, Serghei, este mobilizat, luptă pe diferite fronturi, este dat dispărut, apoi, rănit la un picior, în 1944 este internat într-un spital din Cracovia, unde află despre sfârșitul conflagrației: *Generația mea a fost cea a copililor războiului* (p. 67). Cursurile școlare au fost urmate cu dificultate din cauza războiului, însă termină cu diplomă de merit și se hotărăște să învețe la Universitatea „Lomonosov”. După demobilizare, tatăl lui Gorbaciov revine la profesia sa de mecanic. S-a stins în 1976, iar mama lui Gorbaciov în 1995 (deși la pagina 268 scrie că a înmormântat-o în 1994). După terminarea liceului, Gorbaciov se hotărăște să urmeze Facultatea de Drept. Călătorind spre Moscova, observă urmele vizibile ale războiului, iar contactul cu Moscova îl uimește prin facilitățile civilizației: *Bineînțeles, situația reală din universitate nu trebuie cosmetizată. Primii mei trei ani de facultate au coincis cu anii stalinismului târziu, ai unei noi spirale a reprimărilor, ai unei campanii desăntăzite împotriva cosmopolitismului fără rădăcini și a ploconelii în fata Occidentului, ai vestitiului dosar al medicilor...* (pp. 92-93). Nu ezită să-i caracterizeze pe Lenin și Stalin, descriind, totodată, situația deplorabilă a țărânilor ruse, obligată să predea statului cote de carne, lapte, fructe etc.: *În realitate, situația țărănilor pe vremea aceea era o adevărată sclavie. Oamenii nu*

aveau nici măcar acte de identitate, nu se puteau deplasa liber prin țară (p. 97). Din alte surse documentare aflăm că în Uniunea Sovietică existau pașapoarte interne. În timpul studenției, Mihail Gorbaciov o cunoaște pe Raisa Titarenko, cu care se căsătorește în 1953, iar la începutul lui 1957 s-a născut fiica lor, Irina. După terminarea studiilor universitare, lui Mihail Gorbaciov i se oferă mai multe posturi, dar optează pentru Stavropol: *Pot să spun cu toată fermitatea: fără acești cinci ani de studenție, polițianul Gorbaciov nu ar fi existat* (p. 139). Stabilită, așadar, la Stavropol, Gorbaciov și Raisa duc o existență modestă (*Trăiam cu adevărat în sărăcie*, p. 162), iar după Congresul al XX-lea al P.C.U.S. (1956), Gorbaciov are misiunea de a explica populației deciziile Congresului: *Pe scurt, al XX-lea Congres a pus bazele revizuirii politice interne și externe, ale reinterpretării faptelor istorice, dar acest proces s-a desfășurat cu poticneli și a fost foarte dureros. Dacă lupta cu urmările cultului personalității a continuat, conturarea ideologiei poststaliniste. Stalin a început din nou să fie preamărit* (pp. 155-156). Treptat, Gorbaciov avansează, este delegat la următorul Congres (1961), iar în 1964 asistă neputincios la debarcarea lui Hrușciov: *Și totuși în timpul lui Hrușciov s-au făcut primii pași către demontarea regimului totalitar, prin încercarea de a introduce democrația în societatea noastră* (pp. 173-174). Perioada 1955-1970 este dificilă. Uniunea Sovietică intervine în revoluțiile din Ungaria (1956) și Cehoslovacia (1968), iar pe linie de partid Gorbaciov călătorește prin Uniunea Sovietică, în 1975 petrecându-și concediul în Uzbekistan. A urmat o etapă când întreprinde multe călătorii în

diverse țări europene, iar mutarea la Moscova este făcută cu regretul că părăsea Stavropolul. La Moscova, Gorbaciov deprime gustul politicii. Atât Gorbaciov, cât și Raisa au constatat suspiciunea, aroganța, slugărnicia existente la vârful aparatului de partid și de stat sovietic. Iar anecdota cu mama lui Brejnev este edificatoare (p. 316). În 1979, Gorbaciov, aflat în concediu, se întâlnește cu Sevardnadze, ambii câzând de acord că *totul e putred, de sus până jos* (p. 322). Trupele sovietice pătrund în Afganistan, apoi evenimentele se succedă cu rapiditate: în 1981 are loc Congresul al XXVI-lea al P.C.U.S., în ianuarie 1982 moare Suslov (în locul acestuia este promovat Andropov), iar spre sfârșitul anului 1982, se stinge Brejnev: *În timpul lui Brejnev s-a vorbit foarte mult despre democrație, a fost adoptată, cu mare pompă, o nouă Constituție. Și în același timp s-a declanșat o luptă fără precedent împotriva celor care gândeau altfel: unii au fost aruncați în închisoare, alții, ascunși în spitale psihiatrice, o a treia categorie au fost alungați din țară. S-a folosit pe larg o metodă veche, verificată – frica... Dar ceea ce definește brejnevismul în istoria politică a țării este faptul că membrii conducerii sovietice s-au dovedit incapabili să răspundă provocărilor vremii* (pp. 363-364). Funeraliile lui Brejnev au fost conduse de Cernenko, au fost la înălțime, iar la plenara din 12 noiembrie 1982, Cernenko a vorbit despre Brejnev ca despre cel mai consecvent continuator al cauzei lui Lenin (p. 365). Andropov devine noul secretar general al P.C.U.S., dar în vara anului 1983 sănătatea lui Andropov se înrăutățește brusc, moartea acestuia fiind privită cu tristețe sau bucurie: *Fără îndoială, lui Vladimirovici Andropov a fost o personalitate neobișnuită, de amploare, bogat dăruită de natură, un autentic intelectual. S-a manifestat cu hotărâre împotriva a tot ceea ce numim brejnevism, a favoritismului, a luptei de culise, a corupției, a delăsării morale, a birocratismului. Iar acest fapt corespundea așteptărilor oamenilor... Și acum întrebarea principală: ar fi mers oare Andropov mai departe, ar fi pornit pe calea unor schimbări radicale dacă i-ar fi fost dată altă soartă? În anumite privințe, da, ar fi pornit. Dar la schimbări fundamentale ale sistemului probabil că s-ar fi angajat... Nu, Andropov nu s-ar fi apucat să facă schimbări fundamentale, așa cum n-ar fi putut să le facă Hrușciov* (pp. 408-409). În pofida unei sănătăți șubrede, Cernenko este propus și ales secretar general al P.C.U.S.: *În fruntea unei mari puteri se afla acum un om*

nu numai slab fizic, ci și grav bolnav, practic un invalid

(p. 413). Realitatea e că între 1980 și 1985 au dispărut multe personalități ale partidului, inclusiv Cernenko, la 10 martie 1985. A urmat alegerea lui Mihail Gorbaciov. Preluând puterea, el inițiază **Perestroika**: *Esenta perestroikăi consta în depășirea orânduirii totalitare, în trecerea la libertate și democrație. Ea a trebuit să se confrunte cu regimul totalitar și cu societatea infestată de viciele lui* (p. 470). Sunt inițiate reforme, măsuri de redresare economică primite cu satisfacție de populație, dar cu rezerve de aparatul birocratic. Mihail Gorbaciov călătorește în interiorul Uniunii Sovietice, în diferite țări străine, nu amintește nimic despre întâlnirile avute și discuțiile cu Nicolae Ceaușescu. Întâlnirile lui Gorbaciov cu Ronald Reagan au fost decisive în salvarea păcii, căci la mijlocul anilor 1980, pericolul unei confruntări nucleare era iminent: *războiul nuclear nu trebuie să fie niciodată declanșat, pentru că în el nu există învingători* (p. 533). Din păcate, perestroika a fost combătută de cadre politice, cât și de intelectuali. Astfel, Nina Andreevna, cadru didactic la Universitatea din Leningrad, publică în **Sovetskii Rossia** articolul **Nu pot renunța la principii**, în care sunt preamărite vremurile lui Stalin. Într-un fel, o parte a societății ruse trăia cu nostalgia stagnării brejneviste și a epocii staliniste. Au urmat dezintegrarea Uniunii Sovietice și puciul din august 1991. În fine, Federația Rusă este condusă de Elțan, care în 2000 îi transmite puterea actualului președinte al țării, Vladimir Putin. Evident, în aceste amintiri, Mihail Gorbaciov acordă un loc distinct soției sale, Raisa Maksimovna Gorbaciova, care înfirmă tradiția soțiilor nevăzute de la Kremlin, impunându-se ca prima doamnă a U.R.S.S. A contribuit, de exemplu, la organizarea **Fundatiei Sovietice pentru Cultură**. Din păcate, o boală nemiloasă a răpit-o în plină putere creatoare: *Pentru mine Raisa a fost soția mea iubită. Eram prieteni. Ne-am susținut unul pe altul în toate, aveam grijă unul de celălalt* (p. 456). În sfârșit, Mihail Gorbaciov precizează că **perestroika a apărut ca o alternativă la două extreme istorice: capitalismul egoist al proprietății private, pe de o parte, și totalitarismul stalinist, pe de alta. A fost o mișcare spontană, dar și, concomitent, conștientă, orientată spre o sinteză a trăsăturilor pozitive ale socialismului și capitalismului** (pp. 684-685). Epilogul, anexele competează un volum de amintiri în care sunt dezvelite multe dintre subtilitățile Kremlinului.

* Mihail Gorbaciov, *Amintiri. Viața mea înainte și după Perestroika*; traducere din limba rusă de Justina Bandol; prefață de Adrian Cioroianu, Editura „Litera”, 2019, 798 p.

Alina TACU

Kuwait - între vechi și nou

Un proverb chinezesc spune: o călătorie de 1000 de kilometri începe cu un singur pas. Chiar și cele mai riscante, nebunești destinații au un punct de pornire. Kuwaitul (citit /ku-veit/) este o țară mică, aflată pe bogatul continent al petrolului, o țară arabă bogată despre care lumea nu știe multe. În 2007, când am primit un telefon de la o agenție de recrutare cu propunerea unui interviu pentru o poziție într-o școală din aceeași țară, a trebuit să consult o hartă și dicționarul. Cum întotdeauna m-au fascinat poveștile Orientului, am acceptat provocarea și am plecat în necunoscut. Nu era prima dată, însă acum mergeam spre alt continent, cu o cultură și o societate noi pentru mine.

În contextul adopției unei noi lumi se trece printr-o perioadă de șoc, apoi de adaptare. Pentru mine a fost mai mult decât atât. De la șoc la adaptare distanța a fost foarte scurtă. Seta de a sorbi și absorbi deliciale oferite de soarele arzător și lumea diversă a făcut ca perioada introspecției să treacă neobservată. Cu timpul am ajuns să mă seminaturlizez în noua patrie și chiar dacă am plecat cu gândul să stau doar un an, iată că au trecut deja 12 ani, și pofta descoperirii nu se mai potolește.

Când ajungi în Kuwait, contrastul între ultramodernul futurist și deșertul incremenit în spațiu și timp este deopotrivă pitoresc și înfricoșător. Existând ca nație independentă abia din 1963, când s-a elaborat Constituția țării, acest stat mic – cam de mărimea Dobrogei noastre – s-a comportat zeci de ani precum un nou câștigător la loterie, cu foarte mulți bani și cu foarte puțină știință de a avea ce face cu ei. Abia odată cu pătrunderea șacalilor capitaliști pofcioși de petrol și dolari a început să se înfiripe civilizația. Din păcate, o civilizație contradicțorie, mult americanizată, în care au invadat fast-foodurile

și clădirile zgârie-nori. Abia la sfârșitul anilor '90 Kuwaitul a început să capete o nuanță de individualitate. În avântul construirii unei noi societăți – fizică și ideologică –, arabii au păstrat tradiția proiectând pe fundalul ei o lume nouă, în continuă evoluție. Astfel, astăzi vezi alături de clădiri în arhitectură ultramodernă vechi case tradiționale care au, în loc de acoperiș, o terasă plată. În aceste zone aride nu este nevoie de acoperiș în pantă, deoarece ploile sunt foarte rare. Absolut fiecare casă are o *diwanyia*: o cameră uriașă sau un cort de vaste dimensiuni, unde se întâlnesc exclusiv bărbații, pentru a bea cafea și a discuta politică și alte lucruri fundamentale, precum găsirea unui soț sau a unei soții pentru copiii lor ajunși la vârsta căsătoriei. Sistemul conservator al instituției mariajului încă funcționează, în virtutea căsătoriilor aranjate pe baze materiale și sociale. De multe ori tinerii se cunosc fugitiv, în prezența părinților sau a gardienilor familiei, și ajung să conviețuiască precum doi străini. Tot de multe ori astfel de căsătorii se destramă lamentabil după doar două sau trei săptămâni. Altele funcționează chiar mai bine decât o căsătorie din dragoste, deoarece mirii încep drumul împreună fără prea multe așteptări.

Majoritatea arabilor au rămas fideli straielor din vechime. Bărbații poartă *dishdasha* și *qutra* – acea cămașă lungă, albă și șalul alb prins într-un inel pe cap. Femeile poartă *abaya* – rochia până în pământ, neagră și cam fără forme, iar pe cap *hijeab* – un batic masiv prins strâns să acopere în întregime părul, negru ori în culori aprinse. Dar acest

• Sheikh Jaber Al-Ahmad Cultural Center

tablou de familie se pierde într-un melanj amețitor de vest și est. În special tinerii sunt îmbrăcați modern în blugi și rochii vesele, cochete; fetele își poartă părul lung, superb, negru-corb în bătaia brizei. Mașinile sunt nelipsite, deoarece nu există trouare, iar pe soarele torid de până la 60 de grade Celsius vara nu poți umbla pe jos. Și la această categorie vorbește avutul țării. Mașinile luxoase abundă. Familiile preferă *Lexus* sau *Porche Cayenne 4 X 4*; tinerii, *Maseratti*, *Covette* sau *Ferrari*, *Bentley*, *Lamborghini* sau alte mașini de lux sunt de weekend. E un spectacol auto rarisim.

Contrastul între vechi și nou este prevalent. Se găsesc restaurante tradiționale care servesc bucate precum *kebab*, *machboos* (miel sau pui cu orez aromat în șofran), *kibbeth* (un fel de părjoale ovale înecate în sos de iaurt), *ash* (o combinație fenomenală de năut, spanac, linte și

alte multe verdețuri și boabe), *fattoush* (salată de roșii, castreți, mentă și crutoane), *tabouleh* (salată de pătrunjel), o bogăție de pește și fructe de mare și dulciuri precum *khabeesa* (un fel de gogoși dense și înșiropate), *baklawa*, *ghreibi* (prăjituri de migdale), câte și mai câte! Cafeaua se bea precum apă; este nelipsită peste tot, inclusiv în supermarketuri. Se servește cu *cardamom*, o combinație aromată deosebit de interesantă. Alături, restaurante occidentale luxoase, cu felurite delicii și brunch-uri opulente. Mâncarea, cafeaua și narghileaua (*shisha*) sunt principalele distracții. Nu există baruri (decât de ciocolată – *chocolate bars*), alcoolul fiind interzis peste tot, inclusiv în hoteluri internaționale și aeroport. Cluburi sau discoteci, haram – interzisi!

Cel mai important aspect al comutării spre lumea arabă a fost faptul că am plecat din țară fără prejudecăți sau

judcăți de valoare. Mintea mea era virgin pregătită să perceapă noua cultură ca atare, fără grefe de mentalitate tradițional românești. Astfel, am descoperit că societatea orientală este departe de ceea ce cutumele european-balcanice cred despre ea. Femeile arabe nu sunt oprite sau ascunse, anafabete și marginalizate. Dimpotrivă, majoritatea se află în plin avânt educațional, cu dorința de a se perfecționa și a-și crește copiii în spiritul libertății de alegere. Prea puține poartă *niqab* (pânza care acoperă jumătate de față) și tot mai puține poartă *hijeab*. Sunt mame și soții, da, dar și managere, directoare de școli, femei de afaceri sau chiar parlamentare. Bărbații nu au puterea patriarhală atribuită de legende otomane. Deși rămân cei care aduc în casă și sprijină familia, nu mai sunt de mult singurii stăpâni.

În doisprezece ani de trai în Kuwait am fost martoră a edificării la propriu. În fiecare an au apărut noi clădiri de-a lungul golfului. Singurul oraș, Kuwait City, a înflorit în stilul Dubai, mai multe școli s-au deschis, multe centre culturale. În 2018 s-a inaugurat *Sheikh Jaber Al-Ahmad Cultural Center*, o clădire incredibil de luxoasă și perfect dotată pentru spectacole de teatru, operă, concerte, expoziții și alte evenimente. Cu alte cuvinte, o țară care s-a ridicat din nisip și a pășit în secolul al XXI-lea cu resurse infinite. De aceea povestea acestei țări în maxim avânt de dezvoltare va oferi mereu subiecte fascinante de relatat.

